

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

DIŞ BORÇ VE BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ:
BATI AFRİKA ÜLKELERİ EKONOMİK TOPLULUĞU (ECOWAS)
ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Alain FANGAMOU

KOCAELİ, 2021

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

DIŞ BORÇ VE BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ:
BATI AFRİKA ÜLKELERİ EKONOMİK TOPLULUĞU (ECOWAS)
ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Alain FANGAMOU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ KARAR NO: 07.07.2021/16

DANIŞMAN: Doç. Dr. Erhan ÖRUÇ

KOCAELİ, 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ŞEKİLLER DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
GRAFİKLER DİZİNİ	VIII
KISALTMALAR DİZİNİ	X
ÖZET	XI
ABSTRACT	XII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK YAKLAŞIMLAR	4
1.1. BORÇ KAVRAMI	4
1.2. İÇ BORÇ	4
1.3. DIŞ BORÇ KAVRAMLARI.....	4
1.3.1. Dış Borç	4
1.3.2. Dış Borç Türleri.....	5
1.3.2.1. Alacaklılarına Göre Dış Borç Türleri	5
1.3.2.1.1. Alacaklı Açısından Dış Borç	5
1.3.2.1.2. Borçlu Açısından Dış Borç	6
1.3.3. Ödenmemiş Borçlar	6
1.3.4. Borçların Yeniden Yapılandırılması	6
1.3.5. Borç servisi	7
1.3.6. Borç Sürdürülebilirliği.....	7
1.3.7. Ödeme Gücü	7
1.3.8. Borç Seviyesinin Ölçüsü	8
1.3.8.1. Toplam Dış Borç/ GSYH	8
1.3.8.2. Toplam Dış Borç/İhracat	9
1.3.8.3. Toplam Dış Borç Servisi/İhracat	9
1.4. ÜLKELERİN BORÇLANMA NEDENLERİ	9
1.4.1. Yurtiçi Tasarruflar Yatırıma Göre Düşük.....	11

1.4.2.	Yatırım İç Kaynaklara Göre Çok Yüksek Olması.....	11
1.4.3.	İthalat Çok Yüksek ve İhracat Düşük Olması.....	12
1.5.	BORÇLANMA İLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	13
1.5.1.	Klasik İktisatçılar.....	13
1.5.2.	Keynesyen İktisatçılar.....	14
1.5.3.	Monetarist	15
1.5.4.	Kamu Tercihleri	16
1.5.5.	Borç Karşısında Rasyonel Beklentiler Okulu.....	17
1.6.	AŞIRI BORÇLULUK TEORİSİ	17
1.6.1.	Laffer Eğrisi ve Kamu Borcu	19
1.7.	HIPC PROGRAMLARI.....	24
1.7.1.	HIPC Programının Kökenleri: Borç krizi	25
1.7.2.	HIPC Girişiminin Uygulanması.....	27
1.7.3.	Mekanizma.....	28
1.7.4.	Uygulama Adımları.....	30
1.7.4.1.	Karar Noktası.....	31
1.7.4.2.	Tamamlanma Noktası	32
1.7.5.	HIPC Programının Etkileri.....	32
1.7.6.	HIPC Girişiminin Sınırları ve Eleştiriler.....	35
İKİNCİ BÖLÜM.....		38
2.	ECOWAS BÖLGESİNDE BÜYÜME VE BORÇ GELİŞİMİ.....	38
2.1.	ECOWAS ÜLKELERİNİN EKONOMİK DURUMLARI.....	38
2.1.1.	ECOWAS ÜLKELERİNİN ORTALAMA 1990-2018 BÜYÜME GELİŞİMİ	40
2.1.2.	ECOWAS ÜLKELERİNİN DIŞ BORÇ GELİŞİMİ 1990-2018	42
2.2.	ECOWAS ÜLKELERİ	43
2.2.1.	GİNE	44
2.2.1.1.	Gine Ekonomisinde Milli Gelirin Gelişimi.....	44
2.2.1.2.	Gine Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	45
2.2.1.3.	Gine Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi.....	46
2.2.1.4.	Gine Ekonomisinde İthalat ve İhracat Oranları Gelişimi	48
2.2.2.	GİNE-BİSSAU.....	49
2.2.2.1.	Gine Bissau Ekonomisinde GSYH Gelişimi.....	50

2.2.2.2.	Gine-Bissau Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	51
2.2.2.3.	Gine-Bissau Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi	52
2.2.2.4.	Gine-Bissau Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi.....	53
2.2.3.	SİERRA LEONE	54
2.2.3.1.	Sierra-Leone Ekonomisinde GSYH Gelişimi.....	54
2.2.3.2.	Sierra-Leone Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	56
2.2.3.3.	Sierra-Leone Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi.....	57
2.2.3.4.	Sierra-Leone Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	58
2.2.4.	FİLDİŞİ SAHİLİ.....	59
2.2.4.1.	Fildişi Sahili Ekonomisinde GSYH Gelişimi.....	60
2.2.4.2.	Fildişi Sahili Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	62
2.2.4.3.	Fildişi Sahili Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi.....	63
2.2.4.4.	Fildişi Sahili Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	64
2.2.5.	MALİ	65
2.2.5.1.	Mali Ekonomisinde GSYH Gelişimi	66
2.2.5.2.	Mali Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi.....	67
2.2.5.3.	Mali Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi	68
2.2.5.4.	Mali Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	69
2.2.6.	SENEGAL.....	70
2.2.6.1.	Senegal Ekonomisinde GSYH Gelişimi.....	70
2.2.6.2.	Senegal Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	72
2.2.6.3.	Senegal Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi.....	72
2.2.6.4.	Senegal Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	74
2.2.7.	BURKİNA FASO	75
2.2.7.1.	Burkina Faso Ekonomisinde GSYH Gelişimi.....	75
2.2.7.2.	Burkina Faso Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	77
2.2.7.3.	Burkina-Faso Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi	78
2.2.7.4.	Burkina-Faso Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi.....	79
2.2.8.	BENİN	79
2.2.8.1.	Benin Ekonomisinde GSYH Gelişimi	80
2.2.8.2.	Benin Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi.....	81
2.2.8.3.	Benin Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi	82

2.2.8.4. Benin Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	83
2.2.9. GAMBİYA.....	84
2.2.9.1. Gambiya Ekonomisinde GSYH Gelişimi.....	85
2.2.9.2. Gambiya Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	87
2.2.9.3. Gambiya Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi	87
2.2.9.4. Gambiya Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	88
2.2.10. NİJER.....	90
2.2.10.1. Nijer Ekonomisinde GSYH Gelişimi	90
2.2.10.2. Nijer Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	91
2.2.10.3. Nijer Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi.....	92
2.2.10.4. Nijer Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi.....	93
2.2.11. NİJERYA	94
2.2.11.1. Nijerya Ekonomisinde GSYH Gelişimi.....	95
2.2.11.2. Nijerya Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi	96
2.2.11.3. Nijerya Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi.....	97
2.2.11.4. Nijerya Ekonomisinde İthalat ve İhracat Oranları Gelişimi	99
2.2.12. TOGO.....	100
2.2.12.1. Togo Ekonomisinde GSYH Gelişimi	101
2.2.12.2. Togo Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi.....	102
2.2.12.3. Togo Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi	104
2.2.12.4. Togo Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	105
2.2.13. CABO VERDE.....	106
2.2.13.1. Cabo Verde Ekonomisinde GSYH Gelişimi	106
2.2.13.2. Cabo-Verde Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi.....	107
2.2.13.3. Cabo Verde Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi.....	108
2.2.13.4. Cabo-Verde Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 111

3. EKONOMİK BÜYÜME VE DIŞ BORÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ: AMPİRİK ÇALIŞMALAR VE ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ.....	111
3.1. EKONOMİK BÜYÜME VE DIŞ BORÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ: AMPİRİK ÇALIŞMALAR	111
3.2. ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ.....	114
3.2.1. Panel veri regresyon modeli	115
3.2.2. Sabit Etkiler Modeli.....	115

3.2.3. Rassal Etkiler Modeli	117
3.2.4. Hausman Testi.....	119
3.2.5. Model Belirleme.....	119
3.2.6. Test Sonuçları	120
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA	125
1. Kitaplar	125
2. Makaleler	125
3. Theseler:.....	127
4. İnternet siteleri:	128

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Dış borç için Laffer eğrisi: Geri ödeme değeri ve borç stoku.....	19
Şekil 2: Dış borç için Laffer eğrisi: Borç katkısı kişi başına düşen GSYH büyümesi.....	20
Şekil 3: Laffer eğrisi: Dış borç, geri ödeme değeri ve ekonomik büyüme.....	21

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: HIPC programından yararlanan en borçlu ülkelerin Temmuz 2018 durumları.....	33
Tablo 2: Test sonuçları.....	118

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: ECOWAS Ülkelerinin Büyüme Gelişimi.....	39
Grafik 2: ECOWAS Toplam Dış Borcu.....	40
Grafik 3: Gine'nin GSYH Gelişimi.....	43
Grafik 4: Gine'nin Dış Borç Gelişimi.....	44
Grafik 5: Gine'nin Enflasyon Gelişimi.....	45
Grafik 6: Gine'nin İhracat ve İthalat Gelişimi.....	46
Grafik 7: Gine-Bissau GSYH Gelişimi.....	48
Grafik 8: Gine-Bissau Dış Borç Gelişimi.....	49
Grafik 9: Gine-Bissau'nun Enflasyon Gelişimi.....	50
Grafik 10: Gine-Bissau'nun İthalat ve İhracat Gelişimi.....	51
Grafik 11: Sierra-Leone GSYH Gelişimi.....	53
Grafik 12: Sierra-Leone Dış Borç Gelişimi.....	54
Grafik 13: Sierra-Leone Enflasyon Gelişimi.....	55
Grafik 14: Sierra-Leone İhracat ve İthalat Gelişimi.....	57
Grafik 15: Fildişi Sahili GSYH Gelişimi.....	59
Grafik 16: Fildişi Sahili Dış Borç Gelişimi.....	60
Grafik 17: Fildişi Sahili Enflasyon Gelişimi.....	61
Grafik 18: Fildişi Sahili İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi.....	62
Grafik 19: Mali'nin GSYH Gelişimi.....	64
Grafik 20: Mali'nin Dış Borç Gelişimi.....	65
Grafik 21: Mali'nin Enflasyon Gelişimi.....	66
Grafik 22: Mali'nin İhracat ve İthalat Gelişimi.....	67
Grafik 23: Senegal'in GSYH Gelişimi.....	69
Grafik 24: Senegal'in Dış Borç Gelişimi	70
Grafik 25: Senegal'in Enflasyon Gelişimi	71
Grafik 26: Senegal'in İhracat ve İthalat Gelişimi.....	72

Grafik 27: Burkina Faso GSYH Gelişimi.....	74
Grafik 28: Burkina Faso Dış Borç Gelişimi.....	75
Grafik 29: Burkina Faso'nun Enflasyon Gelişimi.....	76
Grafik 30: Burkina Faso'nun İhracat ve İthalat Gelişimi.....	77
Grafik 31: Benin'in GSYH Gelişimi.....	79
Grafik 32: Benin'in Dış Borç Gelişimi.....	80
Grafik 33: Benin'in Enflasyon Gelişimi.....	81
Grafik 34: Benin'in İhracat ve İthalat Gelişimi.....	82
Grafik 35: Gambiya'nın GSYH Gelişimi.....	84
Grafik 36: Gambiya'nın Dış Borç Gelişimi.....	85
Grafik 37: Gambiya'nın Enflasyon Gelişimi.....	86
Grafik 38: Gambiya'nın İhracat ve İthalat Gelişimi.....	87
Grafik 39: Nijer'in GSYH Gelişimi.....	89
Grafik 40: Nijer'in Dış Borç Gelişimi.....	90
Grafik 41: Nijer'in Enflasyon Gelişimi.....	91
Grafik 42: Nijer'in İthalat ve İhracat Gelişimi.....	92
Grafik 43: Nijerya'nın GSYH Gelişimi.....	94
Grafik 44: Nijerya'nın Dış Borç Gelişimi.....	95
Grafik 45: Nijerya'nın Enflasyon Gelişimi.....	96
Grafik 46: Nijerya'nın İthalat ve İhracat Gelişimi.....	97
Grafik 47: Togo'nun GSYH'si Gelişimi.....	100
Grafik 48: Togo'nun Dış Borç Gelişimi.....	101
Grafik 49: Togo'nun Enflasyon Gelişimi.....	102
Grafik 50: Togo'nun İthalat ve İhracat Gelişimi.....	103
Grafik 51: Cabo Verde'nin GSYH Gelişimi.....	105
Grafik 52: Cabo Verde'nin Dış Borç Gelişimi.....	106
Grafik 53: Cabo Verde'nin Enflasyon Gelişimi.....	107
Grafik 54: Cabo Verde'nin İthalat ve İhracat Gelişimi.....	108

KISALTMALAR DİZİNİ

- CFA Franc : Communauté Financière Africaine franc (Afrika Birliği Frangı)
- ECOWAS : Economic Community of West African States (Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu)
- EKK : En Küçük Kareler
- GSYH : Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
- HIPC : Heavily Indebted Poor Countries (Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler)
- IMF : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
- LSDV : Least Square Dummy Variable
- NPV : Net Present Value (Net Bugünkü Değeri)
- OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
- UEMOA : Union Economique et Monétaire Ouest Africaine (Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik ve Parasal Birliği)
- UNCTAD : United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
- PRSP : Poverty Reduction Strategy Paper (Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgeleri)

ÖZET

1930'ların durgunluğundan sonra çoğu ülke bütçe açıklarının arttığını gördü ve bu açıkla başa çıkmak için birçok ülke borçlanmaya tercih etti, başlangıçta bu operasyon büyümeyi teşvik edici olarak kabul edildi, ancak krizler yaratıktan sonra iktisatçılar konuya daha çok ilgilenmeye başladılar.

Gelişmekte olan ülkelerin, özellikle Afrika ülkelerinin temel sorunlarından biri aşırı borçluluktur. Dış borç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki son yıllarda iktisat teorisinde çok tartışma yaratmaktadır. Bu konu hakkında birçok çalışma yapılmıştır, bazı çalışmalar dış borcun ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini savunurken diğer çalışmalar dış borcun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini savunuyor.

Bu çalışma Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ülkelerinden bir panel seti oluşturarak 1990-2018 dönemi için dış borç ve büyüme arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlamaktadır. Çalışmada panel regresyonu (Pooled OLS) yapıldıktan sonra rassal etki modeli ve sabit etki modeli testleri yapılmış, son olarak bu çalışma için yapılan rassal etkileri modeli testi ve sabit etkileri modeli testin aralarında uygun olan testi bulmak için Hausman testi yapılmıştır.

Test sonucunda çalışma için en uygun modelin sabit etki modeli testi ve olduğu görülmüştür ve bu modelde ECOWAS ülkelerin dış borcu ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucu bulunmuştur. Dış borcun bir baz artması ekonomik büyümenin 6 baz azalmasına yol açmaktadır

Anahtar Kelimeler: ECOWAS, dış borç, , ekonomik büyüme, HIPC.

ABSTRACT

After the recession of the 1930s, most countries saw their budget deficits increase, and to deal with this deficit many countries preferred to borrow, initially this operation was considered growth stimulus, but after the crises created, economists became more interested in the issue.

One of the main problems of developing countries, especially African countries, is excessive indebtedness. The relationship between external debt and economic growth has created a lot of controversy in economic theory in recent years. There have been many studies on this issue, some studies argue that external debt stimulates economic growth, while other studies argue that external debt negatively affects economic growth.

This study aims to find the relationship between external debt and growth for the period 1990-2018 by forming a panel set of West African Economic Community (ECOWAS) countries. After panel regression (Pooled OLS) was done in the study, random effects model and fixed effects model tests were performed, and finally Hausman test was performed to find the appropriate test between the random effects model test and fixed effects model test for this study.

As a result of the test, it was seen that the most suitable model for the study was the fixed effect model test and, and in this model, it was found that the external debt of ECOWAS countries negatively affected economic growth. An increase of one base in external debt leads to a decrease of 6 bases in economic growth.

Key Words: ECOWAS, external debt, economic growth, HIPC.

GİRİŞ

Dış borç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki konusunda birkaç görüş vardır. Bazı iktisatçılara göre yüksek borç seviyeleri, zayıf ekonomik büyüme olmasından kaynaklanabilir. Bazılarına göre dış borç ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Diğerleri ise dış borcun ekonomik büyüme için bir engel olduğunu ifade etmektedir.

Ekonomik faaliyetin düzgün işleyişi, kendi finansman kaynaklarının finansman ihtiyaçlarını karşılayabileceğini varsayar. Dünyada hemen hemen tüm devletlerin dengesiz bir bütçesi vardır, yani beklediği harcamalar gelirlerinden daha fazladır. Bu dengesizliği gidermek için devletler genellikle borca başvururlar, bu borç iç veya dış borç olabilir. Bu, devletin borçlarının yarattığı krizler nedeniyle borcun günümüze kadar oldukça tartışılan bir konu olmaya devam ettiği anlamına gelir. Borç durumu sadece gelişmekte olan ülkeleri değil, gelişmiş ülkeleri de ilgilendirir.

Bağımsızlıklarını kazandıktan kısa bir süre sonra ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamak amacıyla Afrika ülkeleri halihazırda mevcut olan ekipman ve üretim altyapılarının herhangi bir ekonomik büyümeyi başlatmak için yetersiz olduğunu fark ettiler. Gerekli yatırımlara duyulan ihtiyaç ile mevcut kaynaklar arasındaki uçurum çok büyüktü. Bu nedenle, bu ülkelerin çoğu, artık yönetmeleri gereken yüksek düzeyde bir borca güvenmek zorunda kaldılar (Diallo, 2009, s. 2).

Borç iki ucu keskin bir kılıçtır. Akıllıca ve ölçülü bir şekilde kullanıldığında, refahı açıkça iyileştirir. Fakat tedbirsiz ve aşırı kullanıldığında sonuç felaket olabilir. Bireysel hane halkları ve şirketler için aşırı borçlanmanın, iflasa ve mali yıkıma yol açma olasılığı vardır. Bir ülke için çok fazla borç, hükümetin vatandaşlarına temel hizmetleri sunma yeteneğini bozabilir (Cecchetti, Mohanty, & Zampolli, 2011, s. 1).

Afrika ülkelerinin aldıkları borçlar özellikle Güney Sahra ülkelerinin, iyice yönetilmedikleri için, kalkınma hedeflerini engelledi ve engellemeye devam ediyor, ve dış borç yükü her zaman artmaya devam ediyor. Dünya Bankasına göre gelişmekte olan

ülkelerin dış borcu, 1980 ile 2000 arasında 500 milyar dolardan 2,5 trilyon dolara yükselmiştir. Afrika'nın borcu ise aynı dönemde %3,4 artarak 60 milyardan 206 milyara çıktı, Batı Afrika'da UEMOA (Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği) ülkelerinin dış borç stoku 1980-2000 arasında 28,7 milyar dolardan 71,8 milyar dolara çıktı. Yani 20 yılda yaklaşık %250 artış gösterdi. Bu rakamlara bakarak Afrika borçlarının boyutunun diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha hızlı arttığı ve Afrika ülkelerinin borç/ihracat oranının daha hızlı büyüdüğü söylenebilir. Bu dış borç düzeyine sahip olan ülkelerde, ekonomik büyümenin zayıflığı gibi çok daha büyük bir sorunun belirtisi olduğu ortaya çıktı.

1980'lerin başında Dünya Bankası (WB) ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) da dahil olduğu alacaklılar, bu büyük artışın, borcun ve hizmetinin geri ödenmesinin, borçlu ülkelerin ekonomik kalkınması ve büyümesi üzerinde önemli bir engel teşkil ettiğini anlamaya başladılar. Bu, dış borç krizinin başlangıcıydı. Nitekim bazı ülkeler için dış borç, geri ödemesi o dönemde bir sorun olacak kadar sürdürülemez bir düzeye ulaşmıştı.

Bu soruna bir çözüm bulmak için uluslararası toplum tarafından çeşitli adımlar atılmıştır. Bunlar arasında yeniden planlama, borç affı, borç satın alma, borç iptalleri vb. yer almaktadır. Bu anlamda, Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler (HIPC) girişimi 1996 yılında Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Sonraki dönemlerde program revize edilmiş ve ismi Güçlendirmiş HIPC Programları olarak değiştirilmiştir.

Bu programın ilk sonuçları çok etkili olmadığı için, eleştirilerle karşı karşıya kalan uluslararası finansal kurumlar (IMF, Dünya Bankası) gelişmiş HIPC programlarını başlattılar. Bu program faydalan ülke sayısının daha fazla olmasını, borç miktarını daha fazla azaltmak ve aynı zamanda yoksulluk azaltmayı amaçlamaktadır.

Bu büyük borçlar, çeşitli indirimler yapılmasına rağmen, üçüncü dünya ülkelerinin kalkınmasında bir engel teşkil etmektedir. Bu ülkelerde düşük tasarruf düzeyi, ödemeler dengesinin kritik durumu ve kaydedilen zayıf ekonomik büyüme oranı gibi çeşitli faktörler bulunmaktadır.

Ayrıca, bu yüksek dış borç krizi, hala dünyadaki politikacıların ve kamuoyunun tartışmalarında, bu borçların fakir ülkelerin ekonomik kalkınmasını sınırlandıran ana faktörlerden biri olmaktadır; çünkü geçmiş yıllarda birçoğu aşırı borç aldığından, yüksek düzeyde faiz ödemesi yapmaktadır.

Bu nedenle, tahvillere yapılan NPV (net bugünkü değeri) ödemeleri neredeyse imkansız olsa da, özellikle borç servisi için aktarılan kaynaklar, bu ülkelerin finansman kapasitesi ve finansman ihtiyaçları ile ilgili olarak yüksek oranlara ulaştığından, borçlu ülkelerin ekonomik performansını ciddi şekilde kısıtlayabilirler.

Büyüme ve borç arasındaki ilişki için çok tartışma vardır. Bu çalışmada panel verileri kullanılarak Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) 1990-2018 dönemi için ülkelerin dış borçları ve ekonomik büyümeleri arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlamaktadır. Bu ilişkiyi bulmak için birinci bölümde dış borç temel kavramları, dış borç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerinde yapılan teori çalışmaları ve HIPC programları incelenmektedir. İkinci bölüm ECOWAS ülkelerinin 1990-2018 dönemi için bazı ekonomik göstergelerinin gelişmelerini incelemektedir. Üçüncü bölüm dış borç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerinde yapılan ampirik çalışmaları, çalışma yöntemi ve sonuçları incelemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK YAKLAŞIMLAR

1.1. BORÇ KAVRAMI

Kamu borcu, devlet borcudur. Bir devletin (merkezi, yerel ve sosyal güvenlik idareleri) belirli bir tarihteki taahhütlerinin toplamını temsil eder; o tarihe kadar bir devlet tarafından ödünç alınan ve geri ödenen kaynakların akışının bir sonucudur. Nitekim devlet gelirleri neredeyse hiçbir zaman tüm harcamaları finanse etmek için yeterli değildir. Devlet bu nedenle yılsonunda genellikle negatif bütçe dengesine sahiptir, buna kamu açığı da denir (Le Dico du Commerce International).

1.2. İÇ BORÇ

İç borç, devlet tarafından ticari bankalardan ve kamu firmalarından alınan borçlar ve aynı zamanda kamu idaresi çalışanlarından ve yerel tedarikçilerden ödenmemiş faturalardan oluşmaktadır (Ministere des Finance Djiboutien).

1.3. DIŞ BORÇ KAVRAMLARI

1.3.1. Dış Borç

Brüt dış borç, herhangi bir tarihte, borçlunun borcun geri ödenmesinde bir veya daha fazla ödeme veya gelecekteki bir veya daha fazla zamanda faiz ödeme yükümlülüğünü içeren fiili, koşulsuz cari borçların konumuna eşittir ve bir ekonomide ikamet edenler tarafından mukim olmayanlara borçlu olunmaktadır (IMF, 2014, s. 5,6).

Dış borç, daha geniş tanım ile bir ülkenin, ülke dışındaki alacaklılar tarafından tutulan, döviz cinsinden veya mal ve hizmetlerde geri ödenebilen genel borcunun bir

bileşenidir. Kamu borcu, kamu garantili borç, uzun vadeli teminatsız özel borç, IMF'den alınan borçlar ve kısa vadeli borcun toplamıdır (Gharyeni, 2015, s. 3).

1.3.2. Dış Borç Türleri

Dış borcun birkaç tür sınıflandırması vardır, sınıflandırma alacaklılara ve süreye göre ayrılmaktadır.

1.3.2.1. Alacaklılarına Göre Dış Borç Türleri

Dış borç, çok taraflı, ikili veya özel kaynaklar gibi çeşitli kaynaklardan gelebilir. Bu sınıflandırmada bir alacaklı ve bir borçlunun bakış açısı ayrı ayrı ele alınmaktadır.

1.3.2.1.1. Alacaklı Açısından Dış Borç

Alacaklısına göre dış borçları üç ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar çok taraflı dış borçlar, iki taraflı dış borçlar ve özel dış borçlar olarak sıralanmaktadır. Bu borçların tanımı aşağıda kısaca yapılmıştır.

Çok taraflı dış borcu: Çok taraflı dış borç, resmi alacaklılarla devlet arasında olan sözleşmeli borçtur. Uluslararası kuruluşlar ve bölgesel kalkınma bankaları tarafından alınan kredileri kapsamaktadır.

İkili taraflı dış borç: İkili taraflı dış borç, yabancı hükümetler ve/veya onların özerk kamu kurumları tarafından alınan borçtur.

Özel dış borç: Özel dış borç, özel alacaklılarla devlet arasındaki sözleşmeli borçtur; özel bankalar ve diğer özel finans kurumları tarafından verilen krediler ile tedarikçi kredilerini içerir.

1.3.2.1.2. Borçlu Açısından Dış Borç

Borçlu açısından dış borçları iki ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar teminatlı özel borç ve teminatsız özel borç olarak adlandırılmaktadır. Bu borçların tanımı aşağıda kısaca yapılmıştır.

Teminatlı özel borç: Yabancı hükümetlerin kamu sektörü (kamu borcu) veya özel sektörleri tarafından taahhüt edilen borçtur, ancak bir kamu kurumunun teminatından yararlanmaktadır.

Teminatsız özel borç: Özel sektör tarafından sözleşmeli borçtur, ancak geri ödemesi bir kamu kurumu tarafından garanti edilmeyen borçtur.

1.3.3. Ödenmemiş Borçlar

Ödenmemiş borçlar normal borç durumunda olduğu gibi, vadesinde ödenmeyen anapara borçları ve/veya faiz ödemeleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Var olduklarında, borçlar (borçlar üzerine tahakkuk eden faiz dahil), ilgili borcun ortadan kalkmasına kadar aynı borç aracı için işlemeye devam etmelidir (IMF, 2014, s. 12).

1.3.4. Borçların Yeniden Yapılandırılması

Borcu yeniden yapılandırma dış borç faaliyetinin bileşenlerinden işlemlerinden biridir. Ülkeler bazen dış borç taahhütlerini yerine getirmekte zorlanırlar veya borçlular bazen, gelecekteki geri ödeme zorlukları riskini azaltmak veya maliyetini düşürmek de dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle dış yükümlülüklerinin geri ödeme profilini değiştirmek isteyebilirler. Daha sonra yeniden yapılandırma veya borç dönüştürme işlemleri gerçekleştirebilirler (Josué, 2017, s. 2).

Borcun yeniden yapılandırılması, alacaklı ile borçlu (ve bazen üçüncü şahıslar) arasında mevcut bir borcun ödenmesi için belirlenen koşulları değiştiren ikili anlaşmalardır. Yeniden yapılandırma, borç azalması, borç ertelenmesi, yeniden

finansman, dönüştürme, ön ödemeler ve borç varsayımları şeklinde olabilir (IMF, 2014, s. 88).

1.3.5. Borç servisi

Borç servisi, borçlunun alacaklıya borçlu olduğu tutardır. Faizin eklendiği ödünç alınan anaparanın amortismanından oluşur. Borcun seviyesi ve gelişimi, borçlanma koşullarından etkilenmektedir, bu koşullar olan faiz oranı, toplam geri ödeme süresi ve lütuf döneminde sadece faizin ödediği dönemlerden oluşmaktadır (Clements, Bhattacharya, & Nguyen, 2005, s. 4).

1.3.6. Borç Sürdürülebilirliği

Borç sürdürülebilirliği analizleri, 1996'dan sonra HIPC programları (Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler) Bretton Woods Kurumları tarafından tanıtıldı. Bu programın temel amacı, aşırı borçlu olan ülkelerin borç stokunu sürdürülebilir bir düzeye indirmektir. Bunun için, borç indirimleri sonrasında borcun sürdürülebilir hale gelip gelmeyeceğinin doğrulanması gerekir. Avrupa'daki egemen borç krizinden bu yana, borç sürdürülebilirliği iktisatçılar arasında en önemli konu haline gelmiştir. Düşük büyüme oranlarının hakim olduğu bir ortamda kamu borcundaki hızlı artış, borç sürdürülebilirliğinin analizini gerektirir. IMF'ye göre, bir ülkenin dış borcu, borcunu yeniden yapılandırmaya başvurmadan, borç biriktirmeden ve büyümesinden ödün vermeden borç servisi yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilirse sürdürülebilirdir. (IMF, 2014, s. 69)

1.3.7. Ödeme Gücü

Ulusal bir perspektiften, ödeme gücü bir ülkenin dış yükümlülüklerini sürekli olarak karşılama yeteneği olarak tanımlanabilir. Teorik olarak Bir ülkenin ödeme kapasitesini

tanımlamak nispeten kolaydır, ancak çok faydalı değildir. Borcun vadesinde uzatılabileceğini varsayarsak, eğer borcun net faiz ödemelerinin bugünkü değeri, cari işlemler bugünkü değerini başta ihracat kazançları ve ithalat harcamaları olmak üzere aşmazsa, ülkeler ödeme güçleri vardır. Pratik olarak, ülkeler borç ödemelerinin ülkenin ekonomik ve sosyal hedeflerine göre çok maliyetli olduğunu gördüklerinde, kendilerini bu durumda olmadan önce borçlarını ödemeyi bırakırlar. Bu nedenle, ödeme gücü genellikle makroekonomik ödeme kapasitesinden ziyade ödeme istekliliğidir. Bir ülkenin ödeme gücü var oluşunu ve ödemeye istekli olduğunu belirlemek kolay değildir. Ödeme gücü dürüstlikle çok karşılaştırılabilir: asla tam olarak doğrulanamaz ve kanıtların gerçekleşmesi uzun zaman alır. (IMF, 2014, s. 170).

1.3.8. Borç Seviyesinin Ölçüsü

Bir ülkenin borç seviyesini değerlendirmek için kullanılacak birçok oran vardır. Ancak en yaygın olanlar aşağıda belirtilmektedir.

1.3.8.1. Toplam Dış Borç/ GSYH

Bu oran, ülkenin ekonomik faaliyetler dayalı ile borçluluk düzeyini ölçer. GSYH'nın tüm kaynaklarının iç borç yükünü finanse etmek için mevcut olduğunu zımnen varsayar, bu her zaman doğru değildir. Bu gösterge, şu anda, hükümetin borçluluk derecesini ölçmek için ve borç ödeme kapasitesini gösteren en önemli gösterge olarak kabul edilmektedir. IMF'ye göre, bu oran, %25-30 arasında ise ülkenin orta derece borçlu olduğu kabul edilir, %30'dan fazla ise çok borçlu olarak kabul edilmektedir (INTOSAI, 2010, s. 9).

1.3.8.2. Toplam Dış Borç/İhracat

Bu oran, mal ve hizmet ihracatına dayalı dış borç düzeyini ölçer. İhracat veya döviz üretme kapasitesi üzerindeki yükü gösterir (INTOSAI, 2010, s. 11). Oran, %165-275 arasında ise ülkenin orta derecede borçlu olduğunu ifade etmektedir, % 275’den fazla ise, ülke çok borçlu olarak kabul edilmektedir (Sarı, 2004, s. 9).

1.3.8.3. Toplam Dış Borç Servisi/İhracat

Bu oran ülke ihracat gelirlerinin ne oranda dış borçlanma giderlerine ayrıldığını gösteren bir oran olarak, borç yükünün ölçümünde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu oran dış borçlanma dahil, ülkenin uluslararası likidite sorunlarının analizinde önemli bir kriterdir. Oran, %18-30 arasında ise o ülke orta derecede borçlu, % 30’u aşması halinde ise çok borçlu kabul edilmektedir (Sarı, 2004, s. 10).

1.4. ÜLKELERİN BORÇLANMA NEDENLERİ

Kalkınma merdivenine tırmanan ülkelerin çoğu, büyümelerinin çeşitli aşamalarında yabancı sermaye kullanmıştır. Bir ülkenin dış borçlanmaya başvurması için, borçlunun yurtiçi tasarruf ve yatırım arasındaki boşlukları kapatması, yetersiz döviz rezervlerinin büyümeye getirdiği kısıtlamaları azaltması, tüketim açıklarının etkilenmesi, geçici ödemeler dengesi açıklarının finansmanı gibi çok çeşitli nedenleri olmaktadır (Kobyagda, 2007, s. 8).

İktisat teorisi, son yıllarda yardım modellerin inşasında önemli ölçüde gelişmiştir. Rosenstein-Rodan’ın “Big Push” teorisine göre, yoksul ülkeleri “yoksulluk tuzağından” kurtaracak çözüm, bu tamamlayıcılıklardan yararlanmak için uluslararası yardım yoluyla oraya kitlesel yatırım yapmak olmaktadır (Jacquet, 2009).

Neoklasik yaklaşıma göre tasarruf, yatırım için bir ön şarttır ve gelişmekte olan ülkelerde yetersizdir. Dolayısıyla, tasarruf eksikliği, kalkınmanın engellenmesi için temel bir açıklayıcı faktördür. Dış finansman katkısı gereklidir. Paul Samuelson, ekonomik refaha giden dört farklı aşamayı belirlemek için 19. ve 20. yüzyıllardaki Birleşik Devletler'in borçluluk tarihini kullanmıştır: borçlu genç ülke (Devrim Savaşı-1776'dan İç Savaş-1865'e kadar); olgun borçlu ulus (1873-1914); yeni alacaklı millet (Birinci Dünya Savaşından İkinci'ye kadar); olgun alacaklı ülke (1960'larda) (Aktaran: Toussaint, 2020: 8).

Harrod ve Domar modelinin temelinde ise büyüme yatırıma bağlı bir değişkendir. Bu modelin hipotezi, arzın orta vadede yapışkan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, finansman ihtiyaçlarının değerlendirilmesi dört parametreye bağlıdır: yurtiçi tasarruflar (T), yatırım (Y), ihracat (X), ithalat (M). Bir hedef büyüme oranı belirleyerek ve iç tasarruf eğilimini dikkate alarak, yatırım için dış sermaye ihtiyacını belirlemek ve bu büyüme oranına özgü ticaret dengesini değerlendirmek mümkündür. Bu tahmin aşamasında (ex ante), tasarruftaki iç açık, dış açıktan farklı olabilir. Literatürde borç, bir dengesizlikle bağlantılıdır ve üç olası neden bir ülkenin borca girmesine neden olabilir:

- Yüksek düzeyde bir yatırımı finanse etmek
- Gelir düşmesi durumunda tüketim dalgalanmalarını düzeltmek
- İç veya dış dengesizlikler karşısında bir ayardan kaçmak.

Belirli yapışkanlıklar veya belirli oranlamaların önemi hesaba katılırsa, açıkların göreceli önemini, birini yurtiçi tasarruflarda, diğerini para biriminde hesaba katmak mantıklıdır: Bu, Chenery ve Strout'un "Çifte açık" yaklaşımıdır. Charles Oman ve Ganeshan Wignarja, Chenery - Strout, çifte açık modelinin varsayımları şöyledir: endüstriyel büyümenin çok erken aşamalarında yetersiz tasarruf yerli sermaye oluşum oranındaki ana kısıtlama olabilir. Sanayileşme iyi bir şekilde kurulduktan sonra, kısıtlama artık sadece kendi başına yurtiçi tasarruflar değil, ayrıca sermaye mallarını, ara malları ve hatta belki de endüstriyel girdi olarak kullanılan hammaddeleri ithal etmek için gereken döviz mevcudiyeti olabilir. Döviz açığı, kalkınmanın önündeki ana engel olarak tasarruf

açığı aşabilir. Bu çifte açığı çözmek için basit bir cevap önerilmektedir: döviz ödünç almak ve/veya ihracatı artırarak döviz elde etmek (Aktaran: Toussaint, 2020: 8).

Chenery ve Strout'un iki açık modelinin matematiksel olarak ifadesi aşağıdaki şekilde elde edilir.

$$T_i - Y = -T_d \quad (1.1)$$

$$X - M = -T_d \quad (1.2)$$

T_i yurtiçi tasarrufları; Y yatırımı, $X - M$ ödemeler dengesini ve T_d dış tasarrufları temsil etmektedir.

Eğer $T_d > 0$ ise yurtiçi tasarruflar (T_i), yatırımlara göre düşük veya yatırım iç kaynaklara göre çok yüksek anlama gelir ya da ihracat, ithalata göre düşük veya ithalat çok yüksek anlamına gelir.

Açığın ihracat üzerindeki fazla ithalattan kaynaklanması durumunda, rekabet eksikliğinin belirtisi olabilir, ancak bir açık da tasarruflara yapılan yatırım fazlalığından kaynaklanabileceğinden, son derece üretken ve büyüyen bir ekonominin de işareti olabilir.

1.4.1. Yurtiçi Tasarruflar Yatırıma Göre Düşük

Bu tasarruf eksikliği, aslında ülkede kâr elde edilmesini sağlayan sanayileşme eksikliğinden kaynaklanabilir veya bu karlar çok uluslu büyük şirketler tarafından yerinde gerçekleştiğinde, ana şirkete geri gönderilirler. Ayrıca dikkatsizce yapılmış bir maliye politikasının veya tüketim arzusunun bir sonucu olabilir. Bunun yanında, tasarruf eksikliği, yeni içsel büyüme teorilerine göre bu ekonomilerin uzun vadeli büyümesini azaltacak olan insan ve kamu sermayesine yapılan yatırımı etkileyebilir (Kobyagda, 2007, s. 8).

1.4.2. Yatırım İç Kaynaklara Göre Çok Yüksek Olması

Cari açık yüksek bir yatırım seviyesinden geliyorsa, dış borçlanma ülkenin büyümesini artırmasına olanak sağlayacaktır. Dış tasarrufların faydalanan ülkeye katkıda bulunduğunu ve iyi yatırım yapıldığını varsayalım ki bu, mevcut tüketimi aynı başlangıç seviyesinde bırakırken gelecekteki tüketim potansiyelini artıracaktır. Bununla birlikte, uzun vadeli sonuçların yapısal sorunu devam etmektedir, yani, düzenli dış kredi çağrısı, borç alan ülkenin çabalarını yavaşlatıp dış tasarruflara bağımlı hale getirebilir (Kobyagda, 2007, s. 8).

1.4.3. İthalat Çok Yüksek ve İhracat Düşük Olması

Borçluluk, kontrolsüz ithalattan kaynaklanabilir ($X-M < 0$). Modern sektöre hizmet etmek için sermaye malları ithalatına olan artan talep, yabancı para birimlerindeki likidite ile sınırlandırılabilir. Rekabetçilik eksikliğinin veya yüksek düzeyde üretken ve büyüyen bir ekonominin belirtisi olabilir. Yabancı para girişleri ile dengelenmeyen yüksek ithalat (örneğin çok pahalı lüks mallar), cari işlemler açığı yaratabilir.

Dolayısıyla ülke dünyanın geri kalanına taahhütler vermeye zorlanır. Ancak, bir gün bu sermayeyi geri ödemek zorunda kalır. Bir ülke borç aldığı yabancı fonları uzun vadede üretim kapasitesini artırmayacak harcamalarla israf ederse, geri ödeme kapasitesi yani temel ödeme gücü sorgulanabilir.

Aslında, çözüm için, bir ülke ödünç aldığı fonu geri ödemek için yeteri kadar (zamanla) cari işlemler fazlası üretebilir. Bu nedenle, bir ülkenin cari hesap açığı verip vermeyeceğini bilmek (daha fazla borç almak için), yurtdışına yönelik taahhütlerinin kapsamını (dış borcu) bilmek ve yeni borçlanmanın, marjinal getirisi ülkenin dış taahhütleri için ödemek zorunda olduğu faiz oranından (veya getiri oranından) daha yüksek olan yatırımları finanse edip edemeyeceğini bilmek gerekir. (Kobyagda, 2007, s. 8)

1.5. BORÇLANMA İLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR

Kamu borcu ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiler çok uzun zamandır iktisatçıların ilgisini çekiyor. Bu ilişki iktisat literatüründe çok fazla tartışma yaratmaktadır ve ilişkiye olan bakış açısı iktisat düşünce ekolleri arasında değişiklik göstermektedir. Ekonomik düşünce okullarının borçluluk kavramı ile ilgili ileri sürdüğü fikirlerden bahsedilecektir.

1.5.1. Klasik İktisatçılar

Klasiklere göre borç gelecekteki nesil için bir vergidir. Onlara göre istihdamı artırmaya dayalı bir vergi politikası etkisizdir ve enflasyonist etkilere neden olmaktadır. Borç ve büyüme ilişkisinden bahseden ilk iktisatçı David Ricardo'dur (1817). Ona göre vatandaşlar borçlanmayı zamanla ertelenen bir vergi olarak görür ve sonraki nesiller arasında bir değişiklik olsa bile bu borcu, vergi olarak ödemek zorunda kalacaklarmış gibi davranırlar. Başka bir deyişle, ekonomik ajanların davranışının, daha yüksek vergiler beklentisiyle yönlendirildiğini düşünüyor. Ancak, bu borçla finanse edilen harcamaların niteliğine bağlı olarak değişik sonuçlar ortaya çıkabilir.

Adam Smith'e (1759) göre, eğer borç verimsiz kullanımlar için alınıyorsa, teşvik edilmemelidir. Borç bazen hükümeti gereksiz harcamalara iter. Jean Baptiste Say (1799) de kamu borçlarının sınırlandırılması gerektiğini düşünüyor. Aksi takdirde bu hem ekonomideki zenginliği azaltan hükümet harcamalarının büyümesine yol açıyor, hem de aynı zamanda faiz ödenmesini gerektiriyor. Sonuç olarak, kamu borcu bir kartopu etkisi yaratabilir. Eski borçların faiz ödemeleri yeni borçlarla yapılabilir (Gharyeni, 2015, s. 20).

Klasik borçluluk teorisi, saf ve mükemmel rekabet modelinden esinlenmiştir. Klasikler bu modeli esas alarak, devlet harcamalarının borçla finanse edilmesinin faiz oranında bir artışa yol açtığını ve bunun da özel yatırımları teşvik etmediğini ileri sürmektedir (dışlama etkisi). Klasik teori, sermaye birikiminin ve ulusal ekonominin büyümesinin yavaşladığını, devletin tamamen özel yatırımcıların yerini almasını

eleştiriyor. Ayrıca onlara göre borcun kalıcı bir olumsuz etkisi vardır (Gharyeni, 2015, s. 20).

Sonuç olarak, klasik teorisine göre, fayda ne olursa olsun, kamu borcunun her şeyden önce ekonomik ajanlar için gelecekteki bir vergi olduğunu düşünüyor. Kamu borcu yatırım için bir araç olmamalı kısa vadeli gelir ve giderleri dengelemek için bir araç olması gerekmektedir.

1.5.2. Keynesyen İktisatçılar

Klasik görüşün aksine Keynesçiler, kamu borcunun, yarattığı yatırım nedeniyle hiçbir şekilde ne şimdiki nesil için ne de gelecek nesil için bir maliyet olmadığını düşünmektedirler. Çarpan etkileri, Keynesyen borçluluk yaklaşımının temel bir özelliğidir. Bu okula göre borçluluk, talep artışını teşvik ediyor, hızlandırıcı etkinin etkisinin aracılığıyla yatırımdaki orantısal artıştan daha fazla artışa yol açıyor, bu yatırım artışı, üretim düzeyinde bir artışa izin vermektedir.

Bütçe açığı borç stokunu artırarak ekonomik döngünün talep ve özel yatırımla genişlemesini sağlar. Bütçe açığı, ekonomik faaliyetleri canlandırarak istihdam yaratmanın bir kaynağı olabilir. Bütçe açığına karşılık gelen borç, talebin artırılması ve borcun geri ödeme maliyetinin düşürülmesini sağlar. Bu argüman, üretken kaynakların eksik kullanımı var olduğu sürece makul olduğu kabul edilmektedir.

Aslında bu görüş, eksik istihdama dayalı bir dengenin sürdürülebilir olabileceği ilkesini esas almaktadır. Bu hipotezle, borçla finanse edilen bir bütçe politikası, özel yatırımların azaltılmasına neden olmadan istihdam ve gelirlerin artırılmasına yol açmaktadır. Keynes için tasarruflar, mevcut altyapı ülkedeki vergi çekiciliği, faiz oranı ve yatırımın değil, gelirin bir fonksiyonudur (Rabenaarivo, 2017, s. 15).

Belirsizlikler nedeniyle durgunluk dönemlerinde, ticari yatırım seviyesi uzun vadede düşer ve faiz oranındaki bir değişikliğe tepki vermez. Tüketici mallarına olan talebi canlandırmak için borçla finanse edilen bir maliye politikası, daha sonra şirketler

için geleceğe olan güveni artıracak ve bu da özel yatırımların canlanmasında etkili olacaktır. Ayrıca, eksik istihdama dayalı bir ekonomide canlandırıcı maliye politikasının etkinliği faiz oranına bağlıdır. Faiz oranı borç artışından ne kadar bağımsız olursa, borcun etkileri o kadar olumlu olacaktır (Gharyeni, 2015, s. 21).

1.5.3. Monetarist

Parasalcı yaklaşıma göre, kamu borcunun büyüme üzerindeki etkisini anlatmak için faiz oranlarının dışlama etkisi fikrini sundular. Bu düşünceye göre kamu harcamalarındaki artışın faiz oranını artırması nedeniyle özel yatırım ve özel tüketimin düşmesine neden olduğu söylenebilir (Gharyeni, 2015, s. 20).

Faiz oranındaki bu artış, özel yatırımları ve tüketimi (daha pahalı kredi) yavaşlatır ve bir kartopu etkisi yaratabilir. Bu kartopu etkisi, devletin harcamalarını borçlanarak finanse ettiğinde art arda geri dönüşü olmayan mekanik bir şekilde borç seviyesinin artmasına yol açarak, borç topunun şişmesine yol açabileceği gerçeğiyle açıklanmaktadır. Büyümenin yokluğunda, hükümet harcamalarını artırmasa bile borç yükselmeye devam eder, sermaye talebinin artması faiz oranlarının artmasına yol açar (Gharyeni, 2015, s. 20).

Bu ekonomik düşünce akımının ön saflarında yer alan Milton Friedman, enflasyon etkisi dışlama denen başka bir teori geliştirdi. Bu teoriye göre, hükümet açığının borçlanarak finanse edilmesi, ancak iktisadi birimlerin vergilerin artmayacağını düşünerek öngöründe hata yapmaları durumunda etkili olabilir. Bu, Friedman'ın mali politikanın yalnızca kısa vadede etkili olduğunu, çünkü ekonomik birimler için yarılsamalar yarattığını, satın alma güçlerinin arttığını ve kalıcı gelirlerinin artmasına neden olur (Kpemoua, 2016, s. 7).

Ancak, bunun gelirlerinde dönemsel bir artış olduğunu çok geçmeden anlarlar ve böylece normal tüketim seviyelerine geri dönerler. Böylelikle şirketler ek talep beklemedikleri için yatırım yapmazlar, bu da yetersiz ürün arzına ve daha yüksek fiyatlara yol açarak ücret artışlarına neden olur. Fiyatlar ve ücret maliyetlerindeki artış, enflasyonist

bir süreci körükler, şirketler tarafından büyük bir işçi kitlesi işten çıkarılmasına enden olur. Bu yüzden işsizlik başlangıç seviyesinin üstene çıkabilir (Kpemoua, 2016, s. 8).

1.5.4. Kamu Tercihleri

Neoklasik iktisat yaklaşımına yakın olan bu okul, ülke kamu kurumlarının ekonomik yaşamdaki rolünü analiz etmektedir. Bu teori savunucuları James Buchanan ve Gordon Tullock'a (1962) göre, kamu borcu yalnızca kamu liderlerinin değil, aynı zamanda memurların ve diğer bürokratların seçilmelerinin sonucudur (Kpemoua, 2016, s. 8).

Parasalcılarla aynı doğrultuda, siyasi döngü söz konusu olduğunda, kamu tercihi teorisyenleri, önemli seçimlerin arifesinde, hükümetin oy kazanmak için demagojik önlemler aldığını ve bunun da kısa vadede faydalı ancak uzun vadeli bir perspektifte olumsuz etkiler yaratabileceğini savunmaktadırlar. Nitekim siyasi hayatı, politikacıların (arz edenler) ve kendi özel gündemlerini takip eden seçmenlerine (talep edenler) programlar sundukları, piyasa fiyatını temsil eden oy pusulası ve yapılan kamu harcamalarını bir pazar olarak görürler (Kpemoua, 2016, s. 8).

Bu programlarda amaç az ya da çok karmaşık stratejiler uygulayarak seçmenlere hitap etmektir. Seçmenlerinin çıkarlarını ve çeşitli lobilerin taleplerini karşılamak için, çoğunluk borçla finanse edilen genişlemeci bir politika uygulamaya yönlendirilir. Bu nedenle, kategorik faiz hizmetinde kamu harcamalarının maliyeti, oy satın almak için kullanılan kamu borcundaki artışla belirginleşir.

Gordon Tullock (1978) ise bürokrasiyi kamu borcunun bir nedeni olarak görmektedir. Ona göre, devlet yapılarının çoğalması ve yeniden üretilmesi, yalnızca etkisiz olmalarının ve liderlerinin iktidar zevklerinin sonucudur (Kpemoua, 2016, s. 9).

1.5.5. Borç Karşısında Rasyonel Beklentiler Okulu

Barro (1974), teorisini Ricardocu denklik ilkesi adı verilen iç içe geçmiş nesillerle ve zamanlar arası fayda fonksiyonları adı verilen bir araç kullanarak açıklamaktadır. Teorinin babası Ricardo olsa da ilke Barro'ya atfedilir (1974). Dışlama temalarını ve Lucas'ın (1972) rasyonel beklentileri teorisi üzerine yapılan çalışmaları birleştirerek Ricardo'nun tezini geliştirdi. Ona göre, hükümet borçlanmaya başvurarak harcamalarında bir artışa neden olursa ya da kamu harcamalarını ve para arzını değiştirmeden bırakarak vergileri düşürürse, halk daha sonra artan borcun faizini ve anaparayı geri ödemek için gerekli vergilerdeki artışları tahmin edecektir (Kpemoua, 2016, s. 8).

Aslında, ekonomik birimler önceden bu iki finansman yönteminin kamu açıklarına başvurduğunu bilirler; kamu borcunu artıracığını ve enflasyon vergisini kullanacağını da biliyorlar. Enflasyonun uzun vadede artması ve vergilerdeki artış, sonunda devleti daha az inandırıcı hale getirecektir.

Ekonomik birimler bu nedenle gelecekteki vergi artışı için hazırlanacaklar. Gelecekteki vergi artışları beklentisiyle mevcut tasarruflarını artıracaklar ve teşvik politikasının uygulanmasından sonra kendilerini daha zengin görmeyeceklerini düşünecekler. Sonunda, hükümetin izlediği bu politikanın, açıkları finanse etme yöntemi ne olursa olsun, ekonomi üzerinde hiçbir uyarıcı etkisi olmayacak; uzun vadeli etkiler aynı olacaktır. Dolayısıyla bu genel öneri, uzun vadeli kamu borcunu ifade etmektedir (mali ve bütçe çarpanı sıfıra doğru gitmektedir) (Kpemoua, 2016, s. 8).

1.6. AŞIRI BORÇLULUK TEORİSİ

Son zamanlarda gelişmekte olan ülkelerin dış borç seviyesinin düşürülmesini teşvik etmek için teoriler öne sürüldü, bu teoriler, bu ülkelerin, kalkınmaları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olan aşırı borçluluk ("borç yükü") durumuyla karşı karşıya oldukları fikrine dayanmaktadır.

Aşırı borçluluk teorisi, ilk kez 1977’de Stewart C. Myers tarafından firmaların finansmanları değerlendirmesi ve borçla finanse etmesi etkileri teorisiyle öne sürüldü. Bu teori firmaların faaliyetleri borçla finanse etmeyi net bir vergi avantajı olmasına rağmen, şirketlerin neden faaliyetlerini maksimum borçla finanse etmediklerini incelemektedir. Myers bunun sebebi, yüksek miktarda borcun, şirketlerin gelecek için en uygun yatırım kararlarını verme kabiliyetini değiştirmektedir. Borç, projelerin gelecekteki kârlarının bir kısmının taahhüt edilen ödemeler şeklinde alacaklılara gitmesi nedeniyle bugünkü pozitif net projelerin üstlenilmediği davranışları tetikler (Sundel & Lemdal, 2011, s. 6).

1980’lerde gelişmekte olan birçok ülkenin borç temerrüdü ve aşırı borçlanma konusunda araştırmacılar çok sayıda yayın yapmışlardır. Bunun sonucunda literatürde çok fazla aşırı borç tanımı yer almaktadır.

Paul Krugman, 1988’de yayınlanan bir makalesinde, aşırı borçlanmayı, alacaklıların güvenle tam olarak ödenmesini beklemeyecekleri kadar büyük, “miras alınan” bir borcun varlığı olarak tanımladı.

IMF’ye göre aşırı borçluluk hipotezi, dış borcun basitçe önemli olduğu bir durumu değil, dış borcun varlığının üretim ve yatırım kararları için dikkate alınan ilgili marjları bozduğu bir durumu tanımlamaktadır.

J. Sachs’a (1989) göre, aşırı borçluluk, iflas kanunlarında korunmayan iflas etmiş bir şirketin durumuna benzer. Bu durumda, alacaklılar, işletmenin hayatta kalmasına zarar veren kararlar alırlar, varlıkların kalan değeri üzerinden nakit paraya çevirmek için karşı adımlar atarlar. Sachs bunu, borç servisinin üretimde caydırıcı bir vergi görevi gördüğü iki dönemli bir zamanlar arası modeli kullanarak gösteriyor. Ona göre, herhangi bir marjinal ek borcun yatırımda önemli bir azalmaya yol açtığı ve borçlunun borcu geri ödememek konusunda bir menfaati olacağı optimal bir borç eşiği vardır. Bu, ek borçlanmanın geri ödeme olasılığını azaltacağı anlamına gelir. Dolayısıyla borç kavramı (borçların sanal yükü) ortaya çıkmaktadır. Aşırı borçlanma teorisi, geri ödenmesi zor ya da imkânsız olan yüksek borcun, borçlu ülke üzerinde yatırım ve / veya ekonomik büyümeye elverişli reformlar gerçekleştirme konusunda caydırıcı etkileri olduğunu düşünmektedir.

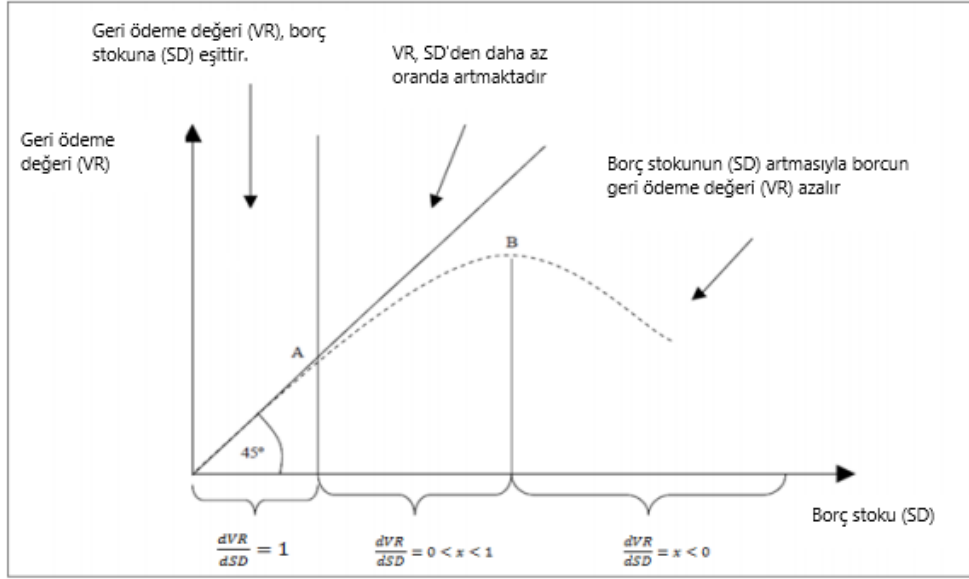
Bu nedenle birçok araştırmacı, aşırı borçluluk teorisine dayanarak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, aşırı borçluluk durumunda olan ülkelerin borçlarının bir kısmının hafifletilmesi lehinde savunma yapmıştır. Corden (1988), alacaklılar tarafından dışsal olarak kararlaştırılan yardımın, borçlunun belirli durumlarda reform yapma teşviklerini artırabileceğini ve bunun da temerrüde başvurma olasılığını ortadan kaldıracığını göstermektedir. Borçlu tarafından kararlaştırılan bir “içsel rahatlamayı” özümser.

Krugman (1988), aşırı borçlu bir ülkenin ekonomik reformları gerçekleştirmeye teşvikini artırarak, alacaklıların, borçlunun geri ödeme beklentilerinin artması nedeniyle ikincil piyasadaki taleplerinin değerinin arttığını görebileceklerini ileri sürmektedir. Bu anlamda, ekonomik reformlar açısından bir caydırıcının olası etkisi, derin yapısal bozulmaların ve yetersiz makroekonomik yönetimin (piyasalara sınırlı erişimle birlikte yabancı özel sermaye) olduğu düşük gelirli ve ağır borçlu ülkeler için muhtemelen daha ciddi olacaktır. Zaten sürekli reformun önünde bir engeldir.

1.6.1. Laffer Eğrisi ve Kamu Borcu

Flores ve diğ. (2007), Laffer eğrisini borç durumuna uyarlamış, böylece dış borcun beklenen ödemeleri (borç stoku) ve amortismanlarını (hisse senedi borcu) birbirine bağlayan Laffer eğrisi ile aşırı borçluluk hakkında daha açık teorik argümanlar sunmuştur. Bu husus Şekil 1’de gösterilmiştir. Başlangıçta A noktasında, küçük bir borç miktarı için ödeme yapmama olasılığı neredeyse sıfırdır. Ödenmemiş borca ilişkin geri ödenecek borç marjı 1’dir. Ancak bu seviyeden sonra borç geri ödemesi, borç birikiminden daha yavaş bir oranda artar.

Şekil 1: Dış borç için Laffer eğrisi; Geri ödeme değeri ve borç stoku

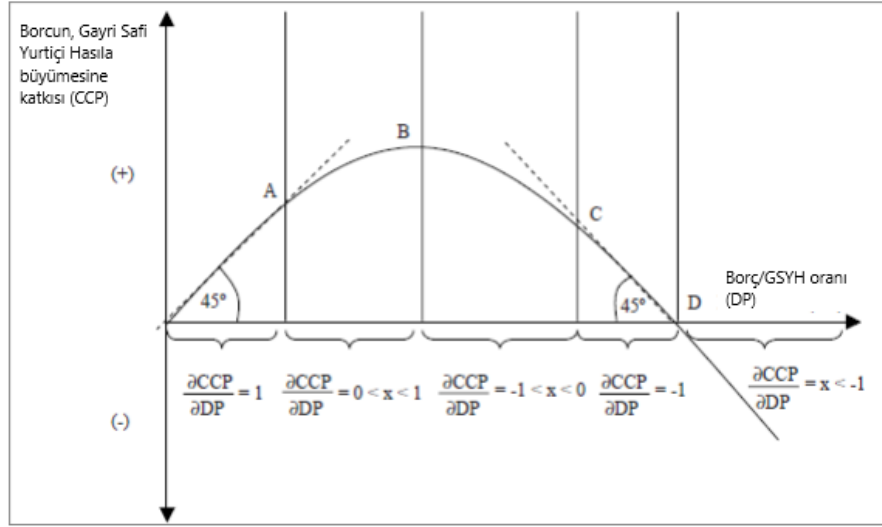

Kaynak: (Gharyeni, 2015, s. 12)

Borçlu ülkenin daha büyük miktarda borcu sürdürebilme olasılığı daha azdır. (X) ödememe riski sıfırdan büyüktür. Bu risk, borç faiz oranlarının seviyesine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişebilir. Bu durumda borç geri ödemesi, B noktasında maksimum değerine. Daha sonra borç stoku daha yüksek seviyelere ulaştığında azalmaya başlar. Borcun marjinal etkisi alacaklılar için zararlıdır. Onlar için borç miktarının artması, yalnızca gelecekteki geri ödemeler için kapasiteyi azaltacaktır.

Laffer Eğrisi, kamu dış borcunun bir ülkenin ekonomik büyümesine katkısını gösteren bir eğri şeklini alabilir. Dış borç ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığını görebiliriz. Makul düzeyde borç için, dış borç bir ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunur. Aşırı seviyelerde, dış borç ekonomik büyümeye zarar verebilir. Bu, çok fazla borcun sıfır ve hatta negatif ekonomik büyümeye yol açma olasılığı yüksektir.

Şekil 2: Dış borç için Laffer eğrisi; Borç katkısı kişi başına GSYH büyümesi

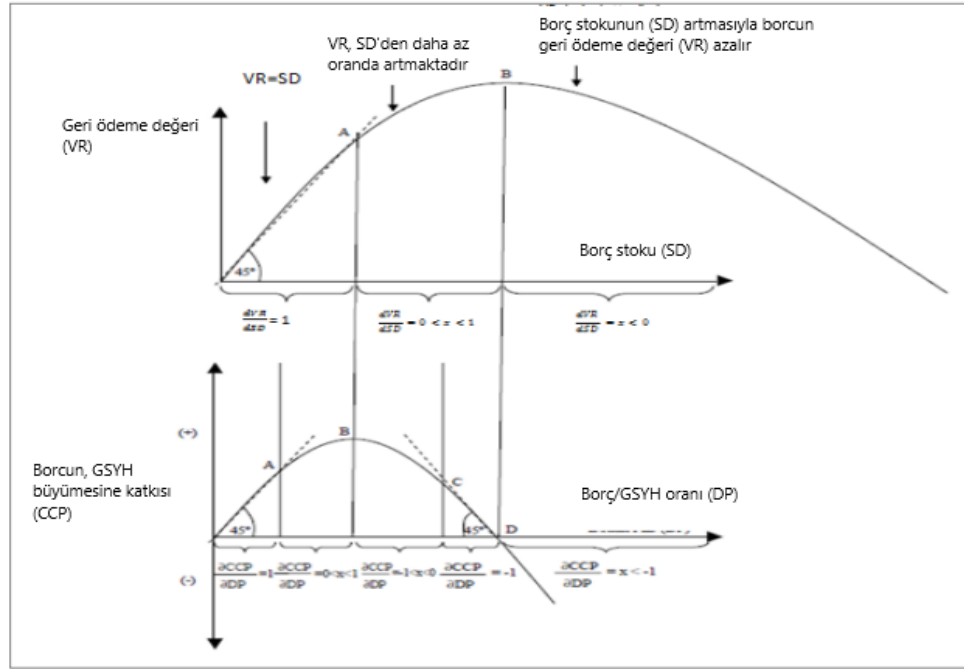

Kaynak: (Gharyeni, 2015, s. 13)

Gelişmekte olan ülkeler üzerine yakın zamanda yapılan çok sayıda ampirik çalışma dış borç ile ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığını gösterdiğini ortaya koymuştur. Daha spesifik olarak, dış borcun GSYH'ye ters U şeklinde bir eğrisidir. Geometrik olarak, GSYH büyümesi x eksenindedir. Borç-GSYH oranı y eksenindedir.

Patillo ve diğerlerinin (2002) çalışması, bu kavramı pratik düzeyde ele alan en ilgili çalışmalardan biridir. Araştırmacılar aşırı borçluluk hipotezini desteklemek için güçlü kanıtlar sağlamıştır. Herhangi bir ek dış borcun ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olacağı bir nokta vardır. Dış borcun GSYH'ye kritik noktası GSYH'nin %35'i ve %40'ı ve ihracatın %160'ı ve %170'i. Aksine, Flores ve diğ. (2007) aşırı borçluluk meselelerini biraz daha ileri götürüyor. Şekil 1 ve 2 arasında geometrik bir ilişki olduğunu gösterirler. Şekil 3, bu ilişkinin doğasını daha iyi anlamamızı sağlar.

Şekil 3: Laffer eğrisi; dış borç, geri ödeme değeri ve ekonomik büyüme

Kaynak: (Gharyeni, 2015, s. 14)

Öte yandan, birçok çalışma aşırı borçlanmanın büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini doğrulamaktadır. Elbadawi (1996), borç, yatırım ve büyüme ile ilgili 99 gelişmekte olan ülke için kesitsel bir regresyon analizi kullanarak, birikimli geçmiş borcun (aşırı borçlanma ile karşılaştırılabilir bir durum) büyümeyi bozduğunu bulmuştur. Vardığı sonuçlar, Borensztein'in (1990), dış borç stokunun yatırım üzerinde önemli bir olumsuz etkiye sahip olduğu ve özel yatırımın cesaretini kırdığı Filipinler deneyimleriyle tutarlıdır. Bu tür gözlemler, düşük gelirli ülkelerde özel sektör yatırımı beklentilerini güçlendirerek büyümeyi yeniden canlandırmayı amaçlayan bir borç azaltma stratejisini desteklemek için sıklıkla başvurulmuştur.

Eğer, aşırı borçlanmanın büyüme üzerindeki etkileri ve aynı zamanda düşük gelirli ülkelerin geri ödeme kapasiteleri üzerindeki etkileri nedeniyle bazıları borçların hafifletilmesi ihtiyacı fikrini destekliyorsa, bu stratejinin alaka düzeyi bazıları tarafından perspektife oturtulmuştur. Borç birikimi, zayıf büyümenin nedeni değil sonucudur (Bulow ve Rogoff, 1990) ya da borç azaltma yatırım ve büyümeyi yeniden tesis etmek için yeterli

değildir (Easterly, 2002; Asiedu, 2003)). Bu nedenle Bulow ve Rogoff (1990), yüksek borcun düşük büyümenin bir nedeni olmaktan çok bir belirti olduğunu ileri sürmektedir. Bu, zayıf makroekonomik yönetimin sonucudur. Easterly (2002) için, bu olasılık, şimdiki zamanı güçlü bir şekilde tercih eden gelişmekte olan ülkelerde daha da güçlüdür. Nitekim yazar, modelinden yola çıkarak, bu ülkelerin hükümetlerinin, yeni yardım girişimlerine uygun olma umuduyla indirimler sağlandıktan sonra yeni borç biriktirmeye çalışacakları sonucuna varmaktadır. Sözde geleneksel planların düşük gelirli ülkelerde borç oranlarını azaltmadaki başarısızlığı, bu ahlaki tehlike sorununun varlığının ve verilen yardımın başarılı olmamasına bir örnektir. Bu borç yardım programları ülkenin davranışlarını değiştirmez.

Diğer yazarlar, gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının teşviklerden (ödenmemiş borçla ilgili) çok likidite sorunları (borç servisiyle ilgili) ile ilgili olduğunu iddia etmişlerdir. Bu nedenle, yeni finansman sağlamaya dayalı bir strateji, borç azaltmaya dayalı bir stratejiden daha iyi olacaktır (Cohen, 1993). Claessens ve Diwan (1989) için, bu iki çözüm arasındaki seçim, aşırı borçluluğun, yumuşak, zayıf veya güçlü doğasına bağlı olacaktır.

Dolayısıyla, aşırı borçlanma teorisi, aşırı borcun, borçlu ülkelerin ekonomik büyümesi üzerindeki olumsuz etkisinin varlığını haklı çıkarmakta, borçlanmanın gelişmekte olan ülkelere, bu kredilerin verimli projeleri finanse etmek için kullanılması durumunda büyümelerini teşvik etmelerine yardımcı olabileceğini öne sürmektedir. Üretken yatırımlar, ekonomik büyümeleri hızlandırmalı ve alınan borçların vadesinde geri ödenmesini mümkün kılmalıdır.

Ancak, biriken ağır borçlar büyümeyi engelleyebilir. Nitekim borcun evrimi, gelecekteki borcun borçlu ülkenin geri ödeme kapasitesini aşacağını düşünecek kadar geliştiğinde, iç ve dış yatırımları caydıracak ve büyümeyi olumsuz etkileyecektir.

1.7. HIPC PROGRAMLARI

Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler Girişimi, The Heavily Indebted Poor Countries Initiative kısaltılmış haliyle HIPC Girişimi, kısmen borçlu fakir ülkeler için borçların azaltılması açısından en son stratejidir. HIPC Programları, 1996 yılında uluslararası finansal kurumlar (Dünya Bankası, IMF) ve Paris Kulübü (ikili kamu alacaklıları) tarafından başlatıldığında, aslında borç azaltma ve yoksullukla mücadele arasında bir bağlantı oluşturmamıştır. Çok karmaşık prosedürler, sadece borçların hafifletilmesi ve serbest bırakılan kaynakların doğru kullanımını teşvik etmeyi amaçlıyordu. “İyi kullanım”, IMF ve Dünya Bankası ile devam eden uyum programlarının devam etmesi anlamına geliyordu (Bougouin & Raffinot, 2001, s. 2).

Üç yıl içinde kaydedilen sonuçların eksikliğinden dolayı ve sivil toplum örgütleri koalisyonların baskısı altında, Haziran 1999’da Köln’de düzenlenen G7 ülkeleri, süreci derinleştirmeye ve hızlandırmaya karar verildi. 26 Eylül 1999’da Dünya Bankası Ortak Kalkınma Komitesi ve IMF yeni hükümleri onayladılar. Bu hükümlere göre borç sürdürülebilirlik eşiklerinin düşürülmesi, daha hızlı borç azaltması, yoksulluğun azaltılması ve bu konuda elde edilen olumlu sonuçlara ilişkin girişimin yeniden yönlendirilmesi, HIPC programlarından yararlanacak ülke sayısının artırılması konuları belirtilmiştir. Bu yeni stratejiye güçlendirilmiş HIPC programları denir. Bu strateji, borçlu devletler tarafından geri ödenecek meblağların bir parçası olan ve iyi hedeflenmiş kalkınma eylemleri için kullanılacak belirli bir fon koymayı içerir. Artık, uygulamadan faydalanmak için ülkenin, kalkınma hedefleri ve stratejik eksenleri doğrultusunda bir Yoksulluğu Azaltma Stratejisi Belgesi (PRSP) düzeltmesi şart olmaktadır ve aynı zamanda belge içerisinde Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) gibi inisiyatifler yer almaktadır (Bougouin & Raffinot, 2001, s. 2).

Bu yeni programın hedefleri şu şekilde sıralanabilir: Borçları yeniden programlama döngüsünden nihai bir çıkış sağlamak, büyümeyi teşvik etmek ve ek sosyal harcamalar için kaynakları serbest bırakmak. Bu son nokta, sosyal harcamalar için bütçe alanını boşaltma ihtiyacı, bağışçı topluluğun geniş desteğini harekete geçirmek için temel bir ön

koşuldu ve girişimin nasıl tasarlanıp uygulandığı üzerinde büyük bir etkisi oldu. (BM, 2003, s. 2)

1.7.1. HIPC Programının Kökenleri: Borç krizi

Borç krizi 1970'lerin sonunda başladı. Ekonomik süreç küresel borcu ve daha özel olarak, bazı petrol üreticileri (özellikle Meksika, Venezuela) dahil olmak üzere orta gelirli ülkelerin borçlarını destekledi. Petrol üreten ülkelerin tasarruflarının gerekli geri dönüşümü, "petro-dolar", görünüşte tükenmez bir kaynak oluşturdu. Bu dönem aynı zamanda, düşük gelirli ülkelere, büyük ölçüde enerji krizinden kaynaklanan ekonomik zorluklara yanıt olarak, kredi şeklinde önemli bir kamu yardımının gelişmesiyle de örtüşmektedir. Zamanın geçmesiyle birlikte, bu kredilerin başlangıçta olduğu gibi, ilgili ülkelerin ekonomilerinin sürdürülebilir kalkınmasıyla uyumlu olmayan ekonomik politikaların peşinden gittikleri de açıktır. Seksenli yıllarda bir değişim yaşandı ihracatçı ülkelerdeki kaynaklar azalırken, reel faizler keskin bir şekilde yükseldi. Finans topluluğuna değişken oranlarda borcu olan bazı ülkeler için faiz oranlarındaki artış tetikleyici bir rol oynamıştır. Dış kaynakları temel olarak kalkınma yardımı kredilerinden oluşan diğer ülkeler için, borcun geri ödenmesini imkansız kılan, her şeyden önce güçlü ekonomik büyüme ve mali kaynaklardaki dengesizlik koşullarını sağlamak için uygulanan ekonomik politikaların yetersizliğidir (Manas, 2005, s. 22).

20. yüzyılın ikinci yarısından bu yana, uluslararası finans topluluğu, temerrütlerle başa çıkmak ve borçlu ülkelerin vadelerini karşılamalarına izin vermek için kendini örgütledi. Böylece, ana egemen alacaklıların gayri resmi bir organı olan Paris Kulübü 1956 yılında kuruldu. Borcun kamusal kısmına müzakere çözümleri ile davranmaktadır. Borcun özel bankacılık kısmı için, duruma göre kredili bankalardan oluşan bir dernek olan London Club, yeniden planlama müzakerelerinden sorumludur.

Düşük gelirli ülkeler tarafından erken dönem borç birikimi, bu kategorideki ülkelerin borçlarını azaltmaya yönelik girişimlerin ortaya neden çok erken çıktığını açıklıyor (özellikle 1978 gibi erken bir tarihte Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma

Konferansında (UNCTAD)). Çeşitli ikili girişimlerden sonra ve güçlü isteksizliğe rağmen borç indirimleri sistematik olarak Paris Kulübü tarafından verilmeye başlandı. İndirimler başlangıçta yeniden planlanan akışların %33'ünü (Toronto – 1988'deki G7 zirvesi), ardından %50'sini (Londra 1991) ilgilendiriyordu. 1994'te Napoli'de buluşan G7, yüzde azalmayı daha da artırmakla yetinmedi (%67); ülkeleri yeniden planlama döngüsünden çıkarmak için (ve artık belirli bir süre için borç servislerine değil) verilen indirimlerin ödenmemiş borca kararı vermişti. Bu eğilim Lyon'da G7'de (1996, %80 azalma) ve ardından Köln'de (1999, %90) devam etti. Son olarak, Tokyo G7'de (Ocak 2000), Fransa dahil bazı ülkeler %100 indirim açıkladı (Bougouin & Raffinot, 2001, s. 2).

Aşırı borçlanmanın yoksul ülkelerin nüfusu üzerindeki yıkıcı etkilerini vurgulayan sivil toplum kuruluşlarının baskısıyla karşı karşıya kalan ve ardışık yeniden yapılanmalara rağmen dayanılmaz bir borç seviyesinin sürdürülmesinin gözlemlendiği G7 ülkeleri 1996'da Lyon'da toplandı, “son derece borçlu fakir ülkeler” olarak kabul edilen bir grup ülke lehine bir girişim (HIPC) başlattı ve borç azaltma yüzdesini 80'e çıkardı.

Bu yardım planı ilk kez, o zamana kadar çok taraflı borcu hafifletmeyi reddeden uluslararası finansal kurumlar dahil olmak üzere her türlü kamu alacaklısını ~~entegre bir şekilde~~ içermektedir. Ancak bu ilk girişim, programın sınırlarını göstermek için hızlıydı. Çünkü bu çok karmaşık yöntemler, yalnızca borç azaltması ile serbest bırakılan kaynakların iyi kullanımı, yani IMF ve Dünya Bankası ile devam eden uyum programlarının basit bir şekilde devam etmesini hedefliyordu.

Dünya çapında 24 milyondan fazla imza toplayan Jubilee 2000 kampanyasının baskısı altında, 1999'da Köln'de düzenlenen G7 ülkeleri HIPC Girişimi'ni güçlendirmeye karar verildi. 1999'da başlatılan HIPC Girişimi II, yararlanıcı sayısını artırmayı mümkün kılıyor. Ülkeler ve yardım hacmi, daha esnek uygunluk kriterleri, daha hızlı yardım ve Yoksulluğu Azaltma Girişimi'ne odaklanmıştır.

2005 yılında, Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne (MDG) yönelik ilerlemeyi hızlandırmak için HIPC Girişimi'ni, Çok Taraflı Borç Yardım Girişimi (MDRI) ile desteklenmiştir. MDRI, HIPC Girişimi sürecini tamamlayan ülkeler için üç çok taraflı kurumun (IMF, Dünya Bankası ve Afrika Kalkınma Fonu (FAD)) uygun

borçlarında yüzde 100 rahatlama sağlamıştır. 2007 yılında, Amerikanlararası Kalkınma Bankası (IADB) ayrıca Batı Yarımküre'deki beş HIPC'ye ek ("HIPC'nin ötesinde") borç tahsisi sağlamaya karar verdi. Tüm bu önlemler ve diğerlerinin birçoğu aynı bakış açısıyla, HIPC Girişiminin Bretton Woods Kurumları tarafından benimsenmesine katkıda bulundu (IMF, 2016, s. 1).

Son olarak özetle, HIPC Girişiminin kökeni yüksek borçlu düşük gelirli ülkelerin borçlarını silmeye odaklıdır.

1.7.2. HIPC Girişiminin Uygulanması

HIPC girişimi daha önce denenmiş birkaç stratejiden sonra başlıyor. Toronto Anlaşması (1988) veya düşük gelirli ülkelerin kamu borcunu azaltma planı, borç indirimini ve yeni kredilerin verilmesini birleştiren Brady Planı (1989), en fakir ülkeler için daha önemli bir borç tahsisi sunan Trinidad Planı (1990), Napoli şartlarına göre en çok borçlu ülkelerin borçlarını azaltma girişimi (1994): bir uyum programının oluşturulmasına bağlı olarak en az gelişmiş ülkelerin (EAGÜ'ler) borcunun %67'sine kadar azaltılması diğerlerinin yanı sıra, dış borç hizmetlerini yerine getirmekte güçlükler yaşayan ülkelerin borçlarının azaltılması açısından halihazırda test edilmiş stratejilerdir. Bu stratejilerin bu düşük gelirli veya orta gelirli ve ağır borçlu ülkelerin borç düzeyi üzerindeki sınırlı etkisi nedeniyle, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası, Eylül 1996'da Lyon'da, Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler Borçlu Girişimi veya HIPC Girişimi olarak bilinen programı önerdi. (Mouafo, 2007, s. 1)

Genel olarak, bir ülke döngüsel nitelikte ve sınırlı büyüklükte zorluk çektiğinde, Paris Kulübü alacaklıları tarafından benimsenen çözüm, borcunun yeniden planlanmasına yol açan geleneksel finansal tedaviye dayanıyordu. Sınırlı bir süre (konsolidasyon dönemi) vadeleri ertelendi ve geri ödemeleri zaman içinde yayıldı. Sermaye taksitlerinin geri ödenmesi için birkaç yıllık bir ödemesiz dönem dahi verilebilmektedir. Finansal kısıtlamayı hafifletmeyi amaçlayan bu tür bir düzenleme, teorik olarak borçlu ülkenin

konsolidasyon süresi tamamlandıktan ve bakiye geri yüklendikten sonra normal ödemeleri sürdürmesini sağladı (Manas, 2005, s. 22).

Bununla birlikte, bu klasik yeniden planlama tekniğinin, yoksul ve maden kaynak üreten ülkeler için etkisiz olduğu kanıtlanmıştır. Gerçekten de, yüksek reel faiz oranlarındaki vadelerin ertelenmesi, borçların, özellikle borçların aktifleştirilmesi yoluyla katlanarak artmasına neden olmuştur. Ağır borçlu fakir ülkelerin (HIPC) borç servislerinin ihracatlarına oranı 1980’de %17 iken 1986’da neredeyse %30’a yükseldi. Daha sonra bu durumları temizlemeden birçok ülke kalıcı olarak başarılı olmadan Paris Kulübü ile konsolidasyon anlaşmaları yapmak zorunda kaldı. Hemen hemen sistematik olarak, konsolidasyon döneminin sonunda, ülke aynı finansal zorluklarla karşı karşıya kaldı ve sonra gecikmiş faizin kısmi veya toplam kapitalizasyonu, hatta en eski sermayede kalan borçlar nedeniyle artan borç stoku ile yeni bir anlaşma talep etti (Kartopu etkisi). Böylece, HIPC ülkelerinin üçte biri 1980’lerden beri kulübün alacaklılarıyla sekiz veya daha fazla anlaşma yapmıştır (Manas, 2005, s. 2).

Togo vakası, hiçbir şekilde izole edilmez, bu bakımdan önemlidir. 1979’dan 1995’e kadar, bu ülke Paris Kulübü ile on anlaşma imzaladı ve ticari borcunun üçte ikisinin iptali ve kalkınma yardım kredilerinin on beş yılı aşkın bir süredir askıya alınması için fayda sağladı. Bu tekrarlanan çabalara rağmen, Togo finansal durumunu iyileştiremedi. Bu nedenle, 1996 yılında bu ülkenin HIPC girişimi için potansiyel olarak uygun olduğu ilan edildi (Manas, 2005, s. 3).

1.7.3. Mekanizma

HIPC süreci birkaç aşamada gerçekleşir. Bir ülkenin sürece girmek için önce “karar noktasını” geçmesi gerekir, yani uluslararası finans kuruluşları tarafından uygun olduğunun beyan edilmesi gerekmektedir. Bu aşamada alacaklılar süreç sonunda ülkeye verilecek iptal miktarına karar verirler. Daha sonra ülke, alacaklılarıyla müzakere edilen belirli sayıda reformu ve programı belirli bir süre (ortalama iki yıl) uygulamalıdır. Bu “geçiş dönemi”dir. Ülke, yalnızca “tamamlanma noktasında” geri alınamaz borç indirimi

alır. Ülkenin borcunu sürdürülebilir bir düzeye indirecek şekilde iptaller (Bougouin & Raffinot, 2001, s. 3,4).

Bu yardımlardan yararlanmak için ülkenin aşağıdaki kurallara uyması gerekmektedir:

1. IMF'den veya Dünya Bankası'ndan imtiyazlı yardım almaya uygun olması, yani Uluslararası Kalkınma Birliği'nin (IDA) kredi masası veya Yoksulluğu ve Büyüme Azaltma Tesisinden (PRGF) yardım almaya uygun olması,
2. Sürdürülemez borca sahip olmak, yani borcun NPV'nin (Net Bugünkü Değer) ihracata oranının %200'ü, hatta bazı durumlarda %250'yi aşması gerekir,
3. IMF ve Dünya Bankası'nın desteğiyle yürütülen reform programları çerçevesinde iyi sonuçlar elde etmelidir. Aday ülkeler reformları gerçekleştirme ve koşullara saygı gösterme kapasitelerini göstermiş olmalıdır. Ayrıca, bir ara PRSP (Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgesi) yoksulluğu azaltma programı hazırlamalıdır. (Manas, 2005, s. 25)

Bu üç kriter karşılanırsa ve ülkenin imtiyazlı alacaklı olan uluslararası kuruluşlara karşı herhangi bir borcunu muhtemelen bir kredi yardımı ile kapatması koşuluyla, ülkenin “karar noktasına” ulaştığı ilan edilir. Daha sonra Paris Kulübü içindeki alacaklılarıyla müzakerelere başlayabilir, ardından borçlu ülke ilk sözde yardımdan yararlanır. Borç hizmetinde (vadeler iptal edilmeden azaltılır) bir azalmadan yararlanabilir ve bu azaltma %90'a ulaşabilir. En az bir yıllık tatmin edici sonuçların ve üstlenilen politikaların devam etmesinden sonra, “tamamlanma noktasına” ulaşılır. Borcun azaltılması kesinleşir, borç stoku karar noktasında belirlenen oranda iptal edilir (Manas, 2005, s. 25,26).

İlk sonuçların ve eleştirilerin zayıflığı ile karşı karşıya kalan (Jubilee 2000 kampanyası, Haziran 1999'da Köln'deki G7 zirvesine 17 milyon imza dilekçesi getirdi) G7 ve finans kurumları, güçlendirilmiş bir girişim başlattı. Seçim kriterlerinin gevşetilmesi dahil olmak üzere daha fazla sayıda ülkenin faydalanması amaçlandı. Girişimin uygulanmasını hızlandırma ve onu yoksulluğu azaltma çabalarıyla daha çok ilişkilendirme isteği dikkate alınmaktadır. Böylece, reformların ikinci aşaması “gevşek”

hale gelir (iyi bir öğrenci, reformların uygulanmasını hızlandırabilir ve rahatlamaya daha hızlı erişebilir) ve karar noktasından sonra ülkeye “geçici yardım” verilebilir.

Güçlendirilmiş inisiyatif, HIPC’lerin borcunu sürdürülebilir kılmak ve aşırı yoksulluklarını azaltmak, verilen görevi yerine getirmek için daha önemli, daha geniş ve daha hızlı olmaları yönünde program tekrardan gözden geçirilmiştir. Böylece ilk kez 1999’da üç temel iyileştirme sunuldu:

- **Daha önemli ve daha geniş borç azaltması:** Dış borç eşikleri orijinal çerçeveden düşürülmüştür. Sonuç olarak, daha fazla ülke borç ödemesinden, bazı ülkeler ise daha fazla borç ödemesinden yararlanabilir,
- **Daha hızlı borç tahsisi:** Bir dizi alacaklı “karar noktasında” geçici borç tahsisi sağlamaya başladı. Aynı şekilde, yeni çerçeve ülkelerin “tamamlanma noktalarına” daha çabuk ulaşmalarını sağlar,
- **Borcun azaltılması ve yoksulluğun azaltılması arasında daha yakın bağlantı:** Serbest bırakılan kaynaklar, kapsamlı bir istişare sürecinin ardından ulusal makamlar tarafından geliştirilen yoksulluğu azaltma stratejilerine ayrılmalıdır.

Birleşmiş Milletlere göre, HIPC tarafından sevk edilen ülkeler 50 az gelişmiş ülkedir ve bu listede 34 ülke Afrika’da bulunuyor yani aşırı borçlanma sorununun esas olarak Afrika kıtasıyla ilgili olduğunu not etmektedir. Girişimden faydalanacak 42 ülkenin dağılımı Latin Amerika’da 4, Afrika’da 32 ve Asya’da 4’tür. IMF bu ülkelerin dördünün (Angola, Kenya, Yemen, Vietnam) dış borcunu analiz ettikten sonra artık sürdürülebilir kabul edilmemiştir.

1.7.4. Uygulama Adımları

Daha önce belirtildiği gibi, HIPC Girişimi öncelikle uygun ülkelerin genel borç yükünü sürdürülebilir bir düzeye indirmeyi amaçlamaktadır. Amacı, söz konusu ülkelere yeniden planlama döngüsünden kesin bir şekilde kurtulmaları için araçlar sağlamak olan ilkelere

dayanmaktadır. Bu ilkeler, bu girişimin uygulanması iki aşamadan oluşur: karar noktası ve tamamlanma noktası.

1.7.4.1. Karar Noktası

Bu, HIPC sürecinin ilk adımıdır. Buna erişmek için, aday ülkelerin yukarıda sunulan kriterlere uymaları gerekmektedir (IMF’den veya Dünya Bankasından imtiyazlı yardım almaya uygun olması, yükü sürdürebilir olmaması, IMF ve Dünya Bankası’nın desteğiyle yürütülen reform programlar çerçevesinde iyi sonuçlar elde etmelidir). Aynı zamanda verilecek indirimleri yararlı bir şekilde kullanma kapasitelerini göstermeyi amaçlayan birkaç adım atmalıdır. Bu nedenle, IMF ve Dünya Bankası tarafından desteklenen üç yıllık bir ekonomik reform ve yapısal düzenleme programına abone olmalı ve kabul etmelidirler.

Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgesinde de yoksulluğu azaltma stratejilerini sunmaları gerekir. Bu belge sivil toplumla istişare içinde hazırlanmalıdır. Bu dönemde ve reform gündemlerini desteklemek için, ilgili ülkeler bağışçılardan, çok taraflı kurumlardan geleneksel imtiyazlı yardımın yanı sıra Paris Kulübü de dahil olmak üzere iki taraflı alacaklılardan borç muafiyeti almaya devam etmektedir. Bu döneme “deneme” dönemi denir, ekonomik reform önlemlerinin uygulanmasındaki iyi sonuçları göstermelidir. Üç yıllık bu programın sonunda, amacı söz konusu ülkelerin dış borçlarının mevcut profilini belirlemek olan Borç Sürdürülebilirlik Analizi gerçekleştirilir. Geleneksel borç erteleme mekanizmalarının uygulanmasından sonra dış borç oranı %150’den fazlaysa, ülke girişim kapsamında yardım almaya hak kazanır. Bütçe gelirlerine kıyasla yüksek bir borcu olan çok açık bir ekonomiye sahip olan ülkeler (ihracat / GSYH oranı %30’un üzerinde olan) ve bu mobilize edilmiş gelirlerin mükemmel düzeyine (GSYH’nın %15’inin üzerinde) rağmen, borcun NPV’sinin ihracata oranı hedef olarak seçilerek %150’nin altında belirlenebilir. Bu durumda, NPV’nin bütçe gelirin oranı için hedef, karar noktasında %250’dir. (Ngatom, 2007, s. 8)

“Karar noktasında”, uluslararası finansal kurumlar, tamamlanma noktasında ülkeye ne kadar borç oranı indirim yapılacağına karar verir. Tutar, ülkenin borcunu sürdürülebilir kılmak için karar noktasında bulunan borç verilerinden hesaplanır (Ngatom, 2007, s. 8).

1.7.4.2. Tamamlanma Noktası

Bu, HIPC Girişimini uygulama sürecindeki ikinci ve son adımdır. Buna erişmek için ülkenin, “karar noktasına” ulaştıktan sonra, yoksulluğu azaltma stratejisi belgesini veya geçici yoksulluğu azaltma strateji belgesini sonuçlandırması ve tatmin edici bir şekilde uygulaması ve aynı zamanda uluslararası finans kurumları ile yeni bir program oluşturarak makroekonomik istikrar konusundaki çabalarını sürdürmesi gerekmektedir. Bu “geçiş döneminde”, Dünya Bankası ve IMF, özellikle yeni kredi yöntemleri kapsamındaki ödemeler ve planlanan çok taraflı yardım yoluyla geçici yardım sağlamaktadır. Diğer çok taraflı alacaklılar da yardımlarının ilk bölümünü kabul etmektedirler. İlk HIPC Girişimindeki bu üç yıllık süre “geçiş dönemi” olarak adlandırılırken, gelişmiş HIPC Girişiminde ise “dalgalı dönem” denir; süresi ülkenin kaydettiği ilerlemeye bağlıdır.

Ülkenin ekonomik performansı ve yoksulluğun azaltılmasına odaklanan bir kalkınma politikasının uygulanmasında kaydedilen ilerleme göz önüne alındığında, uluslararası finansal kuruluşlar ülkenin “tamamlanma noktasına” ulaştığına karar veriyor. “Karar noktası” borç azaltma işleminin yürürlüğe girdiği yer olmaktadır (Ngatom, 2007, s. 8)

1.7.5. HIPC Programının Etkileri

1996 yılında başlatılan HIPC girişimi, 21 ülkenin (17’si Afrika ülkeleri) “tamamlanma noktasına” ulaşmasını sağlayarak ikili borç stokunun neredeyse tamamen iptal edilmesini sağladı (Paris Kulübü alacaklıları) ve çok taraflı alacaklıların (IMF, Dünya Bankası ve bölgesel kalkınma bankaları) borcu, bir kısmı iptal sağladı.

“Tamamlanma noktasına” ulaşılmadan önce bile, HIPC sistemi, borçlu bir ülkenin inisiyatife girişini işaretleyen “karar noktasından” Paris Kulübü alacaklıları ve çok taraflı alacaklılar tarafından borçlarının azaltılmasına yönelik önlemler sağlar (akış çabası büyük ölçüde karar noktasında borç servisinin azaltılması).

Böylece, 31 Aralık 2006 tarihi itibarıyla, uygulanan toplam indirim tutarı, o tarihte tamamlanma noktasına ulaşan sadece 21 ülke için \$30.3 milyar (net bugünkü değer - NPV - olarak ifade edilmiştir) temsil etmiştir. Sahra-altı Afrika ülkeleri bu miktarın neredeyse %75’inden (\$23.2 milyar) faydalandı. Söz konusu Franc Bölgesi’nin 6 ülkesinde, indirimler 4.6 milyar doları temsil etti (toplam iptallerin %15’i) (Rocher, 2007, s. 36).

2017 yılsonu HIPC Girişimi kapsamındaki alacaklılara borçlanmanın toplam maliyetinin değer (PV) açısından 76,2 milyar ABD doları (net bugünkü değer - NPV - olarak ifade edilmiştir) olduğu tahmin edilmektedir. O tarihte bu programdan faydalanan ülke sayısı 36 oldu ve 3 ülke daha karar noktasına ulaşamadı (IMF, World Bank, 2019, s. 12,13).

Tablo 1: HIPC programından yararlanan en borçlu ülkelerin Temmuz 2018 durumları

	Karar Noktası Tarihi	Tamamlanma Noktası Tarihi
Afganistan	Temmuz 2007	Ocak 2010
Benin	Temmuz 2000	Mart 2003
Bolivya	Şubat 2000	Haziran 2001
Burkina Faso	Temmuz 2000	Nisan 2002
Burundi	Ağustos 2005	Ocak 2009
Kamerun	Ekim 2000	Nisan 2006
Orta Afrika	Eylül 2007	Haziran 2009
Çad	Mayıs 2001	Nisan 2015
Komor Adaları	Haziran 2010	Aralık 2012
Demokratik Kongo	Temmuz 2003	Temmuz 2003
Kongo Cumhuriyeti	Mart 2006	Ocak 2010
Fildişi Sahili	Mart 2009	Haziran 2012
Etiyopya	Kasım 2001	Nisan 2004
Gambia	Aralık 2000	Aralık 2007
Gana	Şubat 2002	Haziran 2004
Gine	Aralık 2000	Eylül 2012
Gine-Bissau	Aralık 2000	Aralık 2010
Guyana	Kasım 2000	Aralık 2003
Haiti	Kasım 2006	Haziran 2009
Honduras	Temmuz 2000	Nisan 2005
Liberya	Mart 2008	Haziran 2010
Madagaskar	Aralık 2000	Ekim 2004
Malawi	Aralık 2000	Ağustos 2006
Mali	Eylül 2000	Mart 2003
Moritanya	Şubat 2000	Haziran 2002
Mozambik	Nisan 2000	Eylül 2001
Nikaragua	Aralık 2000	Ocak 2004
Nijer	Aralık 2000	Nisan 2004

Tablo 1: HIPC programından yararlanan en borçlu ülkelerin Temmuz 2018 durumları (Devam)

	Karar Noktası Tarihi	Tamamlanma Noktası Tarihi
Ruanda	Aralık 2000	Nisan 2005
Sao Tome Ve Prens	Aralık 2000	Mart 2007
Senegal	Haziran 2000	Nisan 2004
Sierra Leone	Mart 2002	Aralık 2006
Tanzanya	Nissan 2000	Kasım 2001
Togo	Kasım 2008	Aralık 2010
Uganda	Şubat 2000	Mayıs 2000
Zambiya	Aralık 2000	Nisan 2005
Karar Noktasının Öncesi		
Eritre		
Somali		
Sudan		

Kaynak: IMF ve Dünya bankası

1.7.6. HIPC Girişiminin Sınırları ve Eleştiriler

HIPC girişiminin girişimin iki farklı hedefi vardır: birincisi, kısa vadeli finansal hedef (borç azaltma) ve ikincisi, orta ve uzun vadeli kalkınma (yoksulluğun azaltılması). Bu şekilde serbest bırakılan borç geri ödeme tutarları, yoksulluğu azaltmaya yönelik müdahaleleri finanse etmek için kullanılabilir, ancak yine de sınırları vardır.

Büyük borç indirimi, bir ülkenin gelecekteki borç problemleri yaşamamasını garanti etmek için yeterli değildir. Borç sürdürülebilirliği beklentileri, bir ülkenin geri ödeme kabiliyetini etkileyen, yeni kredilerinin miktarı ve koşulları gibi bir dizi faktöre bağlıdır. En zor olanı, söz konusu fonların geri ödeme kapasitesini artırmak için üretken ve rasyonel olarak yatırımlara dönüşmesini sağlamaktır.

HIPC girişimi, HIPC ülkelerinin borcunu “sürdürülebilir” hale getirmeyi amaçlamaktadır (bu, IMF ve Dünya Bankası’nın borcun değerini ihracat gelirlerinin %150’sine düşürmesi anlamına gelir), yani yalnızca “sürdürülemez” borcu olan ülkelerin yardıma erişimi vardır. Bu mantık, borcu başarıyla kaldırılan bir ülkenin inisiyatifin dışında kalmasına yol açtığından dolayı (orijinal inisiyatifte Benin ve Senegal’in durumuydu) borçlanmak için bir yarışa yol açar.

Yardım almaya uygun ülkelerin listesi 41 ülke ile sınırlı olduğundan, dünyadaki yoksulların çoğunluğu girişimden faydalanamıyor. Aslında, yoksulların %80’i on iki ülkede (Hindistan, Çin, Brezilya, Nijerya, Endonezya, Filipinler, Etiyopya, Pakistan, Meksika, Kenya, Peru ve Nepal) yaşamaktadır. Ancak HIPC listesinde yalnızca Kenya ve Etiyopya bulunuyor (Zacharie, 2001, s. 1). Ülkelerin seçimleri çok dengesizdi, bazı ülkeler korundu, borçları az olmasına rağmen seçilmiş olan ülkeler bulunmaktadır (Burkina Faso gibi) ve bazı çok kötü durumda ülkeleri beklettiler.

İki kurum (IMF ve BM) tarafından Şubat 2004’te yayınlanan bir çalışma, sürdürülebilirlik analizlerinin dayandığı tahminlerin büyük ölçüde abartıldığını doğrulamaktadır. Büyüme tahminleri, ortalama yüzde beş puan fazla tahmin edildi, bu da yazarların “geçmiş deneyimlerde aşırı iyimser olma konusunda sistematik bir eğilim olduğunu gösteriyor” demesine neden olmuştur. Bu hataların sonuçları iki yönlüdür. Bir yandan, bu beklentilerle desteklenen borçlu ülkeler, yeniden borçlanma Eğilimine girdiler. Öte yandan, çok taraflı ve Paris Kulübü alacaklılarının bu ülkeler için borç erteleme ihtiyaçlarını aşağı doğru düşürmelerine izin verdiler. Bretton Woods kurumları yalnızca HIPC girişiminin etkisizliğini değil, aynı zamanda bu başarısızlıktaki sorumluluklarını da ilk kez fark etmiş oldu. Etkin bir şekilde silinen birkaç milyar dolarlık borçlara rağmen, bu son araştırmalar HIPC girişiminin, esasen ilgili ülkeleri çözücü hale getirmeyi, yani borç tahsilatını maksimize etmeyi amaçlayan, alacaklılar tarafından alacaklılar için yaratılan bir girişim olduğu fikrini pekiştiriyor (Merckaert, 2006, s. 4).

UNCTAD, Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgelerinde (PRSP) önerilen ekonomik politika önlemlerinin, büyümeyi canlandırmada yetersiz olduğu kanıtlanan yapısal uyum bağlamında önerilen önlemlerden temelde farklı olmadığını savunarak, Bretton Woods

kurumlarının iyimserliğini eleştiriyor. Ek olarak, HIPC büyümesi büyük ölçüde dış faktörler (ticaret şartlarındaki değişiklikler, sanayileşmiş ülkelerdeki sübvansiyonlar, vb.) tarafından belirlenmeye devam edecektir (Raffinot, 2009, s. 64).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ECOWAS BÖLGESİNDE BÜYÜME VE BORÇ GELİŞİMİ

2.1. ECOWAS ÜLKELERİNİN EKONOMİK DURUMLARI

Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), 28 Mayıs 1975'te oluşturulan Batı Afrika hükümetleri arası bir örgüttür. ECOWAS'ın kurulma amacı devletlerarasında ekonomik ve siyasi işbirliğini teşvik etmektir. 1976'da Moritanya'nın çekilmesine rağmen bugün 15 devlete sahiptir. Cape Verde'nin 2000 yılında gelişi ülke sayısını 15'te tutmayı mümkün kılmıştır. Üye ülkeler Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Fildişi Sahili, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone ve Togo'dur.

Batı Afrika, 5.114.658 km²'lik bir alana sahiptir ve 367 milyonluk toplam nüfusu ile kıtanın toplam yüzölçümünün %17'sini kaplamaktadır. Birleşmiş Milletlere göre 2017'de Nijerya'nın üretimi bölgedeki en büyük ekonomidir ve 2014'te bölgenin GSYH'sinin yaklaşık %78'ini temsil etmiştir. Bunu Gana %4,8, Fildişi Sahili %4,6 ve Senegal %2,1 takip etmiştir. Bu dört ekonomi tek başına Batı Afrika'da üretilen toplam üretimin %89,5'ini temsil etmektedir. Gambiya ve Gine Bissau topluluğun en küçük iki ekonomisine sahip ülkeleridir (her biri %0,1). Bu üye ülkelerin çoğunda, nüfusun büyük bir kısmını istihdam eden sektör, 2000-2004 yılları arasında GSYH'nin yaklaşık %30,2'si ve 2015-2017 arasında %24,9'luk bir katkı ile tarım sektörüdür. (OECD, 2019, s. 50)

ECOWAS ülkelerinde sanayi sektörü istihdama tarım sektöründen daha az katılmaktadır. GSYH'ye ortalama %20 oranında katkı sağlarken tarım ve hizmet sektörleri %80 katkı sağlıyor, katkı payı 2000-04'te %43,9'dan 2015-17'de %52,2'ye yükselen hizmet sektörü, en fazla katkı sağlayan sektördür, aynı dönemde tarım sektörü %30,4'ten %24,9'a düştü. Sanayi sektöründeki düşüş, sanayi politikalarının başarısızlığı ve o dönemde birçok fabrikanın kapanmasından kaynaklanmaktadır Kayıt dışı sektörü, hizmet sektörün performansını desteklemektedir. Tarım, büyük ölçüde kayıt dışı olan işlerin ana sağlayıcısı olmaya devam ediyor. Sonuç olarak, bu ülkelerin üretken

yapılarının dinamikleri, herhangi bir gerçek üretken dönüşüm olmaksızın yüksek GSYH büyüme oranları ile on yıldan fazla bir süredir karakterize edilmektedir. Dolayısıyla işsizlik, yoksuzluk ve eşitsizliklerin zor bir şekilde azaltılmasının yanı sıra çeşitlendirme sürecinin yavaşlığı kaynağı olmaktadır.

Genel olarak, Batı Afrika ülkeleri ihracat ürünleri çeşitlendirmiş durumdadır. OECD'ye göre 2017'de ortalama beş ürün toplam ihracat değerinin %75'ine katkıda bulunurken, 12 ürün yalnızca %90'ını oluşturmaktadır. Herfindahl-Hirschman Endeksi yüksek ihracat yoğunlaşmasını teyit etmektedir¹. Bu endeksin analizi, bölgedeki dokuz

¹ İki tür uluslararası ihracat çeşitlendirmesi vardır, geniş bir ürün yelpazesinin ihraç edildiği ürün çeşitlendirmesi ve bir dizi ortak ülke ile ticaretin yapıldığı anlamına gelen coğrafi çeşitlendirme.

Ihracat çeşitlendirmesinin ölçülmesine yardımcı olmak için Herfindahl-Hirschman Endeksi (HHI), çeşitlendirmenin ters bir ölçüsü olarak kullanılır. Bu yoğunlaşma oranı, tüm ulusal ihracata kıyasla her bir ürünün tüm kare paylarının toplamına karşılık gelir, ve şu şekilde ifade edilebilir:

$$HHI = \sum_{i=1}^N \left(\frac{x_i}{X} \right)^2$$

x_i , i ürününün ulusal ihracatının nominal değerini,

X , ülkenin tüm ulusal ihracatının nominal değerini temsil eder,

N , ihraç edilen ürünlerin toplam sayısını temsil eder.

Bu endeks, sadeliği ve çeşitli ihracat çeşitlendirmesine (ürün çeşitliliği veya coğrafi çeşitlendirme) uyarlanabilirliği ve iyi bir konsantrasyon endeksinin özelliklerinin çoğuna sahip olması nedeniyle diğer birçok endekse göre tercih edilir.

HHI endeksi, en düşük değeri neredeyse sıfır, $1/N$ (mükemmel çeşitliliği gösterir) ve maksimum 1 (tek bir üründe veya tek bir varış ülkesine veya tek bir hedef ülkeye veya tek bir üretim bölgesinden) aralındadır. Düşük HHI değerleri, farklı bir ürün grubunu veya çeşitli hedef pazarları gösterirken, yüksek değerler yüksek derecede yoğunlaşmayı (ihraç edilen ürünler veya varış / menşe pazarları) gösterir veya eşdeğer olarak, daha az çeşitlendirilmiş bir ihracat portföyü gösterir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), standartlaştırılmış bir Herfindahl-Hirschman endeksi kullanarak ihracat çeşitlendirmesini, çeşitlendirilmiş ihracatlar ile yoğunlaştırılmış ihracatlar arasında ayırım yapmak için kesin bir eşik sağlamadan ölçer. Federal Ticaret Komisyonu ve Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı tarafından Ağustos 2010 Herfindahl-Hirschman endeksinin yorumlanmasını kolaylaştırmak ve ihracat veya çeşitlendirilmiş pazarlar, orta derecede yoğun olanlar ve yüksek yoğunluklu olanlar arasında ayırım yapmak için hazırlanan Yatay Birleşme Kılavuzlarına dayanmaktadır. Bu belgede aşağıdaki üç kategori ve eşikler kullanılmaktadır:

- Çeşitlendirilmiş ihracat veya pazarlar (yoğunlaşmamış): $HHI < 0,15$

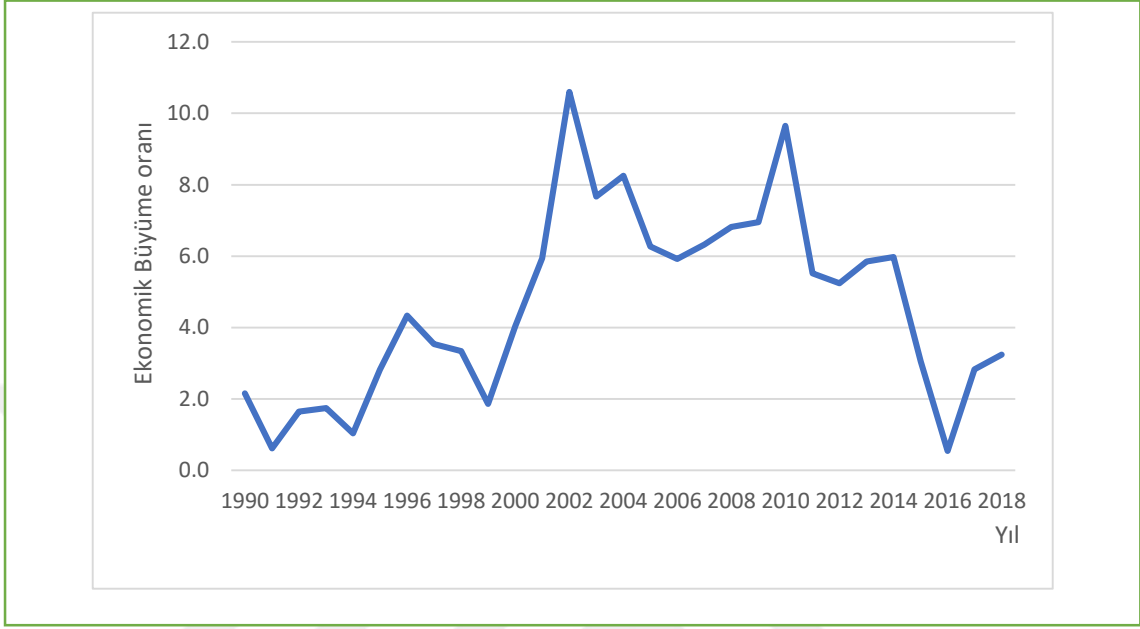
ülkede konsantrasyonunu arttırdığını, diğer altısının (Benin, Gine, Liberya, Nijer, Nijerya ve Togo) çeşitlilik düzeylerini artırdığını göstermektedir (OECD, 2019, s. 250-253).

2.1.1. ECOWAS ÜLKELERİNİN ORTALAMA 1990-2018 BÜYÜME GELİŞİMİ

Batı Afrika ülkelerinde ekonomik büyüme yıllar itibariyle dalgalı bir seyir izlemiştir. 1980'lerde yaşanan krizin sonuçlarının uzaması ve bu ülkelerde bağımsızlıktan bu yana devam eden siyasi rejimlerin istikrarsızlığı ülkelerin büyüme hızı, 1990-1994 yılları arasında %2'nin altında olmasının başlıca nedenlerinden biridir. Aslında, dekolonizasyonun ardından birçok Afrika ülkesi, 1960'larda ve 1970'lerin başlarında büyümenin motoru olarak devleti destekleyen ulusal kalkınma planlarını benimsedi. Bu, Afrika ülkelerinde kalkınma açısından çok önemli bir dönem olmuştur. Bu dönem tarım, imalat, yatırım, tasarruf, ihracat ve ithalat gibi ekonomik göstergeler için uygun bir dönemdi. Bununla birlikte, durum 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında kötüleşti. Batı Afrika ekonomilerinin çoğu, yüksek petrol fiyatları ve kötü yönetim nedeniyle kötü performans gösterdi (OECD, 2019, s. 255).

-
- Orta derecede yoğunlaşmış ihracatlar veya pazarlar: $0,15 \leq IHH < 0,25$
 - Yüksek yoğunluklu ihracat veya pazarlar: $HHI \geq 0,25$

Grafik 1: ECOWAS Ülkelerinin Büyüme Gelişimi (Ortalama)

Kaynak: IMF (2019) ve Worldbank veri setlerinden elde edilen değerlerin ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Ortalama yıllık reel GSYH büyüme oranı %5 civarındadır. En yüksek büyüme oranı 2002’de %10,2 olarak kaydedildi. Dönem boyunca ortalama yıllık büyüme oranı açısından en kötü performansı gösteren ülkeler Togo, Sierra Leone ve Liberya’dır (ECOWAS, tarih yok).

2007 ekonomik krizi nedeniyle dünya ekonomilerindeki yavaşlamanın ardından bölgenin büyümesi 2009’da %7’de iken 2010’da %9,6’ya çıktı, ancak bu durum bazı büyük ekonomilerin üretimindeki yavaşlama nedeniyle sürmedi. Siyasi istikrarsızlık nedeniyle Fildişi Sahili’nin üretim seviyesi 2011’de %-5,8’e düştü ve Nijerya ise %67,9’dan %9’a düştü, bölgenin büyüme hızı 2011’de %5,5’e ve 2012’de %5,2’ye geriledi (OECD, 2019, s. 256).

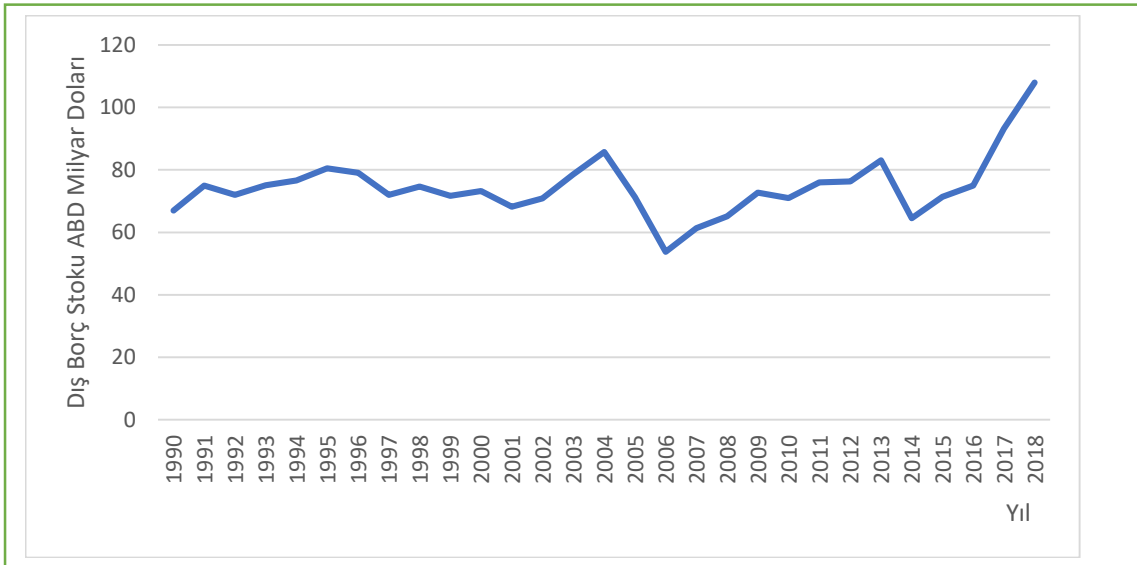
2013 yılında Fildişi Sahili’nde barışın geri gelmesi, Sierra-Leone’nin demir kaynakları üretmesi ve Nijer’in uranyum üretmesi ile bazı ülkelerin ihracatı artarak bu durum düzeldi ve büyüme oranı artarak 2013’te %5,8’e, ardından 2014’te %6’ya ulaştı. 2014-2016 yılları arasında bölgenin büyüme hızı 2014’te %6 iken, 2016’da sert bir şekilde

%0,5'e düştü. Bu, 1990-2018 arasında bölgedeki en düşük orandır. Büyüme bölgesinde son zamanlarda görülmemiş bu düşüş, esas olarak emtia fiyatlarındaki, özellikle de petroldeki sürekli kötüleşmeden kaynaklanıyor. Bir yıldan kısa bir süre içinde değerinin yarısından fazlasını yitiren petrol fiyatındaki ani ve beklenmedik düşüş, ağırlıklı olarak hammadde ihracatına bağımlı olan Batı Afrika ülkelerinin ekonomik büyümelerinin temel kırılğanlığını oluşturmuştur. Faaliyet hızındaki yavaşlama çoğu ülkede gözlenmektedir fakat 2017'de durum iyileşerek, büyüme oranı 2017'de %2,8'e, ardından 2018'de %3,2'ye yükseldi (OECD, 2019, s. 256).

2.1.2. ECOWAS ÜLKELERİNİN DIŞ BORÇ GELİŞİMİ 1990-2018

Dış borç, gelişmekte olan ülkelerin hala karşı karşıya olduğu bir sorun olmaya devam etmektedir ve ECOWAS ülkeleri bu durumdan mustarıptır. Büyük bir bütçe açığına yol açan çoğu ticaret dengesinin yapısal açığı ve aynı zamanda mali disiplinsizlik göz önüne alındığında, kalkınma projelerinin finansmanını karşılamak için dış finansmana, özellikle kamu borcuna başvurmak bu ülkeler için kaçınılmazdır.

Grafik 2: ECOWAS Toplam Dış Borcu

Kaynak: Dünya Bankası

Grafik aracılığıyla, 1992-1995 arasında topluluğun dış kamu borcunda bir artış görülmektedir, ardından 2001 yılına kadar çeşitli bütçe reformları ile bölgenin borçlarında bir yavaşlama gözlenmektedir. 2001-2004 yılları arasında 68.3 milyar ABD doları'ndan 85.5 milyar ABD dolara çıktı. Bu hızlı artış karşısında uygulanan HIPC Programı sayesinde bölgenin borç seviyesi 2004'te 85.5 milyar ABD dolardayken iken 2006'da 53 milyar ABD dolara düşmüştür.

HIPC Programlarından faydalandıktan hemen sonra ortaya çıkan dünya ekonomilerini etkileyen 2008 krizi, başa çıkmak için hükümetler genişlemeci bütçe politikalarını benimsemiş, bu politika da dış borç yükünün artmasına yol açmıştır. Böylece 2006'da 53 milyar USD olan dış borç 2013'te 76.1 milyar USD'ye çıkmıştır. Sahra-altı ülkelerinin borç seviyesinde hızlı bir artışın görülmesiyle beraber Uluslararası Para Fonu (IMF) ve diğer bazı uluslararası ve bölgesel kurumlar acil alarmı verdi (Kossi M. Agbékponou, Léleng Kebalo, 2019, s. 3). 2012 yılı sonunda HIPC programlarından yararlanan ülkelerin sayısındaki artış nedeniyle 2013 ve 2014 arasında borç oranında düşüş gözükmektedir. 2014'ten bu yana dış borç seviyesi artmaya devam etmektedir. Sonuç olarak grafiğe bakarak, ECOWAS ülkelerinin dış borç seviyesinde bazı yıllarda düşüşler olduğunu görebiliyoruz ancak seviyenin yüksek kaldığı ve artmaya devam ettiği görülmektedir.

2.2. ECOWAS ÜLKELERİ

ECOWAS Bölgesinde 15 ülke bulunmaktadır. Bu çalışmada veri eksikliğinden dolayı ilerideki sayfalarda kalan 13 ülke için kullanılan ekonomik göstergelerin gelişimi incelenecek.

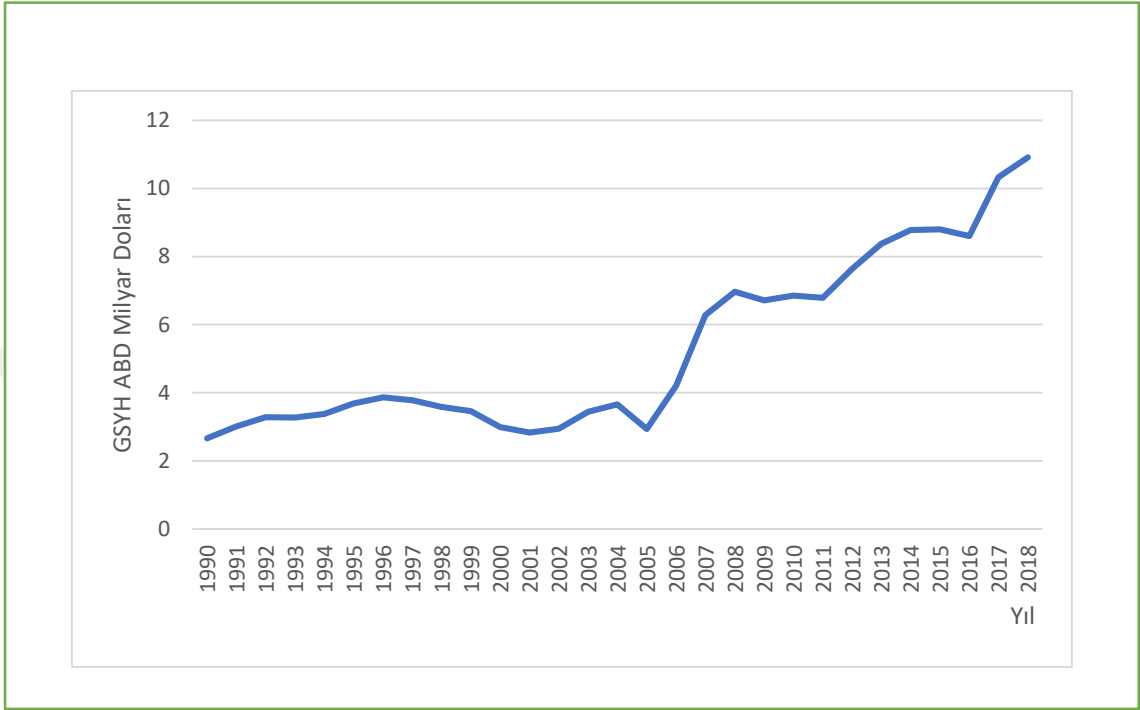
2.2.1. GİNE

Gine batı Afrika'da 245.857 km² alana yayılan bir ülkedir, 1958'de Fransız sömürgesinden bağımsız olmuştur. İlk politik rejiminde Gine ekonomisi planlı bir ekonomiyi tercih etmiştir. Bu planlı ekonomi sistemi 1958'den 1984'e kadar sürmüştür. Bu sistemde bütün faaliyetler devlete bağlıydı. 1984'ten sonra Gine ekonomisi piyasa ekonomisi sistemine girdi. Bu sistemde bütün devlet firmaları özelleştirilmiştir. Bu noktadan sonra büyük problemler yaşanmaya başlanmıştır. Özelleştirilen firmalar iyi yönetilmedi, o sürede çoğu firma iflas etti ve işsizlik oranı yükseldi. Kamu bütçesi açığı artmaya başladı ve açığı karşılamak için devlet borçlanmaya başladı.

2.2.1.1. Gine Ekonomisinde Milli Gelirin Gelişimi

1990'dan önce yeni Gine hükümetinin özellikle ekonomiyi serbestleştirmek için yaptığı reformlar ile 1990-1996 arasında GSYH bir artış gördü. Sonradan 2001'e kadar dışarıdan gelen şoklardan dolayı özellikle petrol ürünlerinin fiyatları arttığı için GSYH'si azaldı. Daha sonrasında GSYH 2004'e kadar artmaya devam etmiş, 2004-2005 arasında son seçimlerden sonra tekrar düşmüş ve 2005-2008 arasında 2.9 milyardan 7 milyara çıkmıştır. Fakat bu durum küresel krizden dolayı devam etmemiştir.

Grafik 3: Gine'nin GSYH Gelişimi

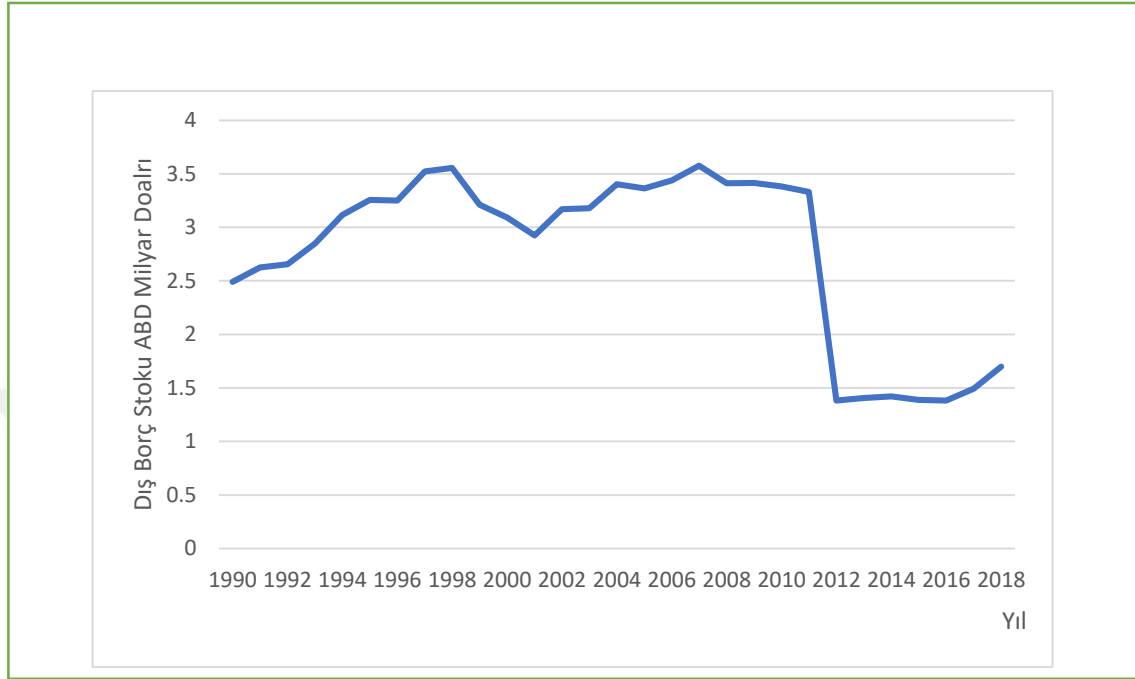
Kaynak: Dünya Bankası

2008-2011 arasında cumhurbaşkanı öldükten sonra askerler hükümet geçişi için geldiler ve ekonomi yavaşladı, ancak 2011-2014 arası tarım sektörü verimli olduğu için ayrıca yeni hükümetin partnerleriyle yaptığı reformlardan dolayı GSYH bir artış yaşadı. 2014'te Ebola hastalığından dolayı 2016'ya kadar yavaşladı ve sonradan 2018'e kadar GSYH'si arttı.

2.2.1.2. Gine Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Gine'nin dış borcu yıllar içerisinde çok fazla değişiklik olduğunu gözükmemektedir fakat çoğu diğer gelişmekte olan ülkeler gibi borcu sürdürülemez olmaktadır. 1990-2018 dönemi için Gine'nin dış borcunun en yüksek noktası 3.6 milyar USD olarak 2007'de gerçekleşiyor.

Grafik 4: Gine'nin Dış Borç Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

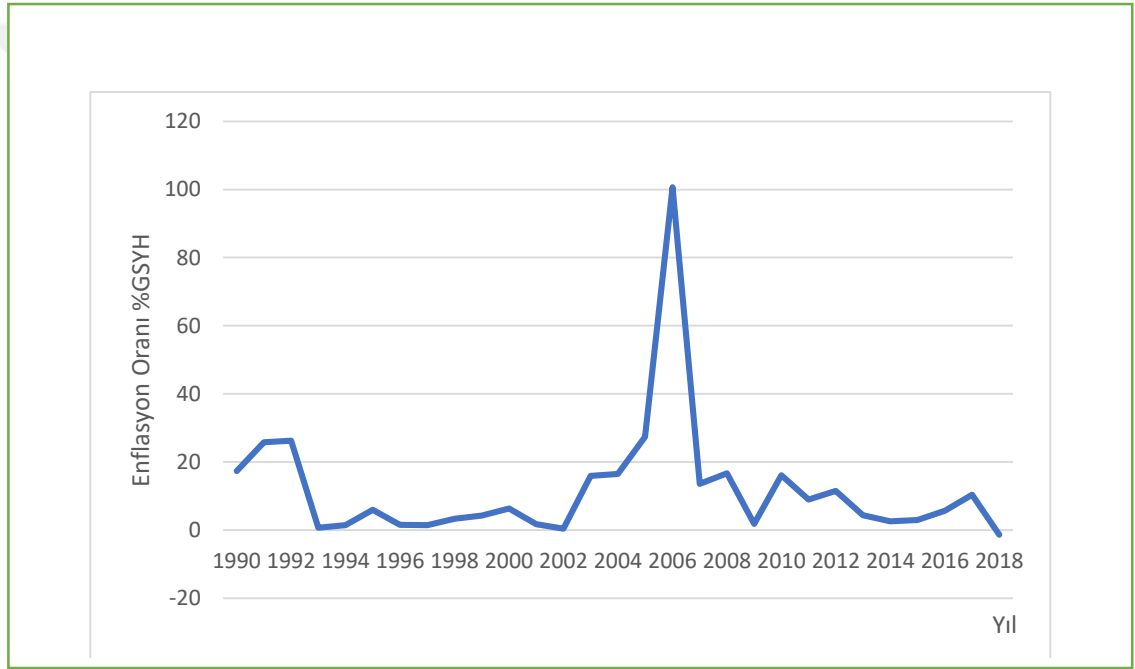
2011 ve 2012 arasında büyük bir kırılma göstererek dış borç yükü 3.3 milyar USD'den 1.4 milyar USD'ye düştü. Aralık 2012'de HIPC programı son noktaya geldiği için 1,38 milyar dolar olan çok taraflı borç silindi, bu işlem Gine'nin dış borcu yükünü 2013'te 1,4 milyara çıkı ve yavaş artmaya başlayarak 2018'de 1,6 milyara çıktı. Bu yeni artış devletin kalkınma programlarını finanse etme ihtiyacı nedeni olmuştur.

2.2.1.3. Gine Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Gine'nin enflasyon oranı 1990'dan önceki krizlerden dolayı 1991'de %25,81'e çıktı. Sonraki reformlardan dolayı 1992'de %26 iken 1993'te %0,67'ye düştü. 2002'ye kadar enflasyon oranı tek rakamda kalmış ancak 2003-2006 arasında büyük bir artış göstererek %100,62'e çıkmıştır. Bu kötü durum, bütçe açığını engellemek için merkez bankasına bastırılan para sonucunda piyasada dolaşan para oranı % 80'in üzerinde şişmeye neden

oldu ve bu da enflasyon oranında yükselme ile sonuçlandı. 2007 yılının ikinci çeyreğinde, yeni bir hükümet geniş kapsamlı reformları uygulama yetkisi ile göreve başladı. Bu reformlar özellikle para birimine karşı güvenin yeniden canlandırılması ve bütçe politikalarının sıkılaştırılmasıdır. Bu politikalar sonucunda enflasyon oranı 2007'de %13,60'a indi.

Grafik 5: Gine'nin Enflasyon Gelişimi

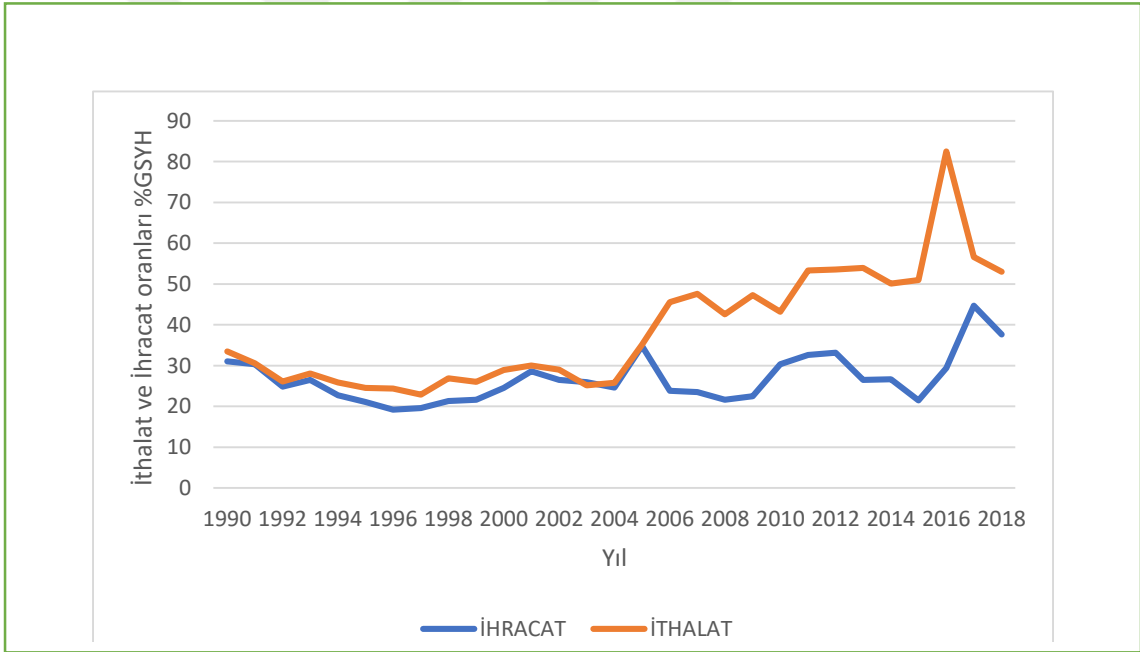
Kaynak: Dünya Bankası

2008'de küresel krizden dolayı 16,70'e çıktı ve sonradan 2009'da %1,77'e düştü. Eski başkan öldükten sonra yeni gelen askerlerle devletin finansman ihtiyaçları ağırlıklı olarak banka kredileri ile karşılanmıştır. 2009-10'da, hükümete verilen net kredi üç katına çıktı ve böylece Gine Frangı değer kaybetti, fiyatlar yükseldi. 2010'da yeni gelen hükümetin yaptığı reformlarla enflasyon oranı 2015'e kadar devamlı bir düşüş yasadı ve sonradan 2017'ye kadar iç talep artmasından dolayı enflasyon oranı %10,35'e çıktı ve sonradan düştü.

2.2.1.4. Gine Ekonomisinde İthalat ve İhracat Oranları Gelişimi

Gine'nin ana ihracat ürünleri maden kaynaklarıdır (özellikle boksit, dünyada en büyük üçüncü üreticidir). Diğer ihracat ürünleri ise kahve, kakao, balık ve meyvelerdir. Ana ithalat ürünleri gıda, petrol ve otomotiv ürünleridir. Gine'nin ticaret bilançosu yapısal olarak negatif olmaktadır. 1990 ve 1992 arasında alümin fiyatlarının düşmesinden dolayı ihracat oranı GSYH'sinin %31'i iken %24'e düştü. İthalat oranı aynı dönem için GSYH'sinin %33'ü iken %26'ya düştü. İki değişken için 1992-1993 arasında az bir büyüme gözükmemektedir sonradan, 1996'ya kadar azalmaya devam etmiştir.

Grafik 6: Gine'nin İthalat ve İhracat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

Gine para biriminin (Gine fransı (FG)) değerini kaybetmesi ve boksit üretiminin artması nedeniyle, Gine'nin ihracat oranı, 1996'da GSYH'sinin %19'unu karşılarken bu oran 2001'de %28,5'e çıkmıştır. İthalat oranları da aynı dönem için %24'ten %30'a çıkmıştır. İhracat oranı politik istikrarlıktan ve küresel krizden dolayı 2005'ten 2008'e kadar devamlı bir düşüş yaşarken, aynı zamanda ithalat oranı devamlı bir artış yaşamıştır. O an itibariyle ticaret bilançosu açığının daha da arttığı gözükmemektedir. İhracat oranı 2005'te

GSYH'nin %34'üken 2008'de %21'e düşmüştür. İthalat oranı ise 2005'te GSYH'nin %35'teyken 2008'de %42'e çıkmıştır. 2009-2012 arasında yeni hükümetin yaptığı reformlardan dolayı ihracat oranı arttı ve GSYH'nin %22'sinden %33'e0 çıktı. Ebola hastalığından dolayı ihracat oranı 2012'de GSYH'nin %33'üken 2015'te %21'e düştü. Aynı zamanda ithalat oranı da büyük bir artış gösterdi ve 2015'te GSYH'nin %50'siyken 2017'de %82'ye çıktı.

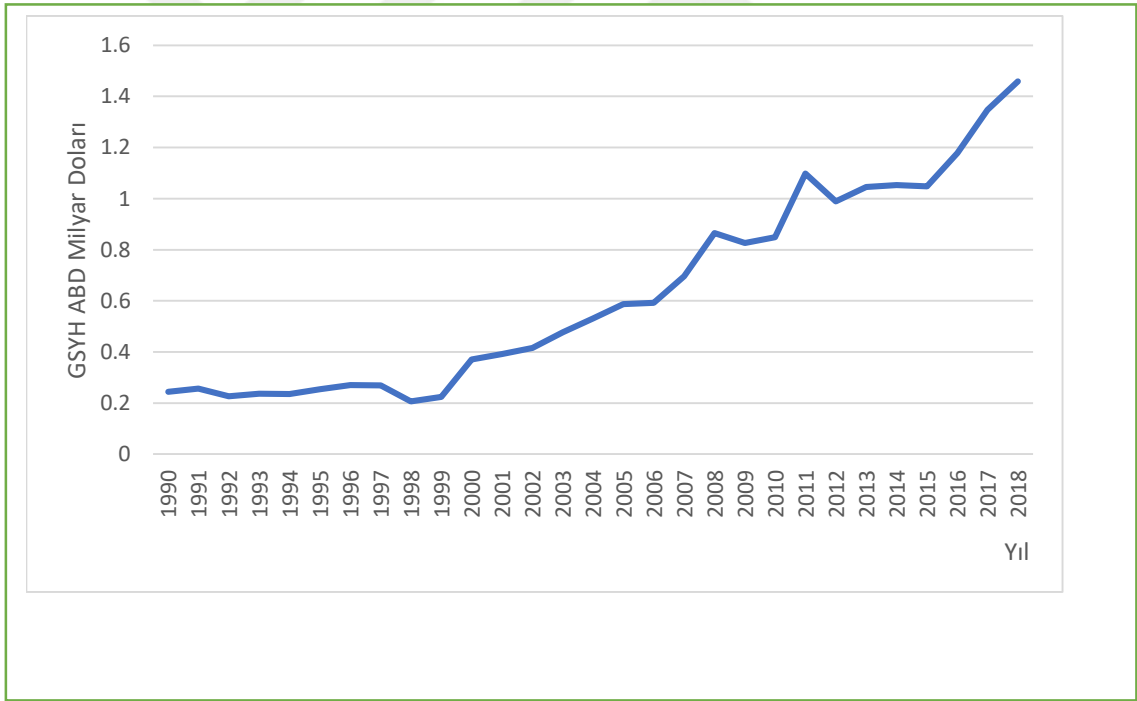
2.2.2. GİNE-BİSSAU

Eskiden Portekiz'in denizaşırı bir bölgesi olan Gine-Bissau 1973'te Amilcar Cabral liderliğindeki uzun süreli bir kurtuluş mücadelesinden sonra bağımsızlığını kazanmıştır. 1984'te bir başkan ve bir ulusal meclis seçimine izin verilen yeni bir anayasa kabul edildi. Demokratik çok partili seçimler ilk olarak 1994 yılında yapıldı. Ancak ülke Haziran 1998'de patlak veren siyasi huzursuzluktan ciddi şekilde etkilendi. Başkan Joao Bernado Vieira'nın hükümet güçleri ve Brigadier liderliğindeki isyan ordusu Ansumane Mane arasındaki sivil savaş ülke nüfusunun yarısı kadarına yer değiştirtti. Ateşkes denemesinden sonra 1999 başlarında Başkan Vieira, yeniden savaşın ardından mayıs ayında görevden alındı. Eski askeri lideri Ansumane Mane, muhalefet lideri Kumba Yala seçilene kadar hükümetin kontrolünü ele geçirdi. Ocak 2000'deki seçimlerden sonra yeni başkan Kumba Yala oldu. Yeniden 2000'de ve 2004 arasında ülke iki tane darbe yaşadı. Bu darbeler demokratik süreci bozdu ve bir geçiş hükümeti tarafından Mart 2004'te meclis seçimi düzenlendi. 2005'te başkanlık seçimi düzenlendi ve eski başkan João Bernardo Vieira seçimi kazandı. 2012'de ülke tekrar bir darbe yaşadı ve seçim süreci Mart 2014'e uzadı. Mart 2014 seçimlerinde José Mário Vaz kazanmış, fakat bu seçimlerden sonra ülke bir krize düştüğünden dolayı sürekli başbakan değişimi yaşanmıştır.

2.2.2.1. Gine Bissau Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Gine Bissau'nun ekonomisi politik duruma ve kaju fıstığı üretime çok bağlı olduğunu ifade etmektedir. 1997'deki sivil savaştan önce Gine Bissau GSYH'sinin bir artış yaşadığı gözükmemektedir ancak 1996'dan 2002'ye kadar devamlı bir düşüş yaşamıştır. 1996'da GSYH'si 3,8 milyarken 2002'de 2,8 milyara düştü Bu olumsuz gelişme esas olarak sermaye yatırımlarının dönüşümü, silahlı çatışmaların ardından ekipmanın imhası, bir de politik istikrarsızlık ve kötüleşen makroekonomik durumdan kaynaklanarak, Gine-Bissau'nun önemli büyüme oranlarından yararlanmasını engelledi.

Grafik 7: Gine-Bissau GSYH Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

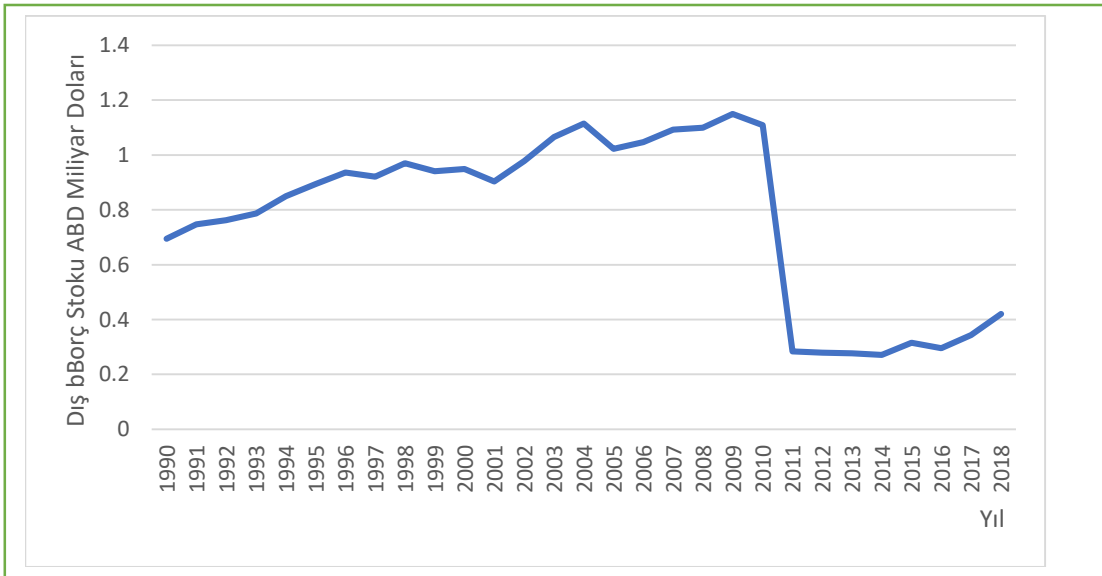
2001'den sonra bir artış gözükmemektedir fakat yine politik istikrarsızlıktan dolayı devamlı olmamıştır. 2005'ten sonra ekonomi iyileşmeye başladı. 2005'te GSYH 2,9 milyarken 2008'de 6,9 milyara çıktı. Küresel krizden dolayı 2011'e kadar küçük bir daralma yaşandı. 2008'de GSYH 6,9 milyarken 2011'de 6,7 milyara düştü, 2011-2015 arası GSYH ülkenin

iklim koşulları iyi olması ve kaju fiyatları korunmasından kaynaklanmaktadır. Sonradan politik istikrarsızlıktan dolayı 2015-2016 arası bir daralma yaşandı ve GSYH 8,7 milyarken 2016'da 8,6 milyara düştü. Ancak 2016'da kaju fiyatlarının artması ve Brezilya'ya fazla kaju ihraç etmesi ile beraber GSYH 2016'da 8,7 milyarken 2017'de 10 milyara çıktı. Ardından 2018'de küresel piyasada kaju fiyatlarının düşmesinden dolayı GSYH artış hızında düşüş görüldü.

2.2.2.2. Gine-Bissau Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Gine Bissau'nun dış borç gelişimi diğer gelişmiş olan ülkeler gibi HIPC Programından faydalanmadan öncesinde yıllarca artışı gözükmemektedir. Gine-Bissau'nun dış borcu 1990-1998 arası devamlı bir artış yaşamaktadır. Bu artış, ülkenin siyasi durumunun iyi olması ve hükümetin projelerini finanse etmesinden dolayı yaşanmıştır. 1998'den 2001'e kadar yaşanan sivil savaştan dolayı dış borç oranı 1998'de 970 milyonken 2001'de 903 milyona düştü.

Grafik 8: Gine-Bissau Dış Borç Gelişimi

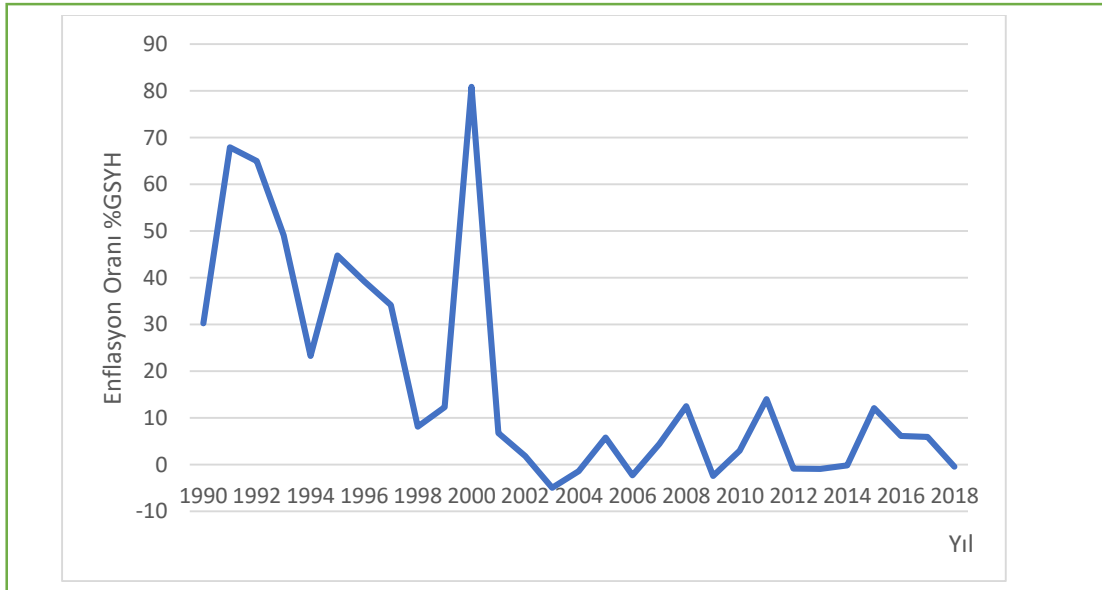
Kaynak: Dünya Bankası

Ancak 2001 sonrasında ülkenin siyasi durumunun iyileşmesi nedeniyle ve diğer tarafta uluslararası partnerleriyle, özellikle IMF ile olan ilişkilerinin düzelmesi ülkenin dış borç seviyesinin 2010'a kadar artmasına yol açmıştır. Yalnızca 2004-2005 arasında siyasi istikrarsızlıktan dolayı bir düşüş gözükmemektedir. 2010'da HIPC Programlarından faydalanmaya başlamasından sonra dış borcu 1,1 milyarken 2011'de 283 milyona düşmüştür. 2011 sonrasında ise düşük bir hızda artmaya devam etmiştir.

2.2.2.3. Gine-Bissau Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Gine-Bissau çok kararsız bir ülke olduğu ve dış şoklara bağımlı olduğu için enflasyon oranında çok büyük bir değişiklikler yaşanmıştır. 1990'da enflasyon oranı %30'dayken 1991'de %67,8'e çıktı ve ardından 1994'e kadar azalmaya devam etti ve 1994'te %23'e düştü. Sivil savaştan dolayı enflasyon oranı 1998-2001 arası en yüksek noktaya ulaşmıştır. 1998'de enflasyon oranı %8'deyken 2000'de %80,8'e çıktı ve ekonomi iyileşmeye başladığından dolayı enflasyon oranı 2003'e kadar düşmeye devam ederek %5'e ulaştı.

Grafik 9: Gine-Bissau'nun Enflasyon Gelişimi

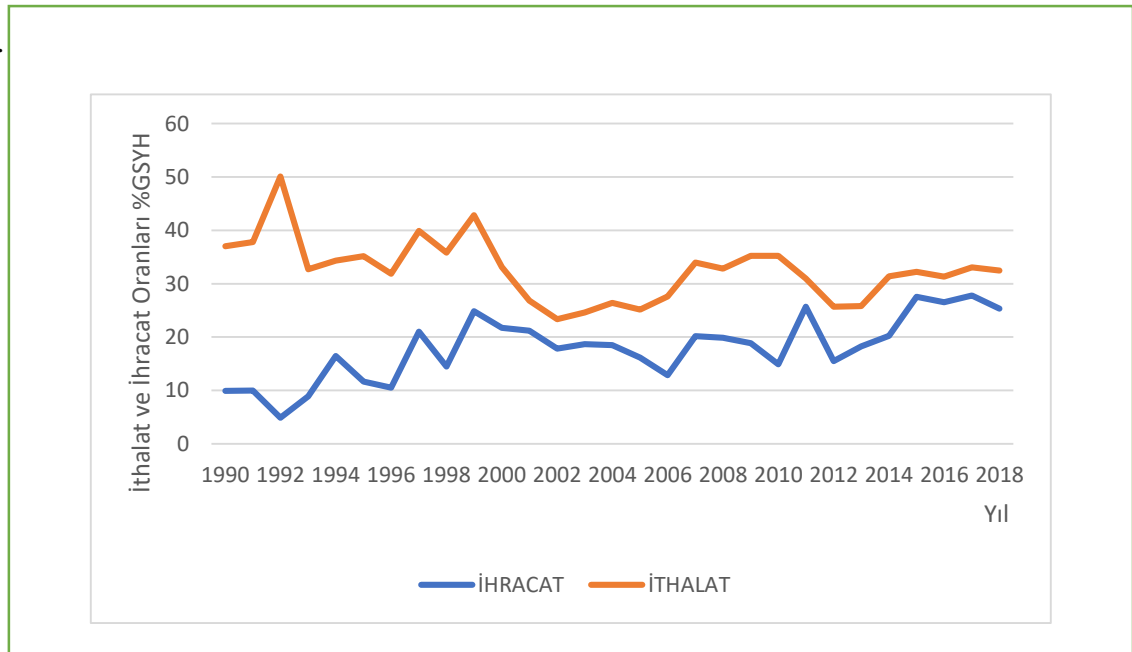
Kaynak: Dünya Bankası

2006-2008 arasında dünyada yaşanan küresel kriz ve ithalat ürünlerinin, özellikle petrol ve gıda ürünlerinin, fiyatlarının artmasından dolayı 2006'da enflasyon oranı % -2,27'deyken 2008'de %12,47'ye çıktı. 2008'den sonra ithalat ürünlerinin fiyatları azaldığı için enflasyon oranı 2010'a kadar düşmeye devam ederek, 2008'de %12,47'yken 2010'da % -2,45'e düştü. 2010-2011 arası ithalat ürünlerinin fiyatlarının artmasından dolayı enflasyon oranı 2010'da % -2,45'ken 2011'de %14'e çıktı. Hemen ardından 2012'de % -0,85'e indi ve 2014'e kadar sıfırın altında kaldı. Politik istikrarsızlıktan dolayı 2015'te enflasyon oranı %12'ye çıktı ve sonradan 2018'e kadar azalmaya devam etti.

2.2.2.4. Gine-Bissau Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Gine Bissau'nun ihracat sepeti çeşitlendirilmemiştir. Kaju fıstığı ihracatına bağlı olan Gine-Bissau'nun ihracat oranının %90'ını kaju fıstığı oluşturmaktadır. Bu durum Gine-Bissau'nun ticaret dengesinin yapısal olarak açık olmasına yol açmaktadır. Ana ithalat ürünleri ise rafine petrol ürünleri, gıda ürünleri, otomotiv ve inşaat ürünleridir.

Grafik 10: Gine-Bissau'nun İthalat ve İhracat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

Bu grafiğe bakıldığında ihracat yıllar gittikçe artmaktadır. İhracatın en düşük noktası 1992’de gerçekleşerek GSYH’nin %4,1’ini oluşturmuştur. Sonra artmaya devam etmiş ve 1996’da tekrar düşmüştür.1999-2006 araların ülkenin siyasi durumu kötü olduğundan dolayı ihracat oranı 1999’da GSYH’nin %24,86’sıyken 2006’da %12,84’e düştü. Diğer tarafta ithalat oranı da 2002’ye kadar düştü fakat ihracattan daha az oranda düşüş göstermiştir. Ticaret dengesi biraz iyileşse de sonradan artmaya devam etti. Seçimlerden sonra ihracat oranı 2007’de GSYH’nin %20,19’una arttı fakat 2008 küresel krizinden dolayı ihracat oranı 2007’de GSYH’nin %20,19’u iken 2010’da %14,90’ına düştü. Diğer tarafta ithalat oranı artmaya devam etti.

2.2.3. SIERRA LEONE

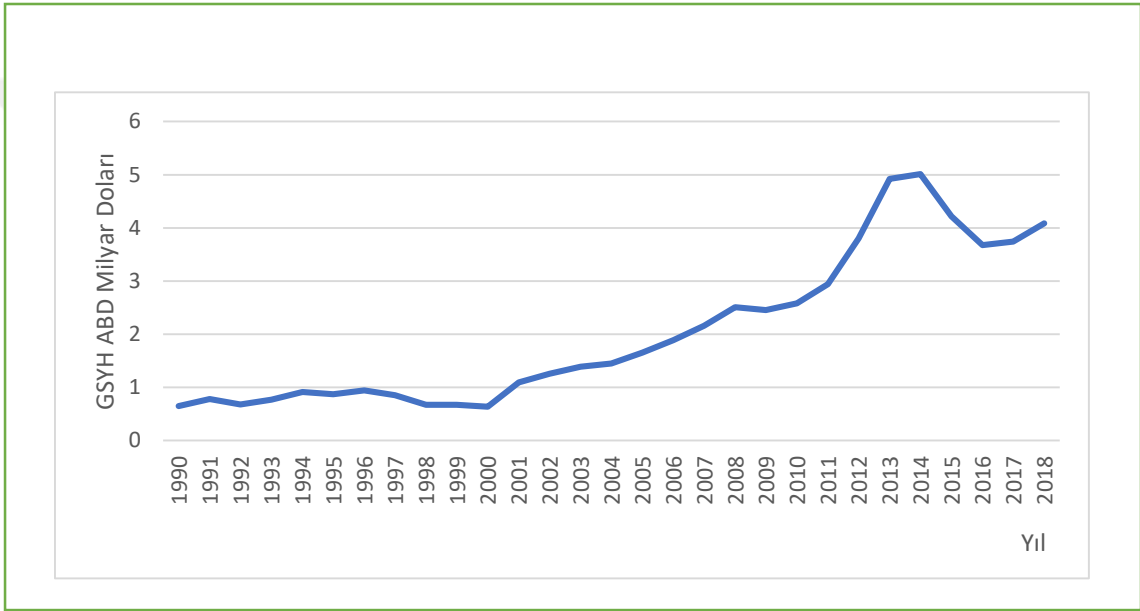
Sierra Leone 1961’de İngiltere’den bağımsızlık kazandı ve 1971’de cumhuriyet oldu. Referandumdan sonra 1991’de yeni bir anayasa kabul edildi. Ancak, askeri bir darbe Kaptan Valentine Strasser’ı iktidara getirdiğinde 1992’de askıya alındı. Demokratik çok partili seçimler 1996’da yapıldı ve Şeyh Ahmad Tejan Kabbah cumhurbaşkanı oldu, ancak 1997’de genç subaylar tarafından devrildi. Her ne kadar Başkan Kabbah 1998 yılında ECOMOG, Batı Afrika barış gücü, isyancı hareket, Devrimci Birleşik Cephe (RUF) müdahalesinden sonra iktidara getirilmiş olsa da, ülkenin gelecekteki istikrarını hala tehdit etmektedir. Asi lideri Foday Sankoh Mayıs 2000’de tutuklandı ve diğer RUF yetkilileri de geçici başkanlık güçlerince tutuluyordu. BM birlikleri ve İngiliz denizcileri Sierra Leone’de yer aldı. Silahların ve elmasların yasadışı ticareti yoluyla isyancı finansmanı önlemek ana önceliklerden biri olmuştur. Temmuz 2000’de BM Güvenlik Konseyi Sierra Leone’den elmas ihracatı için 18 aylık küresel bir ambargo uygulamıştır.

2.2.3.1. Sierra-Leone Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Sierra Leone önemli maden, tarım ve balıkçılık kaynaklarına sahiptir. Sierra-Leone’nin GSYH’sinde sivil savaş dönemi olan 1991-2002 arası çok büyük değişiklik

gözükmemektedir, savaş sosyal ve fiziksel altyapıları olarak yok edildi Nüfusun yaklaşık yarısı olan 2 milyondan fazla insan yerinden edildiler. o dönemde madencilik işleri durdu çiftçiler terk ettiler aynı şekilde hizmet sektörü de bozdu zaten o dönemde GSYH'sinin en düşük noktası 2000'de gerçekleşti (625.9 milyon).

Grafik 11: Sierra-Leone GSYH gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

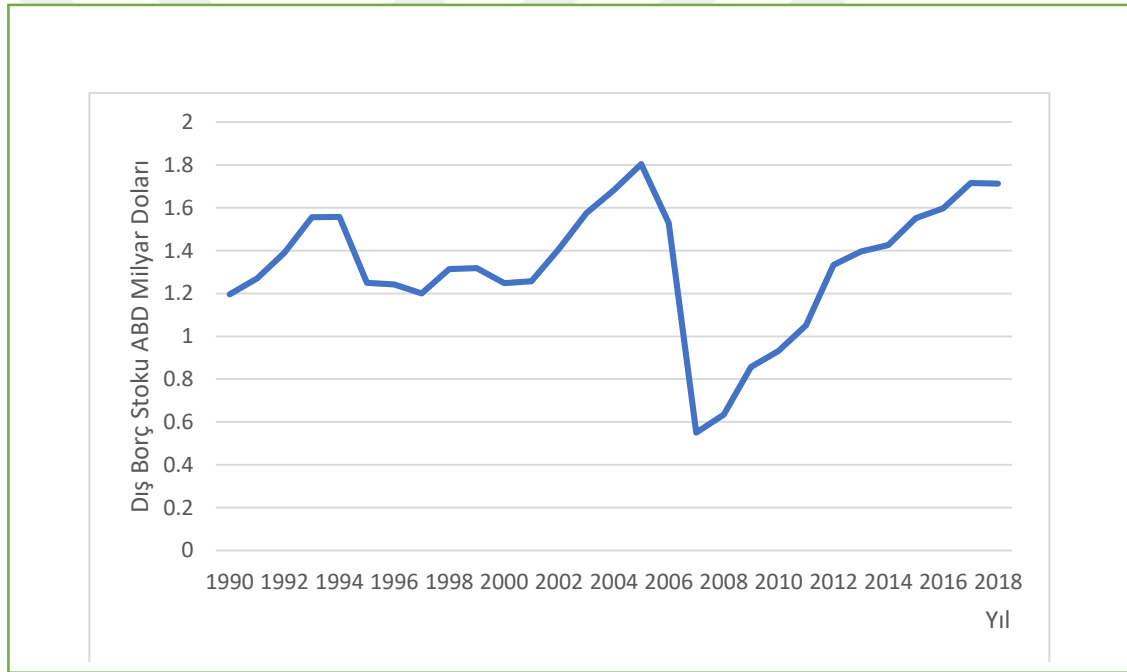
Savaş döneminden sonra ekonomi iyileşmeye başladı 2008'e kadar GSYH'si artmaya devam etti, büyüme beklentilerini ve insani gelişmeyi desteklemek için bir dizi kalkınma ortağı tarafından desteklenen ekonomik reform programı uygulandı. 2008'deki küresel krizden dolayı büyüme oranında 2008-2009 arası küçük bir daralma yaşandı. 2010'da tekrar büyümeye devam etti ve 2014'te en yüksek noktasına ulaştı (5 milyar). 2014 yılı sonunda GSYH ebola hastalığından dolayı büyük bir azalma yaşadı ve ülkenin bütün sektörleri etkilendi. GSYH 2014'te 5 milyar iken 2016'da 3,6 milyara düştü. 2017'de ülkenin ekonomisi tekrar canlanmaya başladı.

2.2.3.2. Sierra-Leone Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Sierra-Leone'nun büyüme oranı diğer çoğu komşu ülkeye göre yüksek olmasına rağmen çok borcu olan bir ülke olduğu ifade edilmektedir, alacaklıları IMF ve Dünya Bankası'dır.

Sierra-Leone dış borcunda 1990-2002 arası için az değişiklik gözükmemektedir. Savaştan dolayı uluslararası ilişki kötü durumdaydı, iki taraflı ve çok taraflı yoktu.

Grafik 12: Sierra-Leone Dış Borç Gelişimi

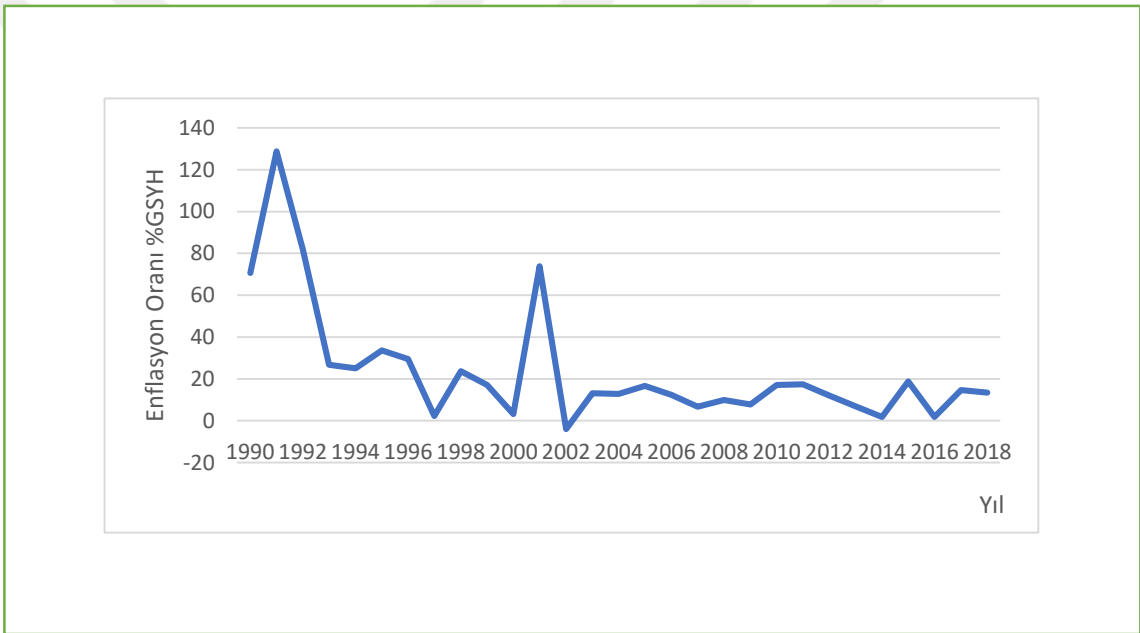
Kaynak: Dünya Bankası

Savaştan sonra kalkınma programlarını finanse etmek için dış borç oranı artmaya başladı. 2002'de HIPC Programı karar noktasına geldi. Bu program kapsamında borcun bir kısmı silinmiştir. 2003-2006'da HIPC Programı tamamlama noktasına geldi ve dış borç seviyesi 1.9 milyar USD'ye kadar düştü. 2006'da kamu bütçesinin kötü yönetiminden dolayı kamu borcu hızla arttı. Bu artış bu yana kadar devam etmektedir.

2.2.3.3.Sierra-Leone Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Sierra-Leone’de 1990’dan önce siyasi sıkıntılar, rüşvet ve reel ücret azalmasından dolayı hükümetin gücü çok zayıfladı. Bu durumla başa çıkmak için hükümet ekonomik aktiviteleri canlandırma kararı aldı ve bu karar enflasyon oranında yükselmeye yol açtı. En yüksek noktası 1991’de %128,76 olarak gerçekleşti.

Grafik 13: Sierra-Leone Enflasyon Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

1992’de IMF tarafından bir ekonomik program başlatıldı. Bu programın temel amaçları ekonomik büyümeyi, temel sosyal hizmetleri ve ekonomik verimliliği güçlendirerek yoksulluğu azalmaktı. Bu program enflasyon oranını azaltmaya izin verdi ve 1990’da %128,76 iken 1993’te %26,73’e düştü. Bu program, tam ortasında savaştan dolayı durduruldu. 2000-2001 arası tekrardan büyük bir artış yaşandı ve 2000’de %3,28 iken 2001’de %73,83’e çıktı, 2002’de enflasyon oranı %-3,91’e düştü.

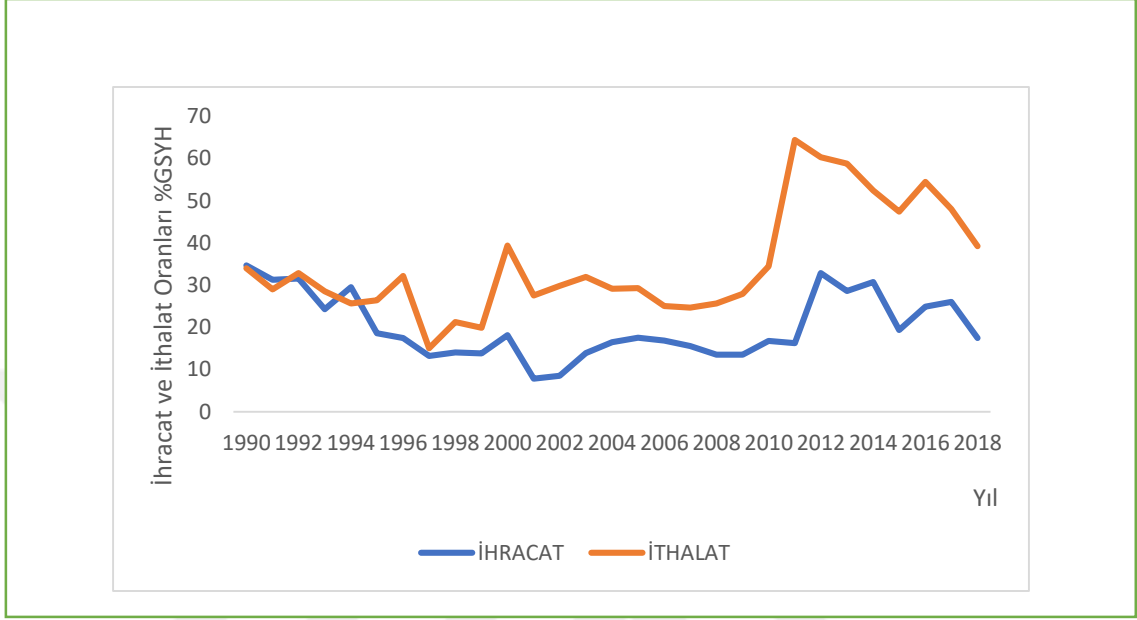
Savaş döneminden sonra ekonomi normal haline döndü. Hükümet enflasyon oranını bir rakama çıkarmayı amaç olarak aldı, bu da aşırı likiditeyi ortadan kaldırarak ve ülkenin

makroekonomik temelleri doğrultusunda fiyat istikrarını koruyarak elde edildi. Enflasyon, büyük ölçüde 2008 krizleri sırasında gıda ve petrol ürünlerinin fiyatlarının yükselmiş ve döngüsel maliye politikaları nedeniyle 2010 yılında %17,17'e çıkmıştır. Hükümetin hedefine 2014'te ulaşılmıştır, 2014 yılı sonunda tarım üretimi azalmasından ve aynı zamanda Liberya ile Gine ticaretindeki düzensizlikten dolayı enflasyon oranı 2015'te %18,86'ya çıktı. Para politikası enflasyonist baskıları içerecek şekilde kalibre edilecek ve makro ihtiyati önlemler özel kredinin sağlıklı bir şekilde genişlemesine yönelik olacaktır. 2015 sonunda ebola hastalığından dolayı hükümetin bütçesinin açığın finansmanı için artan ikincil piyasa operasyonları nedeniyle, para tabanı yılın ikinci yarısında daha hızlı bir şekilde genişleyerek enflasyonda keskin bir artışa neden olmuştur. Rezervdeki para oranı yaklaşık %24 oranında büyümüş ve 2016 yılı sonunda enflasyon %14'ü aşmıştır.

2.2.3.4. Sierra-Leone Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Sierra-Leone'nin ihracat ürünleri en çok maden kaynaklarından oluşmaktadır (Demir, boksit...). İthalatı en çok gıda sektöründe yapılmaktadır. 1990'da ticaret bilançosunun pozitif olduğunu gözükmemektedir ancak 1992-2002 arasında savaştan dolayı gittikçe ihracat oranının düştüğünü gözlemlenmektedir, İthalat oranı da düşüyor ama aynı hızla olmadığı için ticaret dengesi açık kalıyor ve o an itibariyle bu yana kadar ticaret bilançosunun yapısal olarak negatif olduğu görünür durumdadır.

Grafik 14: Sierra-Leone İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

2002'den sonra ekonomi tekrar normaleştiğinde bir artış gözükmemektedir. 2002'de GSYH %8,54'deyken 2005'te %17,57'ye çıktı ve aynı zamanda ithalat oranı da arttığı için ticaret bilançosu negatif kaldı. 2012'de başlanan demir kaynakları üretiminden dolayı ihracatı oranı çok yükseldi ve %32,90'a çıktı. 2015 yılı sonunda ebola hastalığından dolayı bu oran %19,36'ya düştü. 2016-2017'de eboladan sonra yükselme gözüktü, 2017-2018'de ise demir kaynakları üretimi durdurulduğu için ihracat oranı düştü.

2.2.4. FİLDİŞİ SAHİLİ

Fildişi Sahili Ağustos 1960'ta Fransa'dan bağımsızlık kazandı. Sonraki 33 yıl boyunca ülkenin ilk cumhurbaşkanı Houphouët-Boigny devlet başkanıydı. 1993'teki ölümünden sonra başkanlık, Fildişi Sahili Demokrat Partisi (PDCI) lideri Henri Konan Bedie'ye geçti. Çok partili demokrasiye doğruya geçtiler, 1990 yılında ülkenin ilk çok partili seçimleriyle başladı. Aralık 1999'da Fildişi Sahili'ndeki ilk askeri darbe ile nispeten barışçıl bir siyasi iklim paramparça oldu. Askeri maaşlar ve yolsuzluk iddiaları konusundaki bir anlaşmazlık

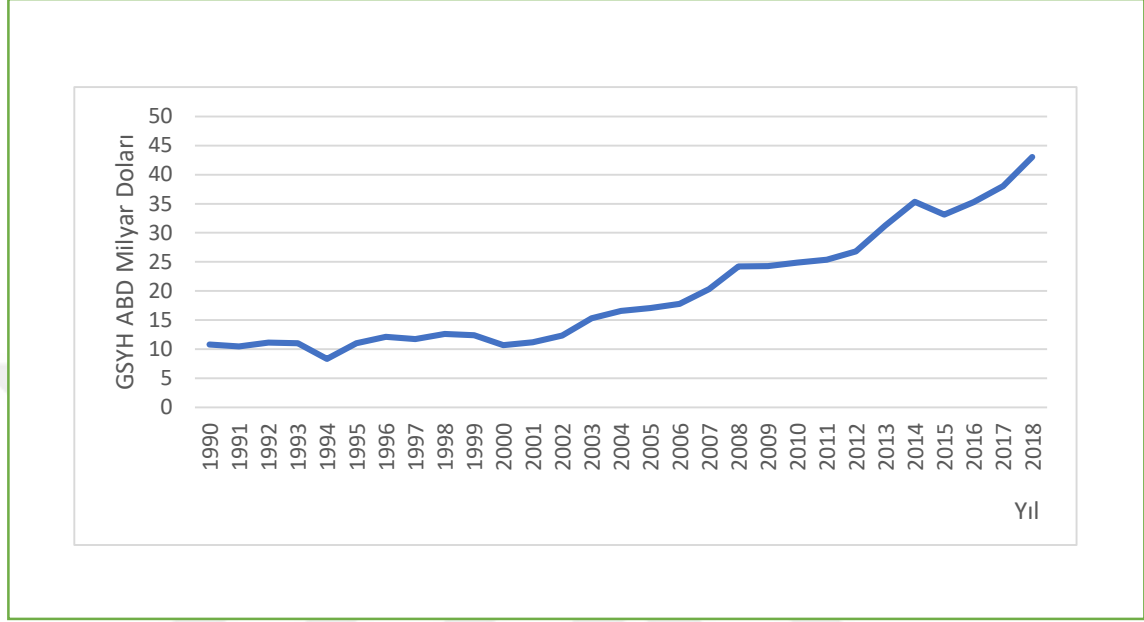
nedeniyle tetiklenen darbe, cumhurbaşkanı Bedie'yi görevden aldı ve yerini General Robert Guei aldı.

Geçici bir hükümet askeri liderler tarafından atandı ve General Guei Ekim 2000'de kusurlu seçimlerde zafer talep etti. Bununla birlikte, halk ayaklanması General Guei tarafından iddia edilen sonucu reddetti ve seçimlerde ana aday olan Laurent Gbagbo iktidara geldi. 2010'da tartışmalı bir seçimin ardından, sonuçlara iktidardaki hükümet tarafından itiraz edilen ve yine mevcut başkan olan Alassane Ouattara'nın iktidara gelmesine neden olan politik bir ayaklanma görülmüştür.

2.2.4.1. Fildişi Sahili Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Ekonomi büyük ölçüde tarıma bağlıdır; kakao ve kahve, ülke için GSYH'nin %40'ından fazlasını sağlayan iki ana ihraç ürünüdür. Ülke dünyanın en büyük kakao üreticisidir ve tarım sektörü iş gücünün yarısından fazlasını istihdam etmektedir. Endüstri sektörü ekonomik üretimin yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. 1999 yılından bu yana, ülke, ekonomik yönetimin performansı ve yönetim sorunlarının zayıf olması nedeniyle bağışçılardan bütçe desteği almamaktadır. Uluslararası pazardaki kakao fiyatlarındaki düşüş 1999 yılında ekonomik büyümede düşüşe neden oldu. 1999 için reel GSYH büyümesi %2.8 ve 2000 için %2 olarak ölçüldü. Fransa en büyük ticaret ortağıdır ancak diğer Afrika ülkelerine ihracat 1990'larda artmıştır. Fildişi Sahili, Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği'nin (UEMOA) bir üyesidir. Ekonomi 2011 yılından bu yana yılda ortalama %8 büyüyerek Fildişi Sahili'ni dünyanın en hızlı büyüyen ülkelerinden biri haline getirdi.

Grafik 15: Fildişi Sahili GSYH Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

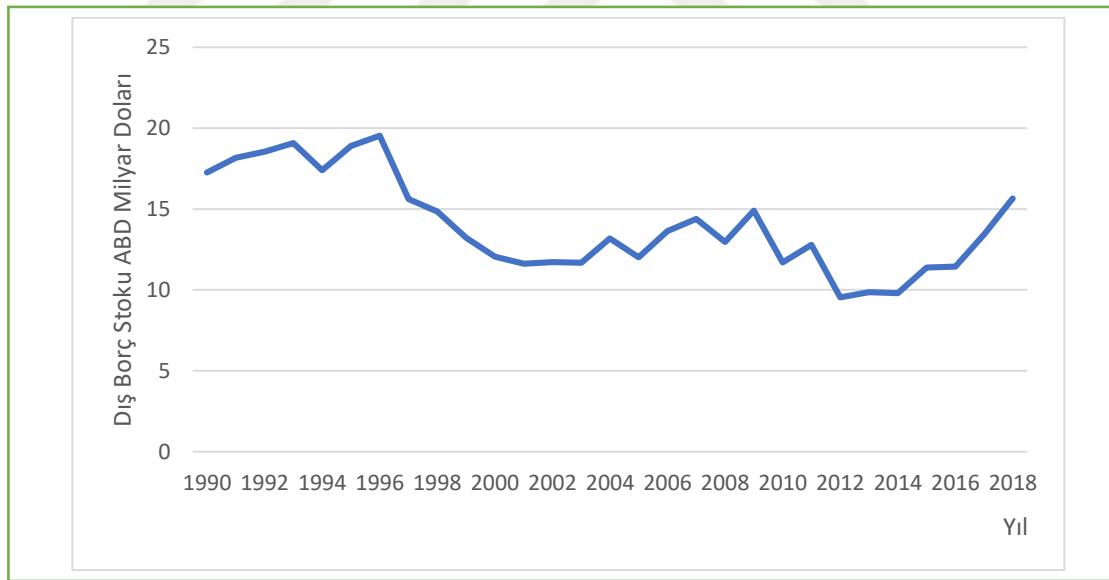
Fildişi Sahili'nin, 1950'lerde başlayan kakao ve kahve sektörlerindeki önemli patlama nedeniyle Batı Afrika'daki (Nijerya'dan sonra) ikinci ekonomik güçtür. 1970'lerden beri zorluklar yaşamıştır, ancak 1994 devalüasyonunun ardından güçlü bir ekonomik toparlanma aşamasına girmiştir. Bununla birlikte, siyasi ve sosyal huzursuzluk, Ekim 2000'de sivil hükümete dönmeden önce Aralık 1999'da darbeye yol açtı. 2001 başlarına kadar devam eden siyasi istikrarsızlık, fiyatların kötüye gitmesi ve emtia fiyatlarının birleşimi 2000 yılında durgunluğa yol açtı. Kakao ve kahve hasadı ve kahve fiyatındaki düşüş, operatörleri askıya alan ulusal uzlaşma sürecinin belirsizliklerine ek olarak, 2001 yılında bu olumsuz durumun devam ettiğini gösterdi. Ve bu kötü politik durumu 2006'ya kadar devam etti. GSYH'si büyümeye devam etti ama diğer UEMO ülkelerine göre yavaş ilerlediği gözükmemektedir. 2007'de barış anlaşmalarından sonra ekonomiyi tekrar canlandırdı ve normal ilerlemeye devam etti fakat 2010 seçiminden sonra tekrar siyasi krize girdi ve 2012'ye kadar yine yavaş ilerlemeye başladı. Yeni hükümetin yaptığı reformlardan sonra Fildişi Sahili ekonomisi hızla büyümeye başladı ve

2012’de 26.8 milyar iken 2014’te 35.3 milyara çıktı. 2015’te hammaddelerin fiyatlarının azalmasından dolayı bu büyüme devam etmedi, ancak 2015 sonrasında devam etti.

2.2.4.2. Fildişi Sahili Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Fildişi Sahili maden kaynaklarının zengin olmasına ve dünyada kakao üretiminde birinci olmasına rağmen çok borçlu bir ülke olduğu bilinmektedir. 1990-1996 arasında borç oranı artı ancak sivil savaştan dolayı 1996-2002 arası dış borç oranında devamlı bir azalma yaşandı.

Grafik 16: Fildişi Sahili Dış Borç Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

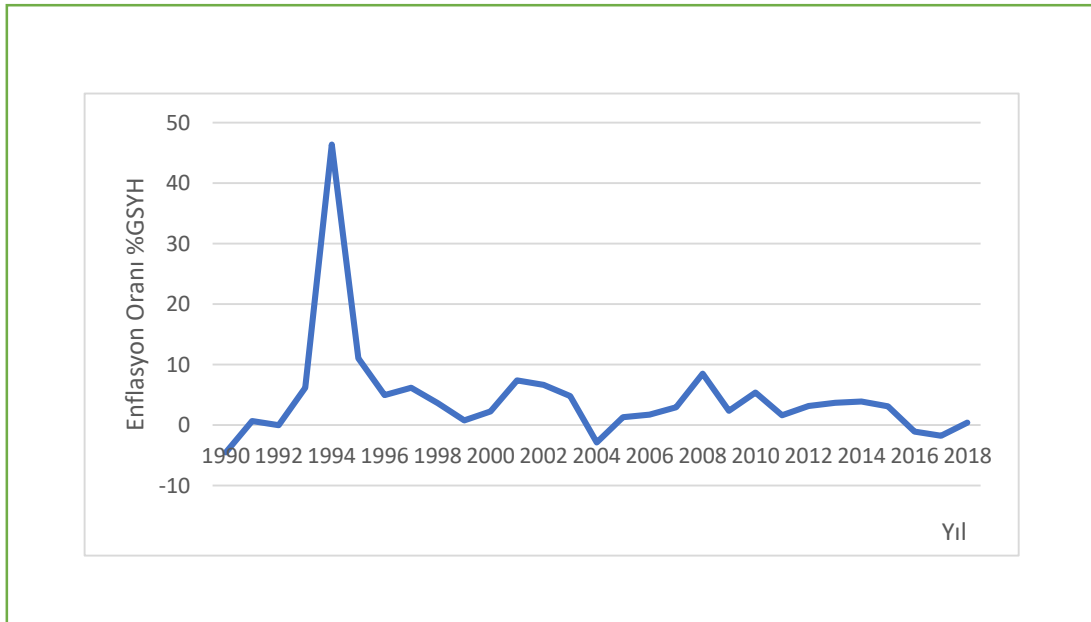
Savaştan sonra hükümet planladığı projeler finanse etmek için 2003’te bir artış yaşandı, 2005’te tekrar düştü sonradan 2007’ kadar artmaya devam etti, 2007-2008 arası hükümet borç çok taraflı borç servisleri ödemeye başladığı için borç oranları azaldı.

2007’de 14,4 milyarken 2008’de 1,3 milyara düştü, Fildişi Sahili’nin. 2008’de IMF ve IDA (International Development Association) kurumları Fildişi Sahili’nin HIPC kapsamında yardım için uygun olduğunu kabul ettiğinden dolayı, 2012 HIPC programı tamamlama noktasına ulaştı ve dış borç büyük bir azalma göstererek 2011’de 12.8 milyara iken 2012’de 9.5 milyara düştü. Ekonomik performanslar gösterdiği için dış borcu büyüme devam etmektedir.

2.2.4.3. Fildişi Sahili Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

1990’dan önce Fildişi Sahili’nde başlayan ekonomik krizden dolayı enflasyon oranı 1994’te tepe noktası olan %46,38’e çıktı. Yeni başbakan Alassane Outara reform yapmasına rağmen enflasyonu zorla kontrol edebildi ve bu azalma 1999’a kadar devam etti

Grafik 17: Fildişi Sahili Enflasyon Gelişimi

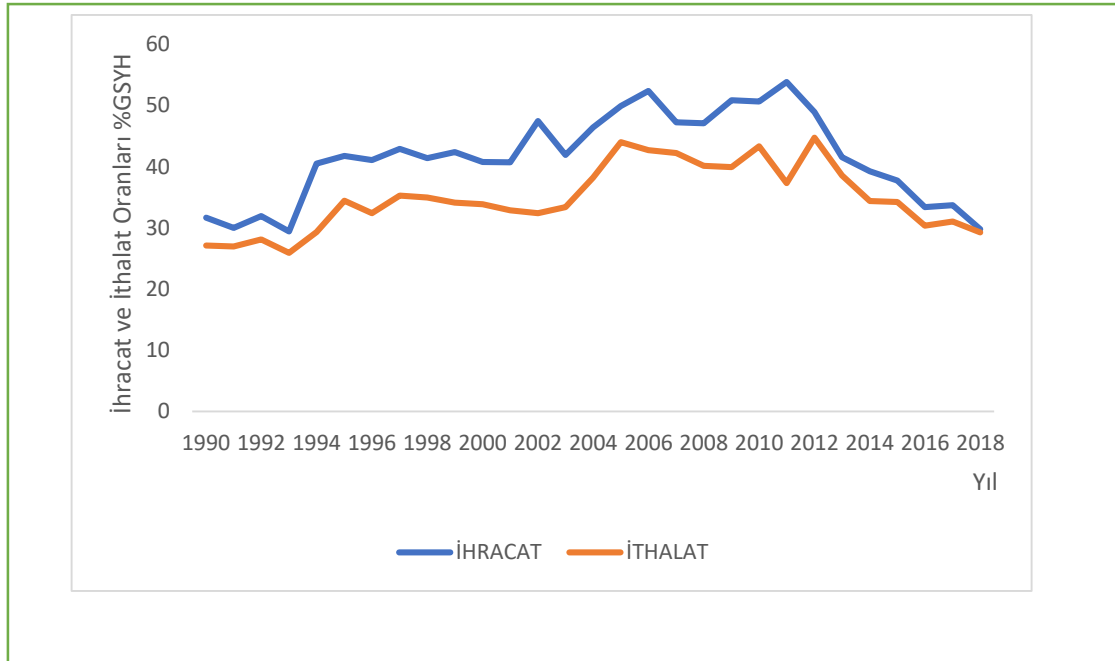
Kaynak: Dünya Bankası

2001’de siyasi krizden dolayı enflasyon oranında başlayan azalma 2004’te %-2,89’a düştü, bu dönemden sonra enflasyon oranı orta düzeye kaldı. 2008’de küresel krizden dolayı enflasyon oranı %8,5’e çıktı, sonradan düzeldi fakat 2010’da seçimden sonra siyasi krizden dolayı küçük bir artış gösterdi. Yeni hükümet geldikten sonra hem iç hem de dış ve ihtiyatlı para politikası enflasyonun kontrol altına alınmasına yardımcı olmuştur.

2.2.4.4. Fildişi Sahili Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Fildişi Sahili’nin ana ihracat ürünleri kakao, muz, altın ve petroldür. Ana ithalat ürünleri ise gıda ürünleri, rafine petrol ürünleri, otomotiv ürünleri, ilaç ve makinalardır. 1880’den beri Fildişi Sahili’nin yaşadığı kriz 1993’e kadar devam etti ve o ekonomik krizden dolayı ihracat oranı düşük gözükmemektedir. Aynı zamanda ana ihracat ürünü fiyatları düşüktü, 1990’dan beri yapılan reformlardan dolayı 1993’te %29,44 iken 1994’te %40,52’ye çıktı.

Grafik 18: Fildişi Sahili İhracat ve İthalat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

Ancak tekrar sivil savaştan dolayı bu artışı devam etmedi, 2001'e kadar %40 civarında kaldı. 2001-2002 arasında petrol ihracatından dolayı küçük bir artış gözükte. 2002'de biraz azalma gözükte, 2003'te %41.89 iken 2006'da %52,36'ya çıktı. Bu artış en çok petrol ürünlerinin üretiminden dolayı kaynaklanmaktadır. Ancak bu durum devam etmedi, 2006-2008 arasında dünyanın yaşadığı kriz Fildişi Sahilinin ihracatını kötü etkiledi. 2006'da %52,36 iken 2008'de %47,11'e indi. Sonradan bir artış gösterdi. 2010 seçimlerinden sonra reformlar olmuş, ancak çoğu ihracat ürününün fiyatı azaldığı için ihracat oranı azalmaya devam etmiştir. Fakat bazı ürünlerin fiyatları çok yüksek olduğu için ticaret dengesinin pozitif olduğu ifade edilmektedir. Bu 2018'e kadar devam etmiştir. İthalata bakıldığında ana ithalat ürünleri gıda, rafine petrol, inşaat ve otomotiv ürünleridir. Grafikte gösterildiği gibi fildişi sahilinin ithalatı ihracata göre hareket etmektedir ve her zaman ihracattan daha düşük olduğunu gözükmektedir yani fildişi sahilinin ticaret bilançosu yapısal olarak pozitifdir.

2.2.5. MALİ

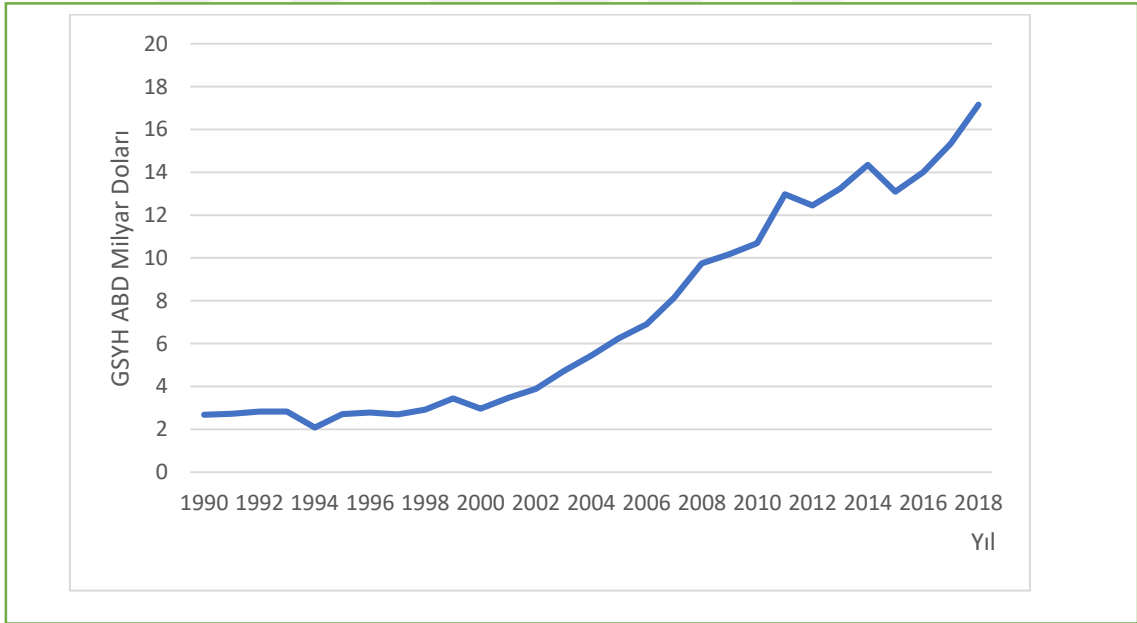
1960 yılında Fransa'dan bağımsız olduktan sonra Mali, Modibo Keita önderliğinde tek partili bir devlet oldu. Hükümet, 1962'de Francefa bölgesinden çekildi, ancak ekonomik durum kötüleştiçe 1967'de tekrar girdi. 1968'deki bir darbe, Moussa Traore'un askeri diktatörlüğüne yol açtı. Bağımsızlıktan bu yana ilk serbest demokratik seçimler Nisan 1992'de görüldü ve ittifak Pour la Democratic an Mali (ADEMA) olarak bilinen partilerin koalisyonu tarafından kazanıldı. Alpha Oumar Konare başkan seçildi ve 1997'de yeniden seçildi. Mali, 2012 askeri darbesinden ve kuzey bölgelerinin silahlı gruplar tarafından işgal edilmesinden bu yana istikrarsızlık ve çatışma yaşıyor. Bu olaylar, Ocak 2013'te Fransız liderliğindeki askeri güçlerin konuşlanması takip etti. İlk olarak 2013'te seçilen Cumhurbaşkanı İbrahim Boubacar Keita, Ağustos 2018'de ikinci dönem için tekrar seçildi.

2.2.5.1. Mali Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Ekonomi esas olarak iş gücünün yaklaşık dörtte üçünü istihdam eden tarıma bağımlıdır. Başlıca ihracat pamuk, hayvancılık, altın ve yerfıstığıdır. Altın ve fosfat madenciliği de vardır, ancak sanayi sektörü gelişmemiş durumdadır. Ülke, yurtdışındaki Malili işçilerin gönderdiği işçi dövizlerine, özellikle Fransa'dan gelen dış yardıma ve en güçlü gelir kaynakları olan pamuk ve altın ihracatına güvenmektedir.

Mali UEMOA parasal bölgesinde olduğu için 1990'dan önce UEMOA ülkelerinin yaşadığı krizi de yaşadı. 1994'teki devalüasyondan önce küçük bir azalma gözüktü GSYH'si 1993'te 2.8 milyar iken 1994'te 2.1 milyara düştü.

Grafik 19: Mali'nin GSYH Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

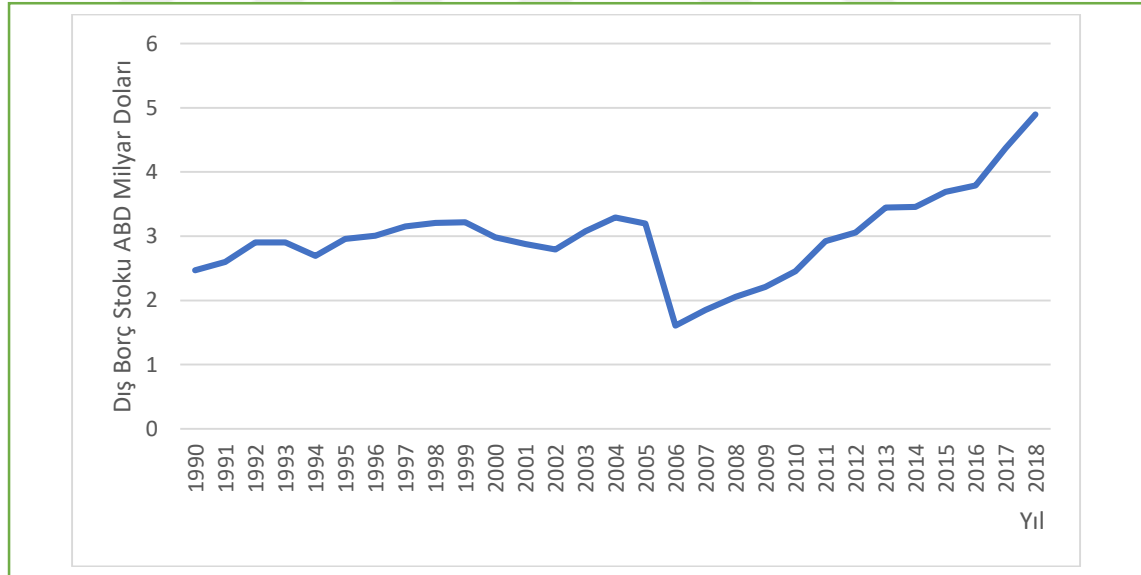
Devalüasyondan sonra biraz artmaya başladı ama 1999-2001 arası kötü bir tarım kampanyasından dolayı küçük bir azalma gözüktü. Sonradan altın üretimi artmasından dolayı Ülkenin GSYH'si 2008'e kadar yükselmeye devam etti. 2008-2009 arası GSYH yükselme hızı küresel krizden dolayı GSYH'sinin artma hızı yavaşladı ama yine de

GSYH'si artı. 2010'da tekrar aynı hızla artmaya devam etti fakat 2012'de başlayan politik krizden dolayı 2011'de GSYH'si 13 milyar iken 2012'de 12.4 milyara düştü. 2013'te gelen yeni hükümetin başlattığı reformlarla ekonomi tekrar canlandırıldı, ülkede güvensizlik olduğuna rağmen Mali GSYH'si artmaya devam ediyor.

2.2.5.2. Mali Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Mali diğer gelişmekte olan ülkeler gibi çok borçlu bir ülke olduğu bilinmektedir, 1990-1998 arasında çok yüksek olmadığını gözükmemektedir, 1998'de HIPC programları karar noktasına ulaştığı için borç servisi 250 milyon dolarlık bir azaltmadan faydalandı.

Grafik 20: Mali'nin Dış Borç Gelişimi

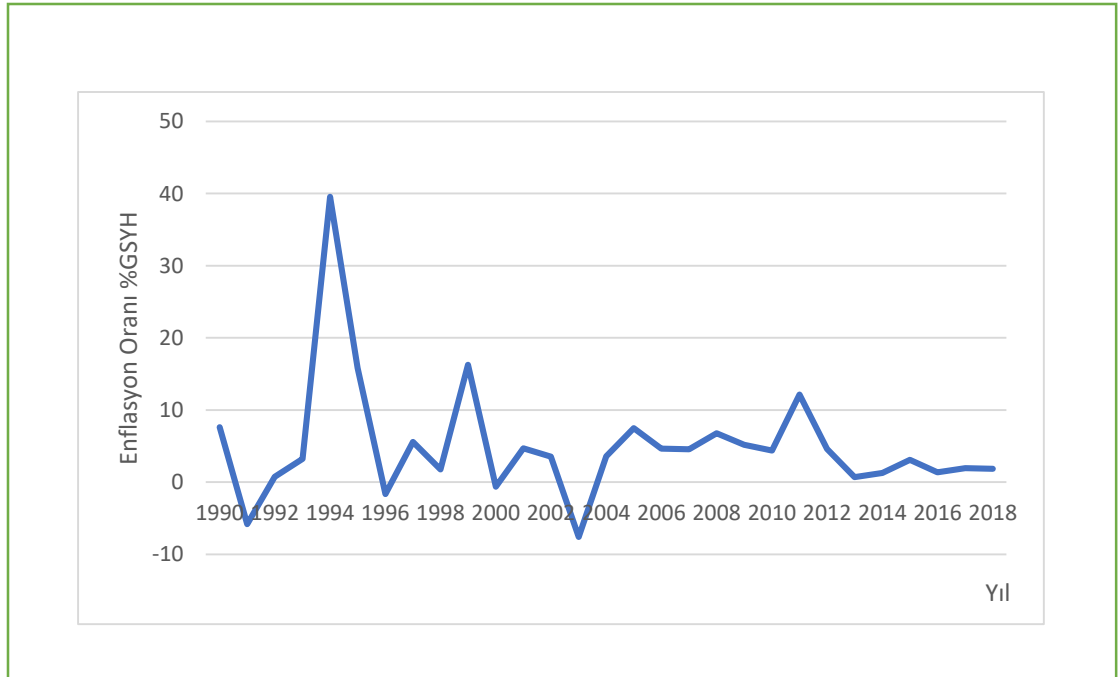
Kaynak: Dünya Bankası

Aynı yönde Eylül 2000'de tamamlama noktasına ulaştı ve borç servisi 220 milyon dolar azalımdan faydalandı. 2003'e kadar tekrar artmaya devam etti ancak Mali, uluslararası finansal kurumların iyi bir öğrencisi olduğundan, 2006 yılında gelişmiş HIPC programı kapsamında borcunun azaltılmasından yararlanmıştı. Ve 2006'dan bu yana kadar devamlı bir artış vardır.

2.2.5.3. Mali Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Mali'nin enflasyon oranı 1990-1991 arasında büyük bir düşüş gözükmemektedir. 1990'da %7,6 iken 1991'de %-5,81'e düşmüştür. Devalüasyondan sonra ithal malların fiyatı arttı ve bu durum enflasyon oranında artışa yol açtı. 1991'de %-5,81 iken 1994'te %39,56'ya çıktı, zaten 1990-2018 arası en yüksek nokta burası olmuştur. Hemen 1995'te düşmeye başladı ve 1996'da %-1,65'e düştü. 1999 yılında dünya petrol fiyatlarının yükselmesi ve pamuk ihracatının gerilemesi nedeniyle, önemli ticaret kayıplar verilerek ekonomik ve finansal gelişmeler daha da kötüleşti. Enflasyon oranı %16,28'e çıktı, 2000'de %-0,61'e indi. 2001'de tekrar bir artış gözükte, 2003 yılında gıda mallarının fiyatları azaldığı için enflasyon oranı %-7,55'e düştü.

Grafik 21: Mali'nin Enflasyon Gelişimi

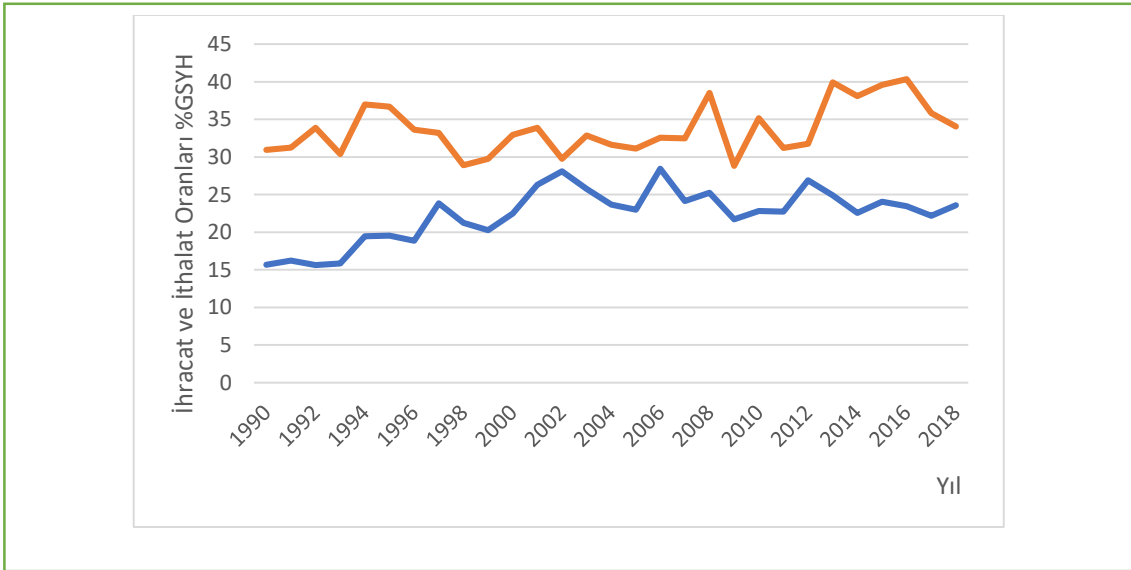
Kaynak: Dünya Bankası

2005'te tekrardan artarak %7,5'e çıktı ve 2010'a kadar %6-%4 civarında kaldı. 2011 yılında %12,15'e çıktı, 2013'te siyasi krizden dolayı enflasyon oranı %0,70'e düştü ve sonra diğer UEMOA ülkeleri gibi %3 civarını geçmedi.

2.2.5.4. Mali Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Malinin ihracatı zayıf olması nedeniyle yapısal olarak olumsuz bir ticaret dengesi ile karakterizedir, ana ihracat ürünleri altın, pamuk ve hayvancılıktır. Ana ithalat malları petrol ürünleri, arabalar ve inşaat ürünleridir. Ülke, ticaret anlaşmaları olan Fildişi Sahili ve Senegal ile çok bağlantılıdır, bu komşu ülkelerden Fildişi Sahili'nde birbiri ardına iç savaşlar yaşadıkları için Mali dış ticaretinde otomatik olarak hissedilen sorunlar olduğunda, 1990-1997 arasında büyük bir dengesizlik gözükmemektedir. Devalüasyondan dolayı ithalat malları pahalandı. İhracatı artmış olsa da yine ticaret dengesi negatif olmaktadır. 1999'dan sonra ihracat arttı ve birkaç reformdan sonra aynı zamanda ithalat oranı düştü.

Grafik 22: Mali'nin İhracat ve İthalat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

Özellikle 2002’de yapılan program ile ihracat oranının çokça yükselerek %28’e ulaştığı ve ithalat oranının da %29,74’e düştüğü görüldü. Sonradan düşük üretimden dolayı ihracat oranı düştü ve tekrardan ticaret dengesini bozdu. 2005’te büyük bir üretim kampanyası sayesinde ihracat oranı arttı, sonrasında ise 2009’a kadar sürekli bir azalma gösterdi. Altın ve kumaş üretimi arttığı için 2010-2012’ye kadar yükselmeye devam etti ve bu, ticaret dengesini biraz düzeltti. 2012’den bu yana kadar ticaret dengesinin daha da bozulduğu gözükmemektedir.

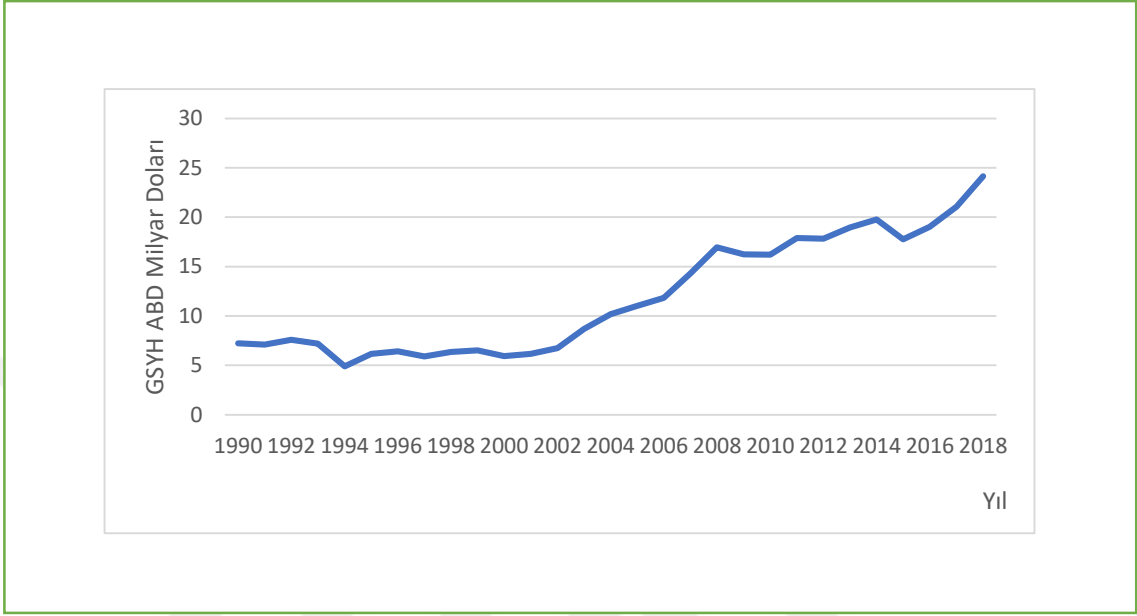
2.2.6. SENEGAL

1960’da Fransa’dan bağımsızlık kazanan Senegal, Sahra-altı Afrika’da demokrasiye öncülük eden ülkeler arasındadır. Bununla birlikte, Senegal’deki çok partili sistem kıtanın en eski sistemlerinden biri olmasına rağmen, Sosyalist Parti 40 yıldır iktidarı tekelleştirmişti. Parti sonunda Mart 2000’de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yenildi. Başkan Abdou Diouf’un yerini muhalefet lideri Abdoulaye Wade aldı. Bu Afrika’daki anayasal süreç için önemli zaferdir. Bay Wade bir koalisyon hükümeti kurdu. Hükümet ve isyancı güçleri arasında çatışmaların yaşandığı, ülkenin Güney Casamance bölgesindeki siyasi soruna çözüm yolunda ilerleme kaydedildi. Senegal halkı, 2012 seçimleriyle beraber cumhurbaşkanı olarak seçilen Macky Sall için, 24 Şubat 2019’da yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde de, ikinci kez oy kullandı.

2.2.6.1. Senegal Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Temel ihracat malı balıktır ve tarım sektörü işgücünün büyük bölümünü istihdam etmektedir. Ana ticaret ortağı aynı zamanda ülkenin en büyük ikili alacaklısı Fransa’dır. Senegal Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (UEMOA) üyesidir. Büyüme, 2014 yılından bu yana %6’nın üzerinde olmuştur ve özellikle 2022’de beklenen petrol ve gaz üretimi doğrultusunda tahminler iyimser olmaya devam etmektedir.

Grafik 23: Senegal'in GSYH Gelişimi

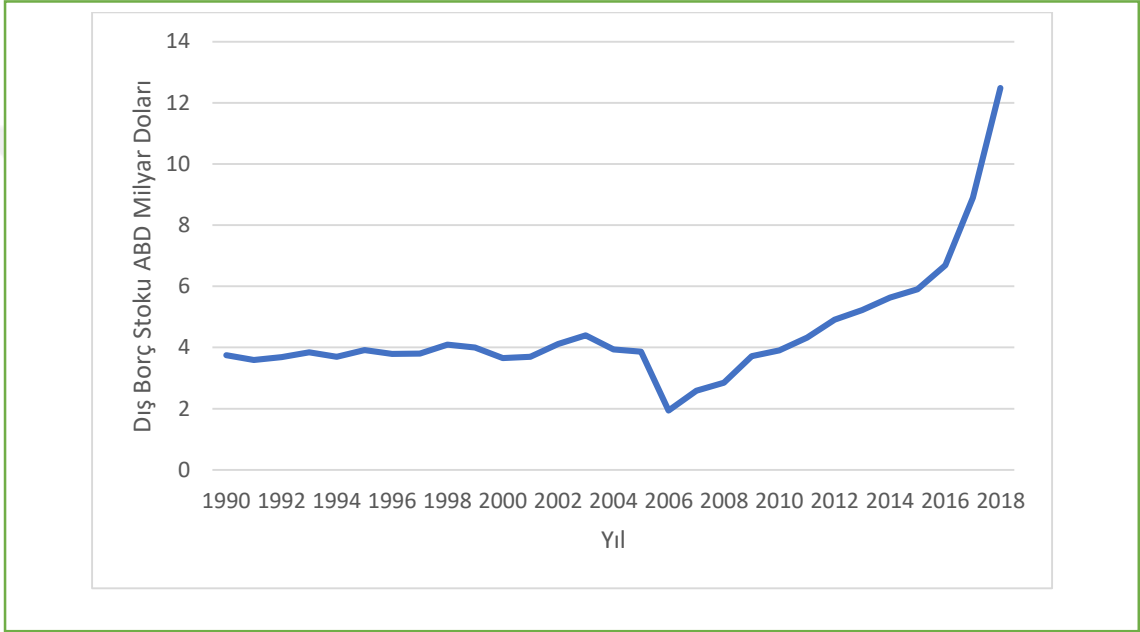
Kaynak: Dünya Bankası

Senegal diğer UEMOA ülkeler gibi 1990-1994 arasında kriz yaşadı 1990-1994'e kadar GSYH'si azaldığı aşağıdaki grafikte görülmektedir, 1994 devalüasyonundan sonra ekonomi biraz canlandı ve GSYH büyümeye başladı, 2000 yılında gerçekleşen Seçiminden sonra ülke çok güven kazandı, bu durum Senegal Maden Kaynak ihracatçı olmamasına rağmen Hükümetin yaptığı reformlar sayesinde, bir de güçlü bir özel sektör ve doğrudan yabancı yatırımların katılmasıyla özellikle 2001-2008 kadar devamlı bir artış yaşadı arasında büyük bir artış yaşandı. 2008 krizinden dolayı bu hız büyümeyi etkiledi, GSYH'si 2008'de 16.9 milyardayken 2010'da 16.2 milyara düştü, 2012'se yeni hükümetin yaptığı planlarla tekrar artmaya devam etti. 2014-2015 arasında Mali ile ticaretler yavaşladığı için bir azalma gözüktü ve sonradan Mali ile ticareti tekrar güçlendirmesi ve petrol fiyatının düşük olması ile büyüme devam etti.

2.2.6.2. Senegal Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Senegal'in kamu dış borcu temel olarak çok taraflı ve iki taraflı kökenlidir. 1990-1993 arasında Senegal'in dış borcunda çok az değişiklik gözükmemektedir.

Grafik 24: Senegal'in Dış Borç Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

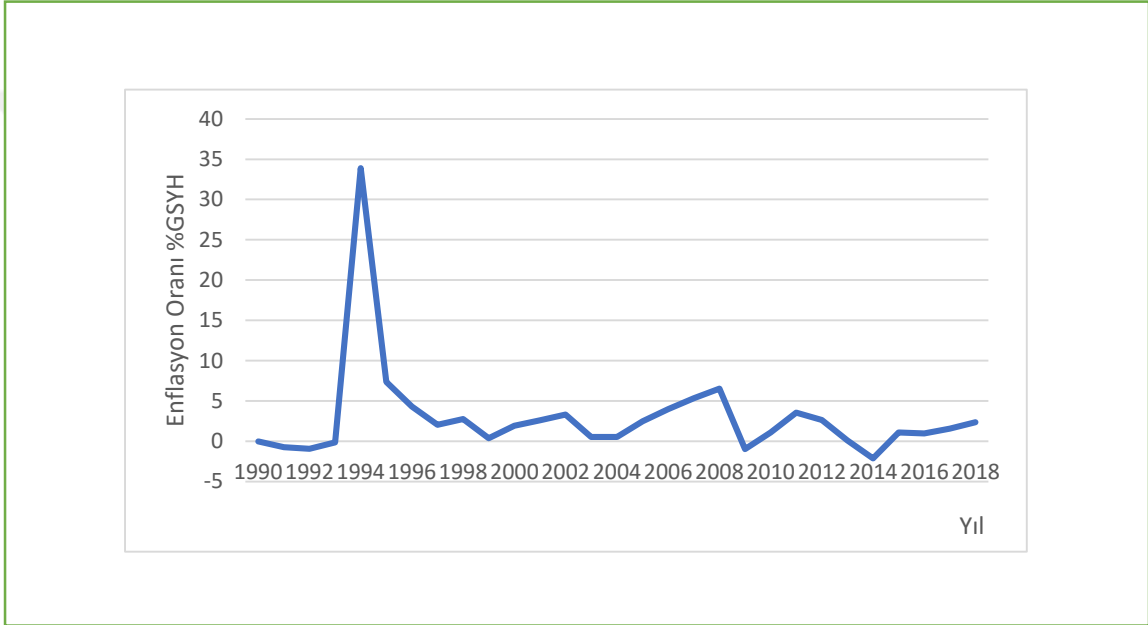
1994'teki devalüasyondan sonra uluslararası partnerleri hükümetin düzenlediği programlara güvendiği ve yardım etme karar aldıkları için dış borcu yükseldi. Devletin harcamaları yükseldiğinden dolayı 2001-2002 arası dış borcu yükseldi, 2004'te HIPC programları tamamlanma noktasına ulaştı. Dış borç 2005'te 3.9 milyar iken 2006'da 193.7 milyona düştü. 2006'dan bu yana Senegal'in dış borcu büyümeye devam etmektedir.

2.2.6.3. Senegal Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

1980'lerin kısıtlayıcı politikaları fiyat istikrarını sağladı, hatta bu politikalar büyümeyi ve ülke ekonomisinin rekabet gücünü kötü etkiledi. Bu durumdan dolayı 1994'te

UEMOA'daki ülkelerin yaşadığı devalüasyondan etkilendi ve enflasyon oranı patlayarak %33,89'a çıktı. Devlet tarafından düzenlenen ekonomiyi canlandırma programlarının özel sektörü güçlendirmesinin ardından enflasyon oranı 1995'te %7,36'ya düştü ve 1997'ye kadar düşmeye devam etti.

Grafik 25: Senegal'in Enflasyon Gelişimi

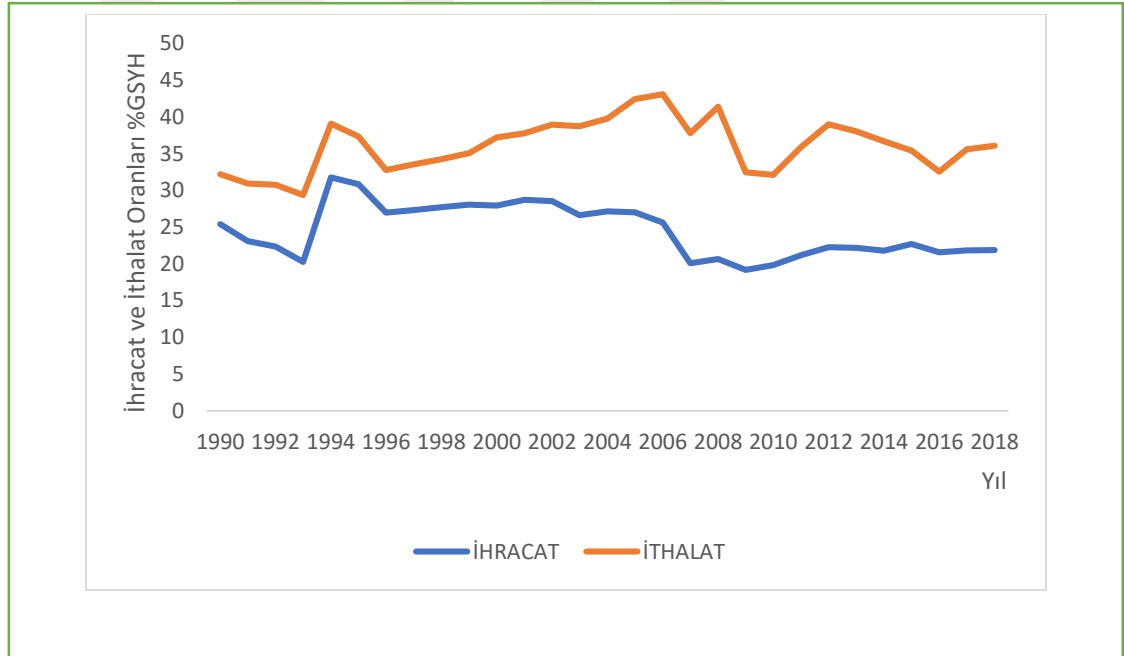
Kaynak: Dünya Bankası

2007'ye kadar %3 civarında kaldı (Batı Afrika Ülkeleri Merkez Bankası'nın (BCEAO) belirttiği düzey), 2008'de uluslararası kriz nedeniyle enflasyon oranı %6,53'e, krizden sonra hemen 2009'da %-0,99'a düştü. 2010-2011 arası %3,55'e çıktı, 2011-2014'te petrol ve gıda ürünlerinin fiyatlarının düşmesiyle beraber enflasyon oranı azaldı ve 2014'te %-2,11'e düştü. Gıda ürünlerinin fiyatının artmasından dolayı 2015'te enflasyon oranı artmaya başladı ve 2018'de %2,34'e çıktı.

2.2.6.4. Senegal Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Senegal'in ana ihracat ürünleri madencilik, balıkçılık ve tarım ürünleridir, ana ithalat ürünleri ise esas olarak gıda, petrol ürünleri ve ekipman mallardır. 1990-2018 döneminde Senegal'in ticaret dengesinin yapısal olarak negatif olduğu gözükmektedir. 1990-1993'te ihracat ve ithalat oranlarının azaldığı gözükmektedir, ama ihracat oranı azalma hızı daha yüksek olduğu için ticaret dengesini daha çok bozdu ve bu, Senegal devletinin 1990'dan sonra kamu finanslarını düzeltmek için benimsediği kemer sıkma politikasının bir sonucudur

Grafik 26: Senegal'in İhracat ve İthalat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

1993'te devletin uyguladığı ekonomi canlandırma politikası sonucu özel sektörün daha da önemli rol oynadığı için ihracat oranı yükseldi. Aynı zamanda ithalat oranı artı ama ihracata göre daha düşük bir hızla. Bu sebeple 1993-1994 arası denge biraz düzeldi fakat yine de negatif kaldı. 1994 devalüasyonundan 1998'e kadar dengenin daha iyi olduğunu gözükmektedir 1999-2001 arası ticaret dengesi tekrar çok bozuldu ve öyle devam etti. 2002'den 2008'e kadar, petrol ve gıda ürünlerinin pahalılaşması özellikle 2007-

2008 arası döneminde ticaret dengesinin çok fazla bozulmasının nedeni oluyor. Ancak 2009-2010 arası devlet tarımda bir kampanya uyguladığı için ithalat oranı azaldı, aynı zamanda uluslararası piyasada petrol ürünlerinin fiyatları azaldı ve ihracat oranı yükseldi. Bu durum ticaret dengesini güçlendirmeyi sağladı, bu dönemde yaşanan ihracat oranı artması 2012’de devam etti, 2012-2014 arası dengenin tekrar bozuk olduğu gözükmektedir. 2015’te fıstık tarımı verimli olduğu için ihracat oranı arttı ve denge biraz düzeldi. 2016-2018 arası ithalat oranı artı ve ihracat oranı çok değişmediği için denge daha çok bozuldu.

2.2.7. BURKİNA FASO

Eskiden Fransız kolonisi olan Haute Volta olarak bilinen Burkina Faso 1960 yılında bağımsızlık kazandı. 1983’te Kaptan Thomas Sankara, 1987’deki darbe suikastına kadar iktidarı ele geçirdi ve cumhurbaşkanı olarak yönetti. Çok partili demokrasiye izin verildi. 1990’larda ülke, cumhurbaşkanlığı, parlamento ve belediye düzeyinde çok partili seçimlerle temsili bir demokrasi olmaya doğru kaymıştır. Siyasi sahneye, 1998’de yapılan son cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Başkan Compaore egemendir. Şuanda Cumhurbaşkanı Roch Kaboré’dir.

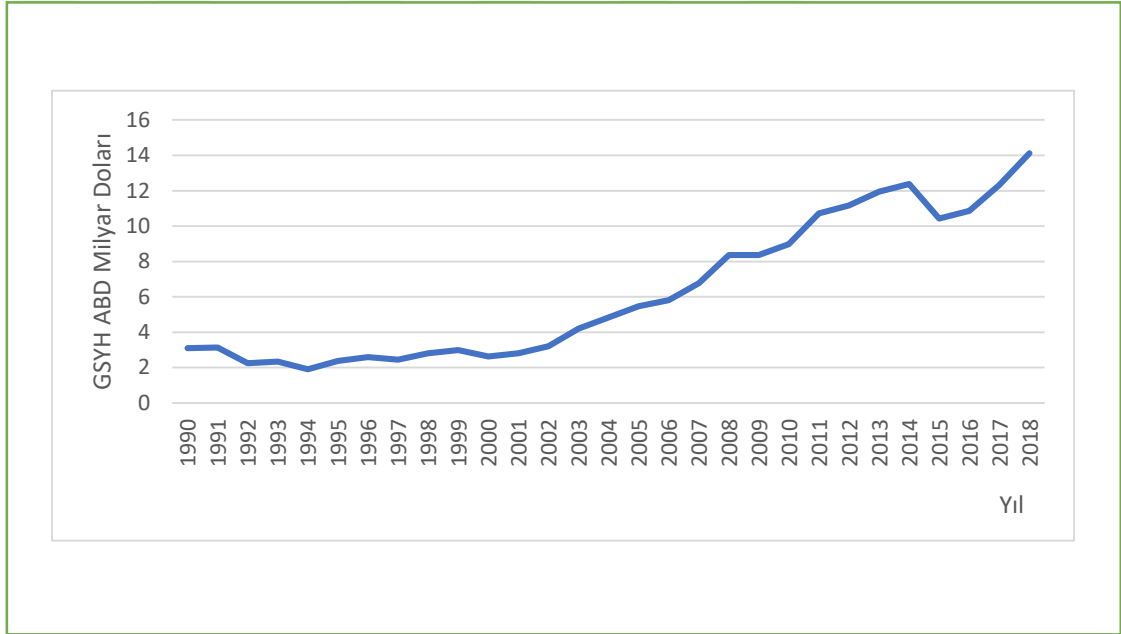
Burkina Faso kara ile çevrili bir ülkedir ve doğal kaynaklara zayıf bir şekilde sahiptir, kömür, petrol veya gaz yoktur ve kırsal nüfus ana yakıt olarak odunu kullanmaktadır. En çok istihdam edilen sektörler tarım ve hayvancılık sektörüdür. Ülke çok az yağış almaktadır. Sanayi sektörü ekonomik üretimin %20’sinden daha azını sağlamaktadır. Burkina Faso, CFA Franc bölgesinin bir üyesidir.

2.2.7.1. Burkina Faso Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Burkina Faso’nun ekonomisi diğer gelişmekte olan ülkelerin Ekonomileri gibi tarım sektörüne çok bağlı bir ekonomidir. 1991’den önce Burkina Faso’nun ekonomisi Marksist

bir sistemle yürütülmekteydi. 1988 darbesinden sonra gelen yeni hükümet yeni reformlar getirerek ekonomiyi serbestleştirdi ve 1991’de anayasayı değiştirdi. 1991-1992 arası diğer UEMOA ülkeleri gibi aynı kriz yaşadı GSYH’si 1991’de 3,13 milyardayken 1992’de 2,24 milyara düştü, 1994’teki devalüasyondan sonra hükümetin yaptığı reformlar ve tarım sektörü çok verimli olması nedeniyle 1994 GSYH’si 1,89 milyardayken 1996 ‘da 2,85 milyara çıktı. Ancak 1997’de tarım verimli olamadığı ve piyasada pamuk fiyatı düşük olduğu için GSYH düştü.

Grafik 27: Burkina Faso GSYH Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

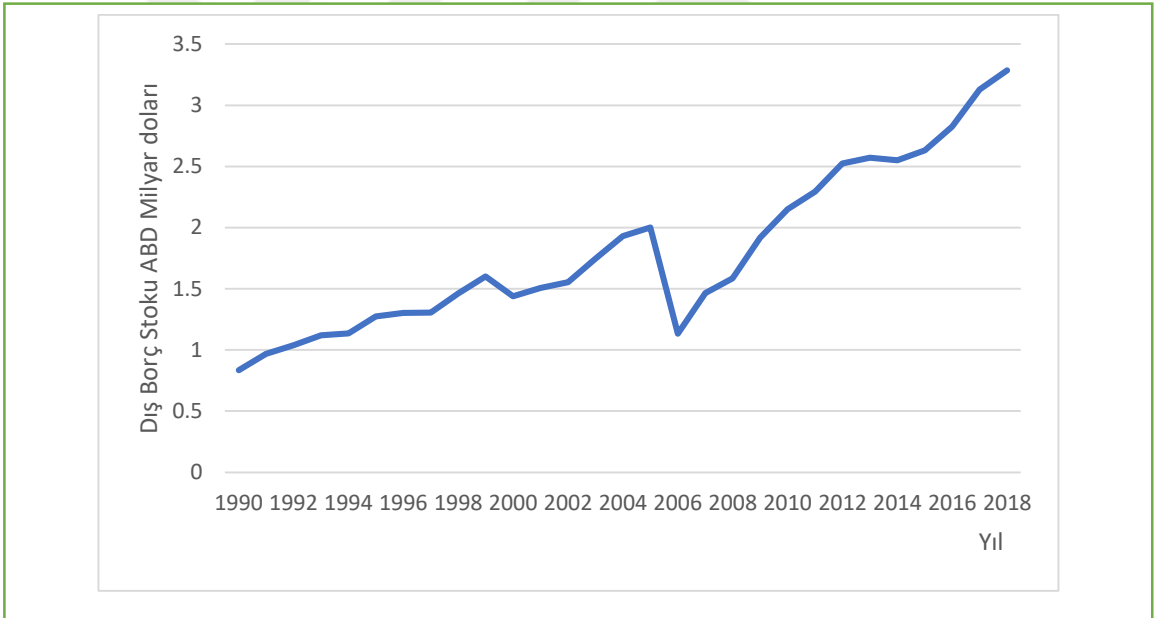
1997-1999’a kadar biraz yükseldi fakat 1999-2000 arası aynı durum tekrar yaşanarak 1999’de GSYH’si 2,9 milyardayken 2000’de 2,6’ya düştü. 2000 tarım kampanyasından sonra durum düzeldi. 2000 yılından itibaren Ülkenin ekonomik durumunu baya düzenlendi 2001’den 2008’e kadar çok hızlı bir şekilde GSYH’si artmaya devam 2001’de GSYH’si 2,8 milyardayken 2008’de 8,3 milyara çıktı, bu durum hükümet yapılan yapısal reformlar yatırımları desteklediğinden kaynaklanıyor. 2008 küresel krizden dolayı Burkina Faso’nun GSYH’si azaldı, ancak 2009-2015 arası tarım sektörü ve hizmet sektörünün performanslarından dolayı bir artış yaşadı. 2016’dan bu yana kadar,

zor ekonomik ve sosyal durum olmasına rağmen kamu yatırımlarının yürütülmesinin güçlendirilmesinde, tarımsal üretimin dinamizminde ve madencilikteki canlanma nedeniyle büyümede devamlı bir artış gözükmektedir.

2.2.7.2. Burkina Faso Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Burkina Faso diğer gelişmekte olan ülkeler gibi çok borçlu bir ülkedir, bu borcun gittikçe çok arttığı gözükmektedir.

Grafik 28: Burkina Faso Dış Borç Gelişimi

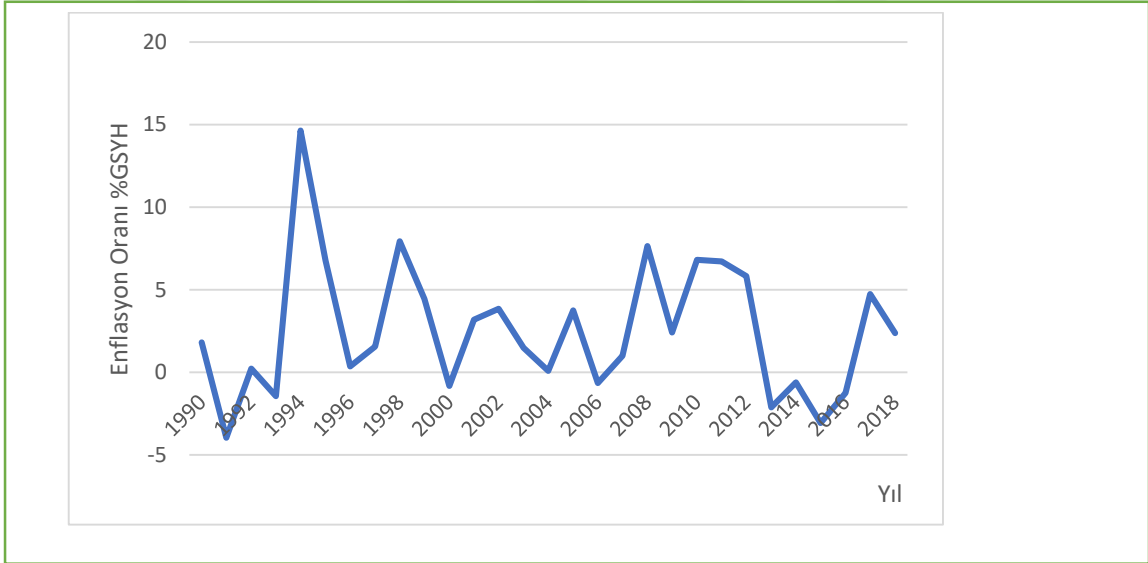
Kaynak: Dünya Bankası

2005-2006 arasında HIPC Programları sayesinde 2 milyardan 1.1 milyara bir düşüş gözükmektedir. Sonrasında ise bu yana kadar büyümeye devam etmiştir.

2.2.7.3. Burkina-Faso Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

1990'dan önce hükümetin düzenlediği kısıtlama politikasından dolayı enflasyon oranı 1991'de eksiye düşerek %-3,96 oldu. Bu durum 1993'e kadar devam etti ancak 1994'teki devalüasyondan dolayı enflasyon oranı 1990-2018 döneminde %35,03 olarak en yüksek noktasına çıktı. Bununla başa çıkmak için devlet büyük reformlar yaptı, özellikle tarım sektöründe. 1995'te enflasyon oranı düşmeye başladı ve 1996'da %0,34'e düştü. Tarım sektöründeki verimsizlikten dolayı 1997-1998 arası tekrar artı. 1999 sonunda tarım sektörü çok verimli olduğu için enflasyon oranı 2000'de %-0,81'e düştü ama 2001 sonunda verimsizlikten dolayı tekrar artı. 2005'e kadar %3 civarındaydı. 2008 ekonomik krizden dolayı enflasyon oranı %7,63'e çıktı ve 2009'da tarım sektörü verimli olduğu ve dünya gıda ve enerji fiyatları düştüğü için enflasyon oranı %2,4'e düştü.

Grafik 29: Burkina Faso'nun Enflasyon Gelişimi

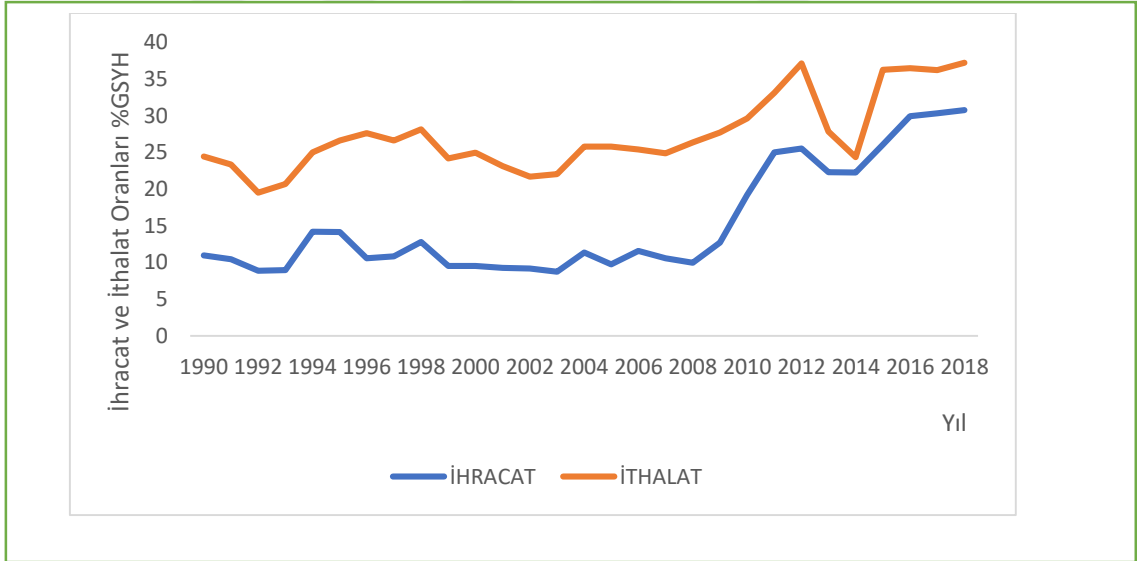
Kaynak: Dünya Bankası

2011'de tekrar %6,80'e çıktı ve 2011'den 2013'e kadar azalmaya devam ederek 2015'e kadar %0 altında kaldı 2015'ten 2017'e kadar artmaya devam etti.

2.2.7.4. Burkina-Faso Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Yapısal olarak Burkina Faso'nun ticaret dengesi negatiftir, ana ihracat ürünleri altın ve pamuktur, batı Afrika'nın en büyük pamuk üreten ülkesidir. Ana ithalat ürünleri petrol ürünleri, İlaç, pirinç ve çimentodur. 1994-1995 arası devalüasyondan dolayı ithalat oranı arttı ve ticaret dengesi biraz düzeldi. 1996-2008 arası çok açık kaldı. 2009'dan 2012'ye kadar altın üretimindeki artışla beraber ihracat oranı arttı, aynı zamanda ithalat oranı da ihracat oranının daha düşük bir hızla olmak üzere artış gösterdi. Bu durumdan dolayı, 2015'te ithalat oranı çok azaldığı için ve aynı zamanda ihracat oranı artmaya başladığından ticaret dengesi açığı çok dar oldu. 2015'ten sonra ithalat oranı arttı ve tekrar dengeyi bozdu.

Grafik 30: Burkina Faso'nun İhracat ve İthalat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

2.2.8. BENİN

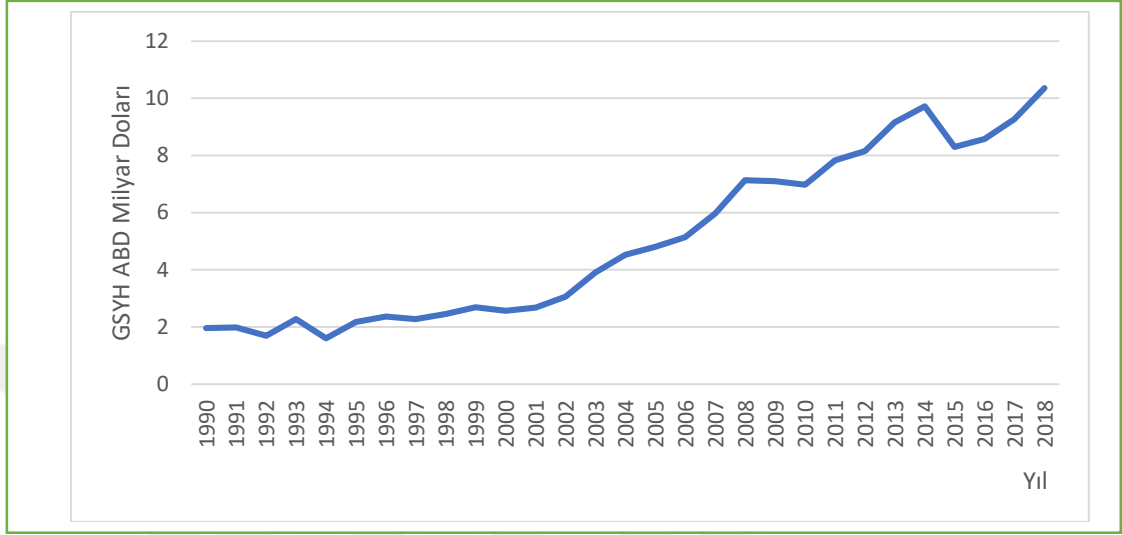
Benin 1960'ta Dahomey Cumhuriyeti olarak Fransa'dan bağımsızlık kazandı ve 1975'te Benin olarak yeniden adlandırıldı. 1972'den itibaren, çok partili bir demokrasinin kurulduğu 1980'lerin sonuna kadar Marksist Leninist politikaları benimseyen Mathieti

Kerekon'un altında askeri bir hükümet vardı. Seçimler, mecliste temsil edilen ve koalisyon hükümetleriyle sonuçlanan 20'den fazla partiye yol açtı. Eski başbakan Nicephore Soglo 1991-1996 yılları arasında cumhurbaşkanıydı ancak 1996 seçimlerinde eski askeri lider Bay Kerekou'ya yenildi. Benin'de çok partili demokrasinin gelişimi, aktif bir basından ve sivil toplumdaki yararlanarak barışçıl olmuştur. Mart 2016'da yapılan son cumhurbaşkanlığı seçimleri, milyonlarca milyonluk pamuk kralı Patrice Talon tarafından kazanıldı. Ekonomi ağırlıklı olarak tarıma bağımlıdır; pamuk, mısır, manyok, pirinç, fasulye ve meyvelerin geçimlik üretimi. Başlıca ihracat ürünleri hurma yağı ürünleri, pamuk, kahve ve kakao, Nijerya ile gayri resmi yeniden ihracat ve transit ticarete (GSYH'nin yaklaşık %20'si olarak tahmin edilmektedir) bağlıdır. Benin, CFA bölgesinin üyesidir.

2.2.8.1. Benin Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Bütün diğer UEMOA olan ülkeler gibi 1990'dan önce geçirilen krizden Benin de etkilendi. 1990'da GSYH'si 1,9 milyar iken 1992'de 1,6 milyara düştü, ama hükümet ve uluslararası partnerlerin düzenledikleri reformlardan dolayı ekonomi tekrar canlandı. Ancak 1994'te UEMOA ülkelerinin yaşadıkları devaluasyondan dolayı GSYH'si 1993'te 2,27 milyar iken 1994'te 1,59 milyara düştü. Ardından devaluasyonu yaramaya başladı 1995'te 6 milyara yükseldi.

Grafik 31: Benin'in GSYH Gelişimi

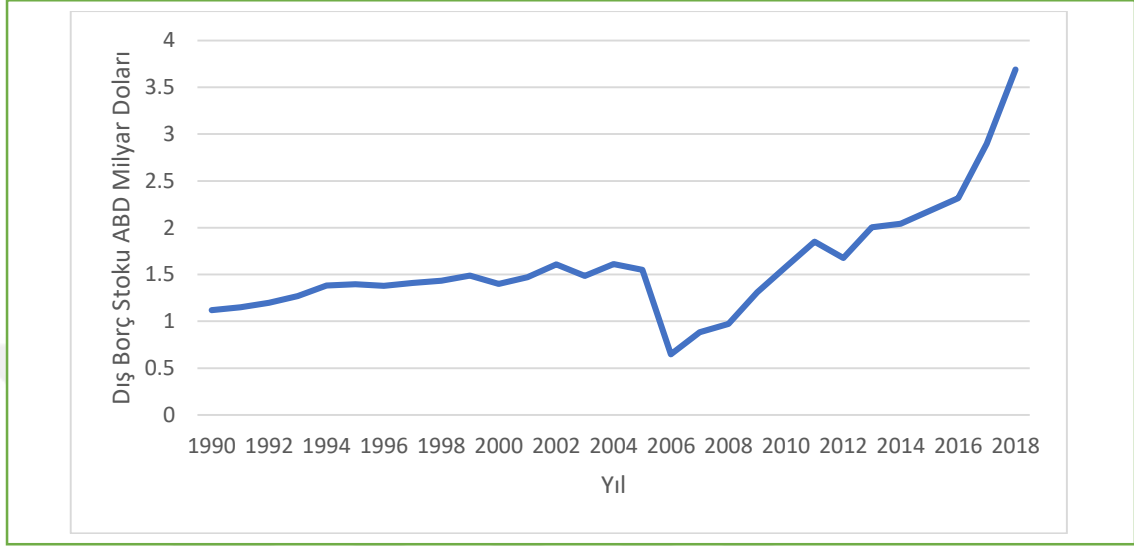
Kaynak: Dünya Bankası

Sonradan tarım ve sanayi sektörlerinin üretimlerinin artması nedeniyle ekonomi canlandırdı 2000'den devlet büyük bir pamuk kampanyası uygulayarak tarımcıların alış fiyatına destek oldu. Alış fiyatı 43cfa'dan 200cfa'ya çıktı. 2007'ye kadar GSYH'sı yükselmeye devam etti, 2008 krizinden dolayı, 2007-2010 devamlı bir azalma gözükte. 2010-2013 arası hükümetin yaptığı reformlardan dolayı özellikle Kotonu Limanı'nda ve yabancı yatırım oranının artmasında devamlı bir artış gözükte. 2013-2015 arası Nijerya ile sıkıntı yaşadıkları için devamlı bir düşüş gözükte. 2015 sonunda yeni hükümet geldikten sonra 2015-2018 arası devamlı bir artış gözükmektedir.

2.2.8.2. Benin Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Benin çok borçlu bir ülkedir. 1990'dan beri Benin'in kamu borcu devamlı bir şekilde artmıştır. 1998'de HIPC Programı karar noktasına ulaştığında kamu borcunun bir kısmı silindi. 1999-2000 arasında azalma yaşandı, sonradan artmaya devam etti. 2003'te HIPC programları tamamlanma noktasına ulaştı ve 2004-2006'da dış borç yükü 1.6 milyardan 648.4 milyona indi. Sonradan 2018'e kadar artmaya devam etti.

Grafik 32: Benin'in Dış Borç Gelişimi

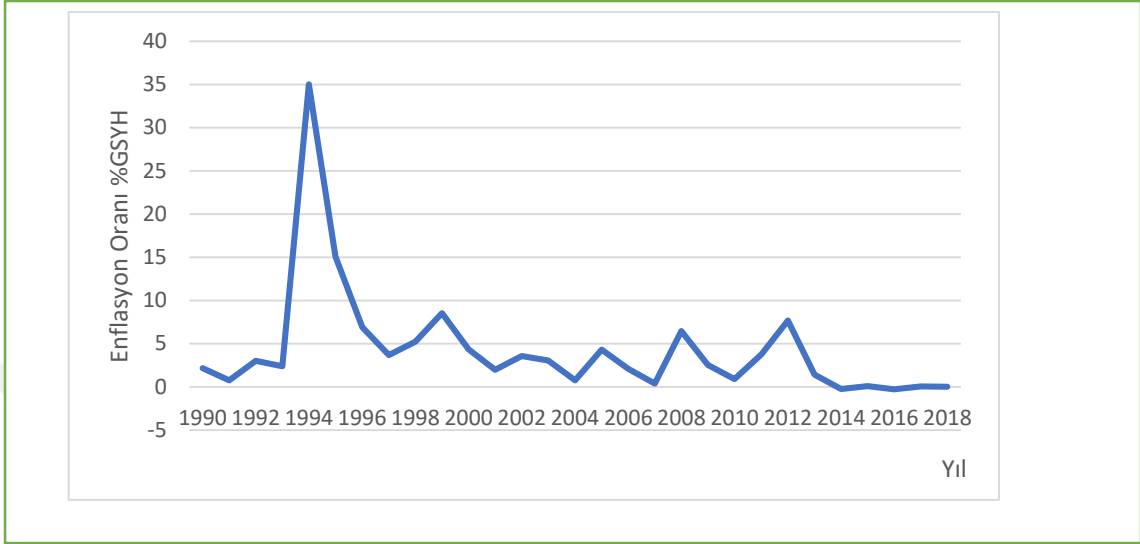

Kaynak: Dünya Bankası

2.2.8.3. Benin Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Benin'in enflasyon oranında diğer UEMOA ülkeleri gibi 1994 devalüasyonundan dolayı çok büyük bir artış yaşandı. 1993'te %2,37 iken 1994'te %35,03'e çıktı. 1995'ten 1997'ye kadar hükümetin yaptığı reformlardan dolayı azaldı, ancak 1998'deki enerji krizinden dolayı enflasyon oranı 1997'de %3,66 olurken 1998'de %5,23 ve 1999'da %8,54'e çıktı.

Grafik 33: Benin'in Enflasyon Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

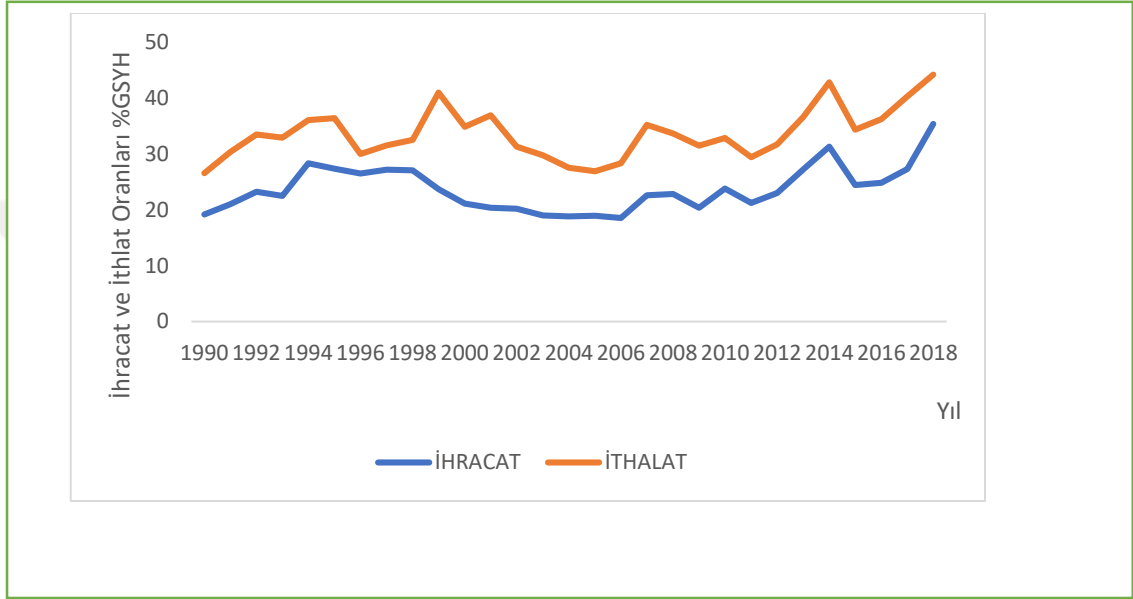
Sonradan 2001'e kadar düştü. 2004-2005 arası petrol ürünlerinin fiyatı arttığı için enflasyon oranı bir artış yaşadı, ardından 2007'ye kadar düştü ancak küresel krizden dolayı 2008'de tekrar arttı. 2009-2010 arası gıda ürünlerinin fiyatları düştüğü için enflasyon oranı düştü. Sonrasında 2011'de Nijerya'daki petrol ürünlerinin sübvansiyonları azaldığı için enflasyon oranı 2012'ye kadar arttı. 2013'te azalmaya başladı ve 2018'e kadar düşük kaldı.

2.2.8.4. Benin Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Benin'in diğer batı Afrika ülkeleri gibi ticaret dengesi yapısal olarak açıktır. Ana ihracat ürünleri kumaş, kaju ve transit ihracattır. Ana ithalat ürünlerini gıda ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. 1990-1994 arasında ihracat oranında artış yaşandı. Sadece 1993'te istikrarlı oldu ancak 1994'ten 2006'ya kadar devamlı bir düşüş yaşandı. Bu durum hem kumaş fiyatları piyasada bozulduğu için hem de Nijerya ile araları kötü olduğundan kaynaklandı ve aynı zamanda ithalat oranlarında da düşüş yaşandı. 2006-2007 arasında

yeni hükümetin başladığı yapısal reformlar kumaş üretimini ve Nijerya ile ilişkileri iyileştirdiği için ihracat ve ithalat oranlarını arttırdı.

Grafik 34: Benin'in İhracat ve İthalat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

2007-2008 arası ihracat oranları istikrarlı kaldı ve 2009'da küresel krizden dolayı düştü. İthalat oranı da aynı eyleme devam etti. 2011'de sonradan 2014'e kadar hükümetin yaptığı reformları takiben tarım sektörü, liman ve havalimanı kapasitelerinin artmasından dolayı ihracat ve ithalat oranları devamlı bir artış yasadı. 2014-2015 arası iklim koşulları kötü olduğu ve Nijerya ekonomisi kötü durumda olduğu için hem ihracat hem de ithalat oranları düştü. 2015'te yeni hükümetin planlarıyla tarım sektörünün üretimi artmasından dolayı 2018'e kadar ihracat ve ithalat oranları artış göstermektedir.

2.2.9. GAMBİYA

Gambiya Cumhuriyeti 1965 yılında Birleşik Krallıktan bağımsızlık kazanmıştır. Halk İlerleme Partisi'nden (PPP) Sir Dawda Jawara 29 yıldır ülkenin başkanıydı. Sonunda

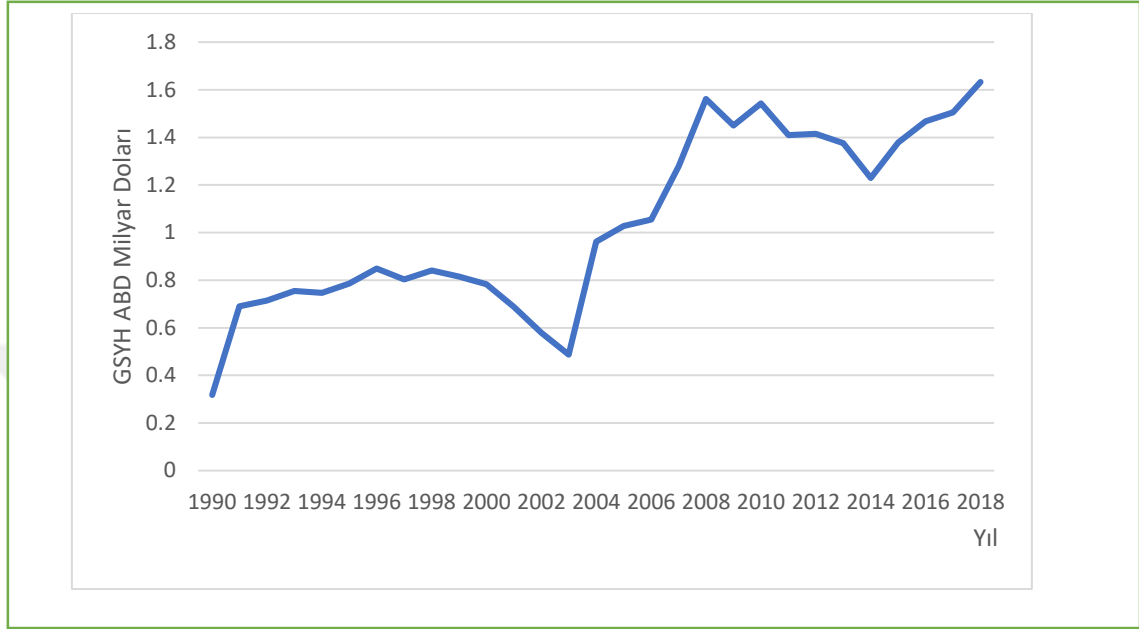
Temmuz 1994'te askeri bir devralma tarafından görevden alındı ve Teğmen Yahya Jammeh, Silahlı Kuvvetler Geçici Karar Konseyi'nin (AFPRC) başkanı oldu. Ekonomik gerileme ve uluslararası baskı, askeri liderleri demokrasiye geri dönüş için ilk dört yıllık süreyi kısaltmaya zorladı. Anayasa yönetimi Eylül 1996'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri ve 1997'nin başlarında yapılan yasama seçimleri sonrasında yeniden kuruldu ((Vatansever Yeniden Yönlendirme ve İnşaat Partisi) (APRC). Ocak 2000'de askeri darbe girişimi ve Nisan 2000'de şiddetli öğrenci gösterileri dolayısıyla iç siyasi huzursuzlukla karşı karşıya kaldı. Ülke ayrıca komşu Senegal'in Casamance bölgesindeki gerginliklere ve Gine Bissau'daki sosyal gerilimlere karşı savunmasız kalmaktadır. Ülkenin büyük mülteci girişleri vardır.

Aralık 2016'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri görevdeki Cumhurbaşkanı Yahya A.J.J.'nin ardından siyasi bir geçişle sonuçlandı. 22 yıldır ülkeyi yöneten Jammeh, siyasi koalisyonun başkan adayı Adama Barrow tarafından yenildi.

2.2.9.1. Gambiya Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Gambiya, çoğunlukla imalat ve turizmden oluşan çok dar bir ekonomik temele sahiptir. Yer fıstığı ve turizm başlıca döviz kaynaklarıdır. Gambiya Hükümeti 1990'da başlanan ekonomik reform programından çok yararlandı. GSYH 1990'da 317.083.379,5 iken 1991'de 690.314.321,4'e çıktı yani iki kattan fazla artış göstermiştir. Bu artış 1993'e kadar devam etti fakat 1994'te askeri darbeden sonra bir azalış yaşandı ve bu durum ekonomik göstergeleri etkiledi.

Grafik 35: Gambiya'nın GSYH Gelişimi

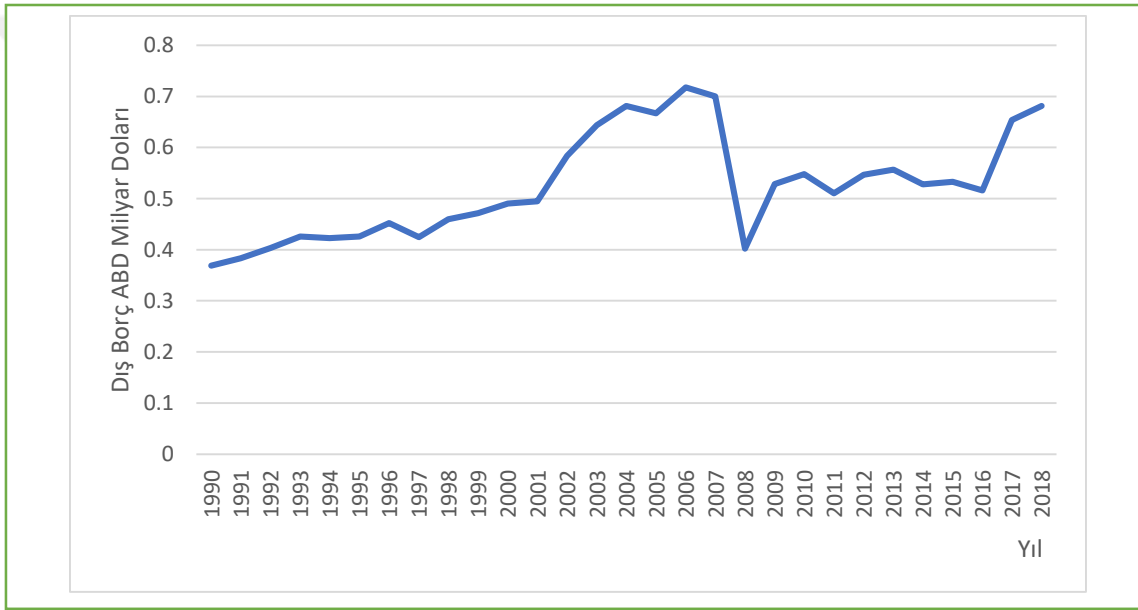
Kaynak: Dünya Bankası

1994'te 755.042.548,1 iken 1995'te 746.491.692,6 olmuştur. Sonradan 1996'ya kadar tarım sektörü verimli olduğundan ve turizm sektörü canlandırıldığından GSYH büyümeye devam etti. 1997'de tekrar düştü ve 1998'den 2003'e kadar devamlı bir düşüş gözükmetedir. Bu durum en çok tarım sektörünün verimli olmamasından kaynaklanmaktadır. 2003-2008 arasında devamlı bir artış gözüküyor. Bu hükümet ve finansal partnerleri tarafından uygulanan programlar ve gelen yabancı yatırımlardan dolayı ekonominin çok iyi etkilendiği görülmektedir. Küresel krizden dolayı 2008-2009 arası bir azaltma gözüktü. Sonrasında arttı ve 2010-2014 arası devamlı bir düşüş gözüktü. Bu durumun nedeni, 2011-2012 arası kuraklık, hükümetin azalan harcamaları ve bir de 2014'te komşu ülkelerde baş gösteren Ebola hastalığından dolayı turizm gelirlerinin azalmasından kaynaklanmaktadır. 2014'ten 2016'ya kadar artmaya devam etti, IMF yardımıyla hükümet ekonomi canlandırma programları uyguladı. 2017'de azaldı sonra da ekonomiyi canlandırdı.

2.2.9.2. Gambiya Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Gambiya'nın dış borcunda 1990'dan beri devamlı bir büyüme gözükmemektedir, 2001-2006 arasında finansal partnerleriyle, özellikle IMF ve Dünya Bankası ile ilişkileri iyi durumda olduğu için borç yükü hızla arttı. 2007 sonunda HIPC Programından yararlandığı için borç yükü 700.1 milyondan 401.9 milyona düştü, sonra tekrar daha da yükselmeye devam etti.

Grafik 36: Gambiya'nın Dış Borç Gelişimi

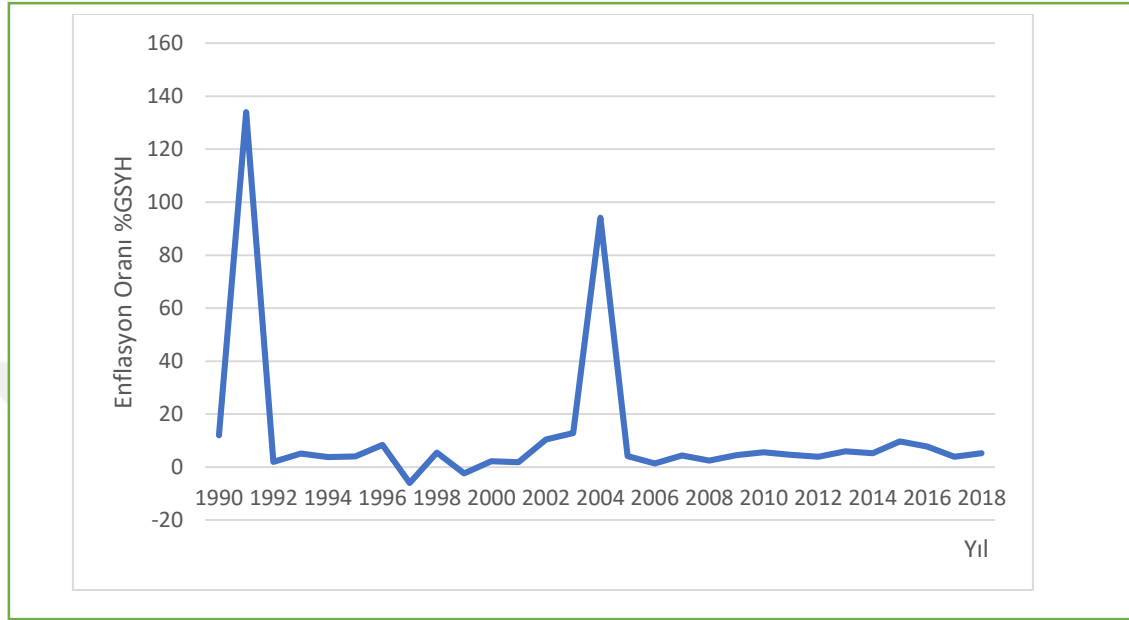

Kaynak: Dünya Bankası

2.2.9.3. Gambiya Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

1990-1991 arası Gambiya'nın enflasyon oranı %134,03'e çıktı ve hükümetin düzenlediği ekonomik canlandırma programlardan dolayı, hükümetin partnerleriyle başladığı ekonomik düzenleme programlarını başarıyla tamamladı ve böylece 1992'de oran %1,95'e düştü.

Grafik 37: Gambiya'nın Enflasyon Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

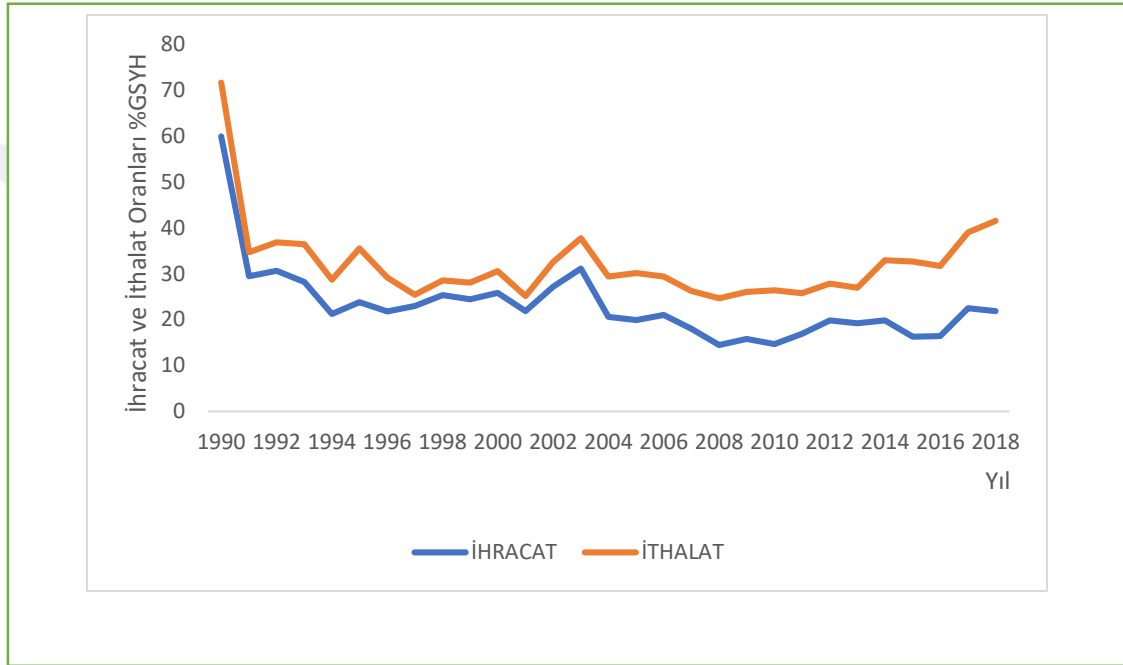
Bu kısıtlayıcı para politikası sayesinde 2001'e kadar enflasyon oranı %10'u geçmedi. 2002'de bir canlandırma politikası ve ithal bir enflasyon sayesinde enflasyon artmaya başladı ve 2004'te 94,19'e çıktı. 2005'te enflasyon oranı bir rakam düştü %4,11. Bu durum kısıtlayıcı para politikası tarafından sağlandı, 2014'e kadar enflasyon oranının kontrol altında olduğu gözükmemektedir. 2014-2015 arası bir gıda arzı şokundan ve döviz dengesinin bozulmasından dolayı enflasyon oranı %9,72'ye çıktı sonra tekrardan düştü.

2.2.9.4. Gambiya Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Gambiya'nın ticaret dengesi diğer gelişmekte olan ülkeler gibi yapısal açık olmaktadır. Ancak Gambiya'nın gümrük ücretleri diğer komşu ülkelere göre daha az olduğu için yeniden ihracat yapmaktadırlar. Ayrıca turizm sektörü de ihracat oranını çok teşvik etmektedir. 1990-1991 arasında ithalat ve ihracat oranının düştüğü gözükmemektedir. 1994'e kadar bu iki değişkenin oranı düşmeye devam etti. Bu durum diğer komşu ülkelerle özellikle Senegal ile olan ilişkileri biraz bozulduğundan ve 1993-1994'teki darbeden

kaynaklanmaktadır. 1995’te küçük bir artış gözükmemektedir, 2001-2003 arası daha da açık olmuş ama ihracat ve ithalat oranları artmıştır. 2004’te petrol fiyatları yükseldiği için bu oranlar düştü.

Grafik 38: Gambiya’nın İhracat ve İthalat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

2006’da ECOWAS birliğine katıldığı için, gümrük vergileri arttı ve transit ihracat işlemi etkilendi. İhracat ve ithalat oranların küresel krizden dolayı 2008’e kadar düşük olduğu gözükmemektedir. 2010-2012 arasında transit ihracat oranının artmasından dolayı ihracat oranı arttı ve ticaret bilançosu biraz düzeldi. 2014-2015 arası transit ihracat oranları azaldığı için ithalat oranı azaldı ve dengeyi daha da bozdu. 2016-2017 arasında ithalat oranı azaldı, aynı zamanda ithalat oranı diğer komşu ülkelere transit ihracat oranı arttığı için arttı.

2.2.10. NİJER

Nijer 1960'da Fransa'dan bağımsızlık kazandı. 1991'deki Ulusal Konferanstan sonra uzun bir siyasi istikrarsızlık dönemi başladı. Ocak 1996'da askeri darbe gerçekleşti, ardından altı ay sonra cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. General Bare cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazandı. Seçim usulsüzlükleri suçlamasıyla birlikte, muhalefet partilerinin o yıl içinde bir boykot yapılmasına neden oldu. Temmuz 1998'de hükümet muhalefet partiler ile bir anlaşma imzaladı. Partilerin Şubat 1999 yerel ve belediye seçimlerine itiraz etmelerine neden oldu. Bununla birlikte, 7 Nisan'da Nijer Yüksek Mahkemesi, bu seçimlerin çoğunun yeniden yürütülmesi emrini vermiş, muhalefet gösterilerini ve Başkan Bare'in 9 Nisan'da suikaste uğramasını tetiklemiştir. Binbaşı Wanke liderliğindeki askeri cunta iktidara geldi ve demokrasiye geçişi denetledi. Ekim ve Kasım 1999'da cumhurbaşkanlığı ve yasama seçimleri ile birlikte. Mamadou Tandja başkan, Hama Amadou başbakan olarak seçildi. Mevcut cumhurbaşkanı Mahamadou Issoufou 2016 yılında ikinci bir dönem için tekrar seçildi. Bir sonraki başkanlık ve yasama seçimleri 2021'de yapılacak ve öncesinde belediye ve bölgesel seçimler yapılacak.

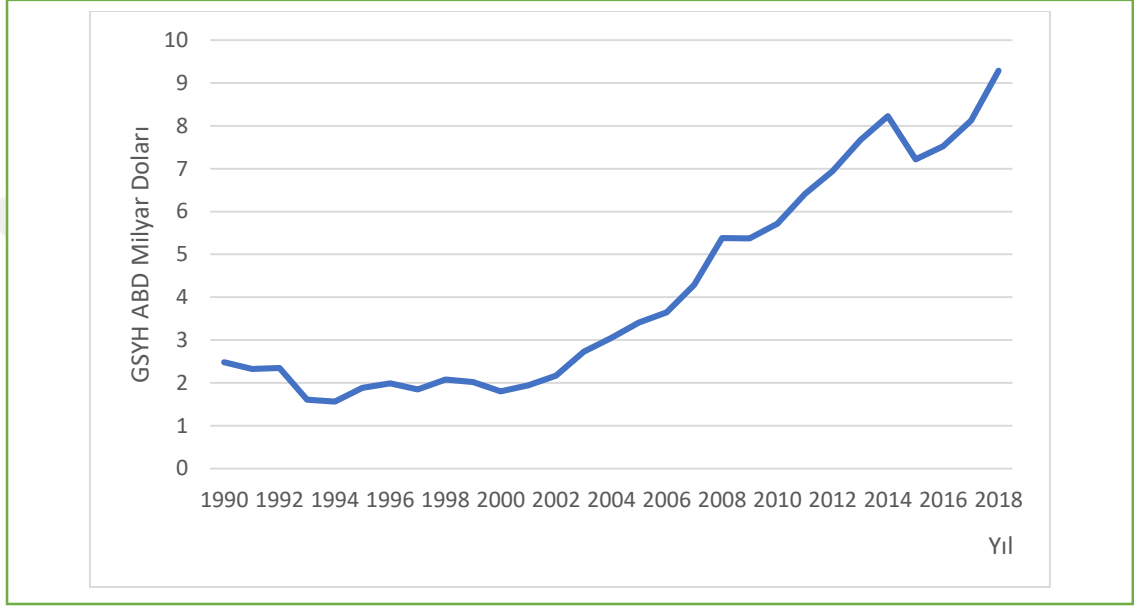
Son yıllarda, özellikle silahlı grupların üs kurduğu ve güvenlik güçlerine ve sivillere karşı tekrarlanan saldırıların gerçekleştirdiği Nijerya'da, Burkina Faso ve Mali'yi sınırlayan bölgelerde güvenlik koşulları kötüleşti.

2.2.10.1. Nijer Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Nijer ekonomisinde başlıca geçim kaynağı uranyum-madencilik sektörüdür, kırsal geçim sektörü hâkimdir. Nüfusun yaklaşık %90'ının gelirleri tarıma dayanmaktadır ve geçimlik tarım baskındır. 1990'dan önceki krizlerden dolayı Nijer'in GSYH'si 1993'e kadar azalmaya devam etti. Sonradan 2000'e kadar birkaç reform uyguladıktan sonra biraz artış gösterdi. 2000-2008 arası tarım ve hizmet sektörünün katılmasıyla devamlı bir artış

gözükmektedir, 2008'deki küresel krizden dolayı 2009'da biraz daralma ve tekrardan artmaya devam etti.

Grafik 39: Nijer'in GSYH Gelişimi

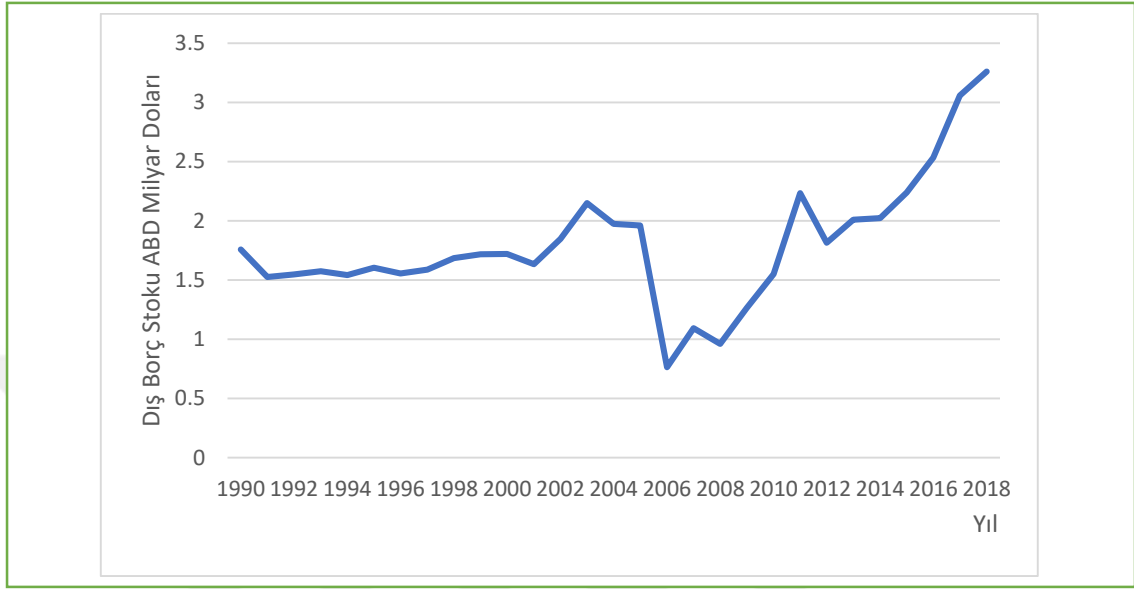
Kaynak: Dünya Bankası

2014'te petrol ürünlerinin fiyatı azaldığından dolayı GSYH 8.2 milyarken 2015'te 7.2 milyara düştü. 2015-2018 tarım sektörünün sağlam performansından, inşaat ve hizmetler sektörlerindeki sürekli faaliyetten kaynaklanmaktadır ülkenin GSYH'si çok hızlı bir artış yaşadı 2015'te GSYH'si 7,2 milyardayken 2018'de 9,2 milyara çıktı.

2.2.10.2. Nijer Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Nijer diğer gelişmekte olan ülkeler gibi çok borcu olan bir ülkedir. 1990-1996 arası çok az değişmiş olduğunu gözükmektedir. 2001-2003'te artmaya devam etmiş ve 2004-2006 arasında HIPC programı tamamlanma noktasına ulaştığında devamlı bir azalma göstermiştir. 2005'te borç yükü 2 milyardan 764.1 milyona düştü, sonradan artmaya devam etti.

Grafik 40: Nijer'in Dış Borç Gelişimi

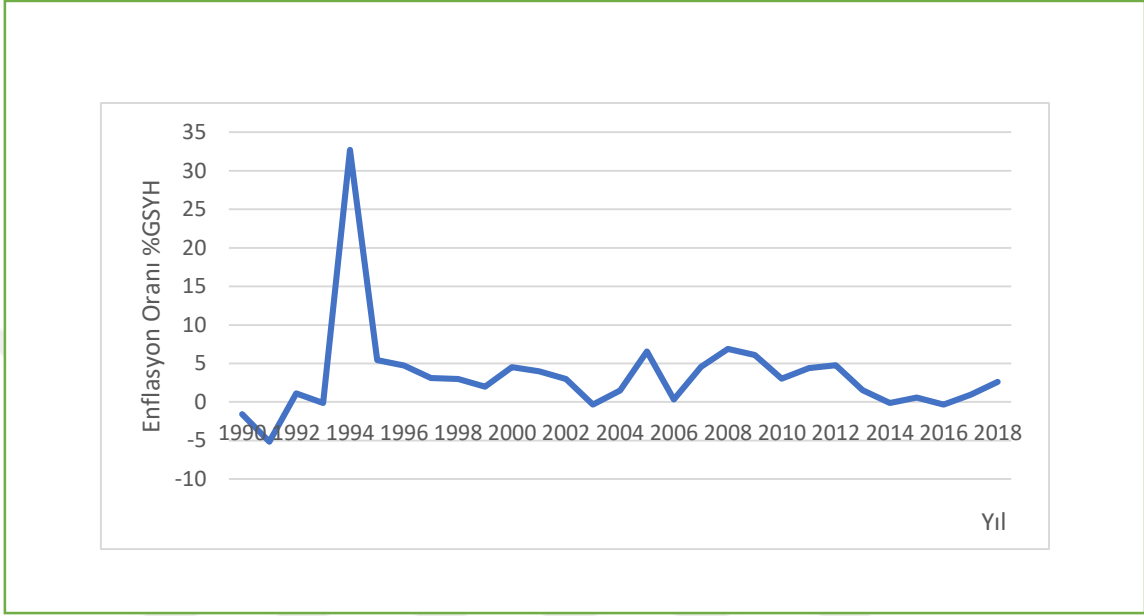

Kaynak: Dünya Bankası

2.2.10.3. Nijer Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Nijer diğer UEMOA ülkeleri gibi 1994 CFEA bölgesinin yaşadığı devalüasyonu yaşadı ve enflasyon oranı %32,71'e çıktı. 1995'te %5,42'e indi ve 1999'a kadar inmeye devam etti. 2000'de biraz arttı, 2003'e kadar düştü, sonradan 2005'e kadar kuraklıktan dolayı enflasyon oranı arttı fakat sonradan düştü.

Grafik 41: Nijer'in Enflasyon Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

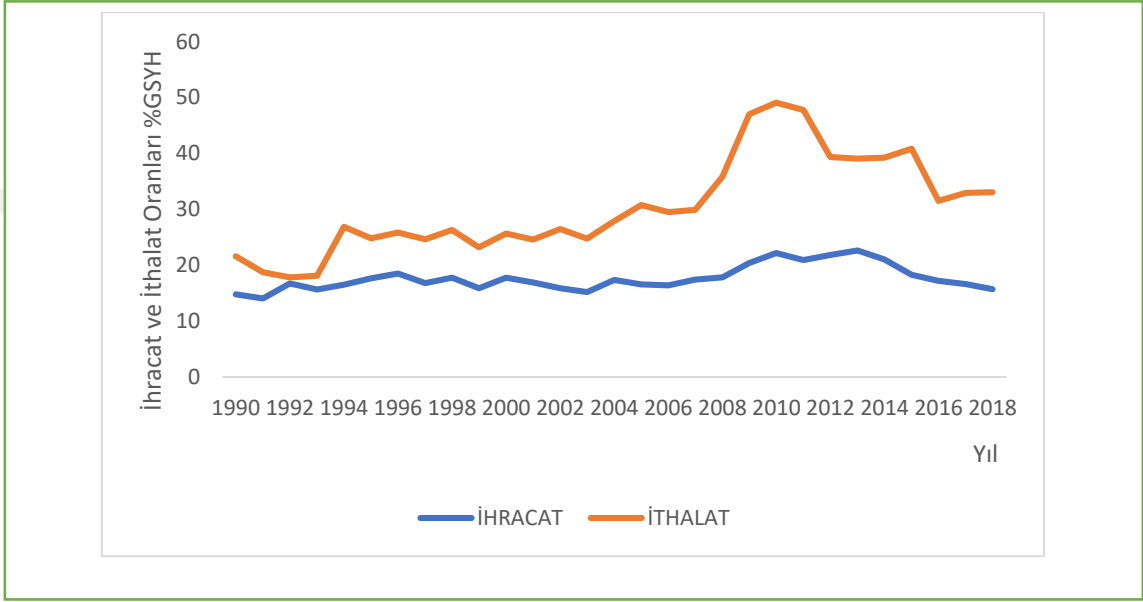
2007-2008 arasında küresel krizden dolayı tekrar arttı. 2006'da %0,34 olan oran 2008'de %6,87'e çıktı ve sonra normalleşmeye başladı. 2010'da %3,01'e çıktı, 2012'ye kadar tarım sektörü verimli olmadığı ve gıda ürünlerinin fiyatları arttığı için enflasyon oranı biraz arttı. Hükümetin yaptığı gıda kampanyasından dolayı 2014'e kadar düşmeye devam etti, sonradan artı ama UEMOA ülkelerin hedeflenen %5 enflasyon oranı orta düzeyinde kaldı.

2.2.10.4. Nijer Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Nijer'in, diğer batı Afrika ülkeleri gibi ticaret bilançosu yapısal olarak açık olmaktadır. Ana ihracat ürünü uranyumdur ve ana ithalat ürünlerini gıda, petrol ve sermaye ürünleri oluşturmaktadır. 1993'e kadar ticaret dengesi açığının az olduğu gözüküyor. Bunun nedeni artan uranyum üretiminin ihracat oranını artırması ve aynı zamanda ithalat oranını

azaltmasıdır. 1996'ya kadar ihracat oranı arttı ama ithalat oranı da arttığı için dengeyi çok bozdu.

Grafik 42: Nijer'in İthalat ve İhracat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

2000-2006 arası uranyum ihracatı azaldı, bu da ihracat oranını azalttı ve ithalat oranı artmaya devam etti. 2007'de uranyum ihracatı tekrar canlandı ve 2010'a kadar devam etti. Fakat aynı anda ithalat oranı, fiyatı artan ihracat mallarından dolayı hızla arttığı için ticaret dengesini oldukça bozdu. 2011'de ihracat oranı azaldı ve denge daha açık kaldı. 2013'e kadar bir artış yaşandı ve aynı zamanda ithalat oranı azaldı ama yine de denge çok açık kaldı. 2013-2018 arasında ihracat oranı azalmaktadır.

2.2.11. NİJERYA

Nijerya 1960 yılında Britanya'dan bağımsız hale geldi. Askeri hükümetler, mevcut başkan Olusegun Obasanjo'nun demokratik seçimlerde iktidara gelmesinden önce 39 yılın 29'una hükmetti. General Abacha'nın ani ölümü ve ordunun iktidarı devretmesi bunu izledi. Son

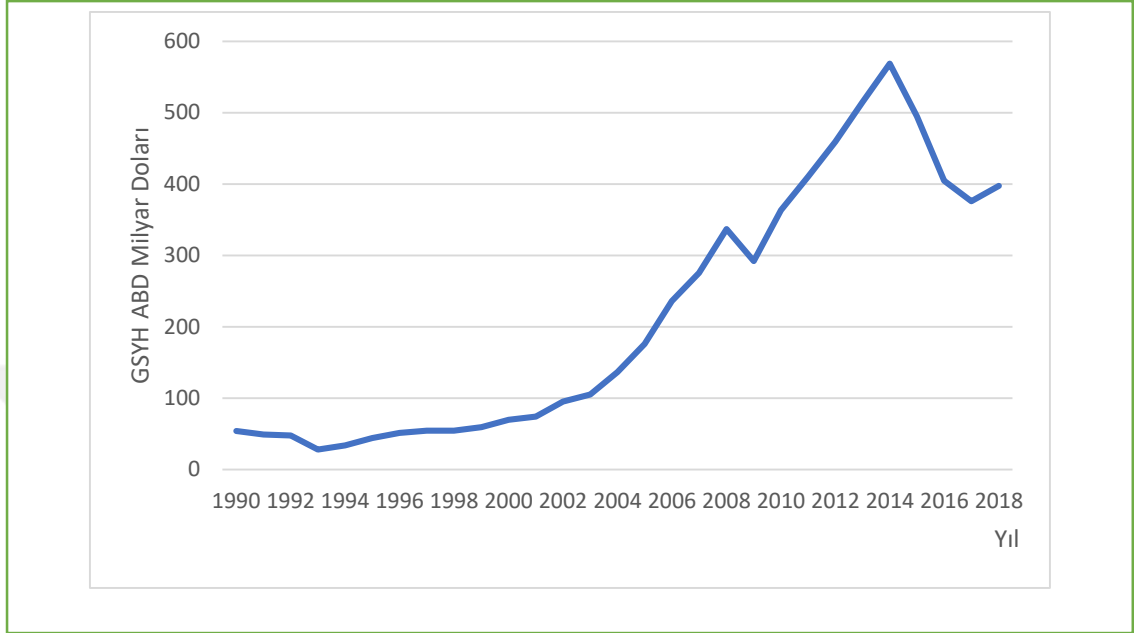
askeri diktatör General Abacha'ya göre ülke, insan kavgaları ve yolsuzluk kayıtları nedeniyle dışlanmış devlet oldu. General Abacha ve iştirakçileri yasadışı bir şekilde, ekonomik gelişmenin önüne kişisel zenginleşmeyi yerleştirerek, devletin yolsuzluğunun siyasi kültürünü yoğunlaştırdı.

Ülke, 1999'da demokrasiye dönmesinden bu yana art arda altı kez ulusal seçim yaptı. Görevdeki cumhurbaşkanı Muhammadu Buhari, 29 Mayıs 2019'da seçimleri kazandı ve ikinci dönemi için yemin etti. Buhari, güvenliğin artırılması, işsizlikle mücadele, ekonominin çeşitlendirilmesi, iklim dayanıklılığının artırılması ve hükümetin 2023 yılına kadar, onun ikinci döneminde de sürdürmeye çalıştığı temel politika öncelikleri olarak Nijeryalıların yaşam standartlarının yükseltilmesine dair çalışmalar yapacağını belirtti. Nijerya'nın federal yapısı devletlere önemli bir özerklik veriyor. Nijerya, Batı Afrika'daki ve Afrika'daki en büyük ekonomilerden biridir. Ekonomisinin büyümesini büyük ölçüde petrol üretimi sayesinde gerçekleştirmektedir.

2.2.11.1. Nijerya Ekonomisinde GSYH Gelişimi

1990'dan önce petrol ürünleri fiyatı düşüşleri için 1993'e kadar GSYH'sinde bir düşüş gözükte. Sonradan bu duruma karşı yapılan programlar sayesinde ekonomi tekrardan canlandı. 2002'ye kadar büyüdü fakat düşük bir hızla. 2002'den itibaren tarım sektörü verimli oldu, inşaat ve telekomünikasyon sektörünün performansı iyi oldu ve petrol fiyatları arttığı için GSYH'si 2008'ye kadar hızla arttı, 2002 GSYH'si 95 milyardayken 2008'de 337 milyara çıktı.

Grafik 43: Nijerya'nın GSYH Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

2008 krizinden ekonomi etkilendi ve 2008-2009'a kadar azaldı. Krizden sonra 2010-2014'e kadar petrol üretimi daha fazla arttı. Sonrasında petrol fiyatları tekrar düştüğü için 2017'e kadar azaldı, bu kötü durumdan sonra 2017 sonundan beri tarım sektörünün verimi ve petrol fiyatları arttığı için ekonomi canlanmaya başladı.

2.2.11.2. Nijerya Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Nijerya'nın dış borçları temelde çok taraflı kuruluşlar, Paris Alacaklılar Kulübü, Londra Alacaklılar Kulübü, Senet Sahipleri ve Özel Sektör Alacaklıları ve diğer kaynaklardır. 1990-1991 arasında yeni borçlanmalarından dolayı ve döviz kurları yükseldiği için borç yükü biraz yükseldi. 1995'e kadar aynı durum devam etmiş, 1995-1997 arası geçen borçların ödenmesi nedeniyle 1995'te 340.9 milyar olan borç 1997'de 28.5 milyara inmiştir. Aralık 2000'de Paris Kulübündeki partnerleriyle yaptığı anlaşmalardan dolayı borç yükü biraz azaldı. 2002-2004 arasında borç oranı yükseldi. Daha fazla gecikmiş birikim ve değerlendirme etkilerinden dolayı, 2004-2006 arasında borç yükü büyük ölçüde

azaldı. 2004'te 39.9 milyar iken 2006'da 9.6 milyara indi, bu durum 2005'te, Paris Kulübü borçlarının hafifletilmesinden kaynaklanmaktadır. 2006'dan bu yana kadar artmaya devam etmiştir.

Grafik 44: Nijerya'nın Dış Borç Gelişimi

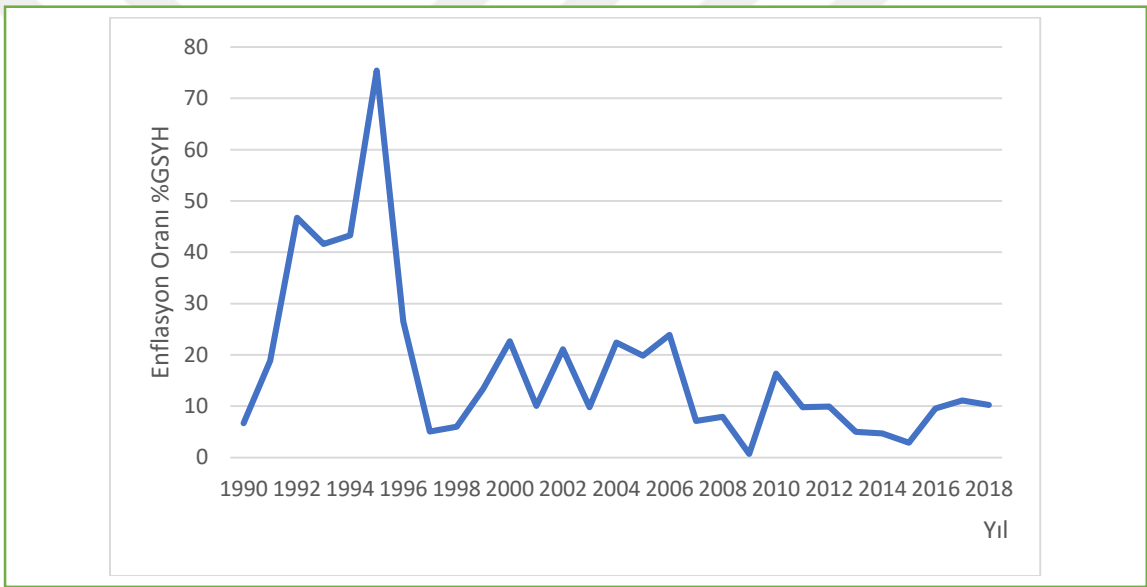
Kaynak: Dünya Bankası

2.2.11.3. Nijerya Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Nijerya'nın enflasyon oranında 1990-1991 arasında büyük bir artış gözüktü. 1993-1995 arasında merkez bankasının bütçe açığını finanse etmek için enflasyonist bir politika uygulaması sonucu %43,29'dan %75,40'e ulaştı, hükümet sınırlı bir para politikası uyguladığı için 1995-1997 arası enflasyon oranı devamlı bir düşüş yaşadı. 1995'te %75,40 iken 1997'de %5,05'e düştü, sonrasında ekonomiye destek olmak için merkez bankasının uyguladığı genişlemeci politika ile 2000'e kadar artmaya devam etti. 2000-2001 arası hükümet birkaç reform yaptığı için enflasyon oranı düştü. , devlet bütçesi açık olduğundan ve hükümet ekonomiyi desteklemek amacıyla enflasyonist bir politika uyguladığından dolayı 2001-2002 arası tekrar arttı fakat bu durum devam etmedi, sonradan düştü. 2003-2004 arasında enflasyon oranı arttı, yine merkez bankasının

ekonomiyi teşvik etmek için uyguladığı enflasyonist politikadan dolayı 2005'te çok az sayıda düştü. 2006'da tekrardan arttı, 2007'de merkez bankası enflasyon oranını bir rakama indirme hedefine ulaştı. 2006'da enflasyon oranı %23,86 iken 2007'de %7,09'a düştü. 2007-2008 arası biraz sabit kaldı, sonrasında 2009'da düşmeye devam etti. Sonradan merkez bankası sıkıştırma politikası uygulamayı bıraktı ve enflasyon oranı 2009'da %0,68 iken 2010'da %16,34'e çıktı.

Grafik 45: Nijerya'nın Enflasyon Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

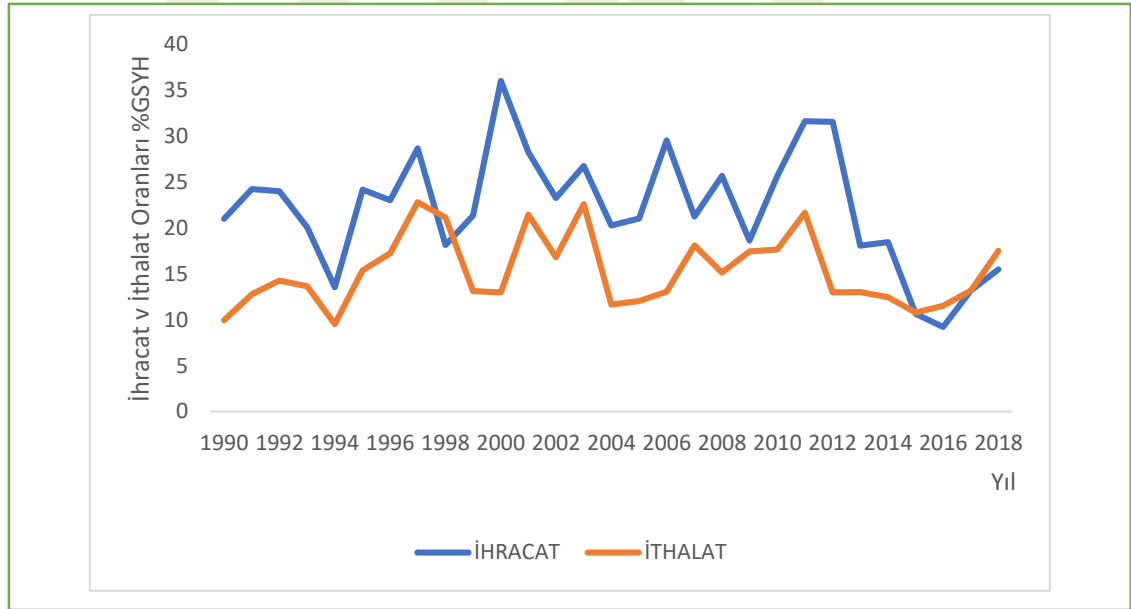
2010 sonunda merkez bankası enflasyon oranı azaltmak için tekrar faiz oranlarını yükseltti. 2011'de enflasyon oranı %9,77'e düştü. 2012'de biraz artarak %9,94'de çıktı, 2013'te gıda ve kamu hizmeti fiyatlarının düşmesi ve bir de merkez bankasının kısıtlayıcı para politikası uygulamaya devam etmesi nedeniyle enflasyon oranı düşmeye devam etti, 2015'e kadar enflasyon oranı düşmeye devam etti. 2016'da elektrik ve benzin fiyatları yükseldiği için bir de para birimi değer kaybettiği için enflasyon oranı arttı ve 2015'te %2,86 iken 2016'da %9,54'de çıktı. 2017'de enflasyon oranı artmaya devam etti, 2018'de döviz kurunun kararlı olması ve merkez bankasının uyguladığı sıkıştırma politikası nedeniyle enflasyon oranı azaldı.

2.2.11.4. Nijerya Ekonomisinde İthalat ve İhracat Oranları Gelişimi

Nijerya'nın diğer batı Afrika ülkelerinin aksine ticaret bilançosunun çoğunlukla pozitif olduğu gözükmektedir. Ana ihracat ürünleri ihracat gelirlerinin %83'ünü oluşturan petrol ürünleri, %15,5'ini oluşturan doğal gaz ve bir de diğer maden kaynaklarıdır (demir, kömür vb...). Ana ithalat ürünleri rafine petrol, gıda, inşaat ve otomotiv ürünleridir.

1990'dan önce hükümetin uyguladığı yapısal reformlardan dolayı 1991'e kadar ithalat oranı artmış, ihracat oranı da ithalat oranından az bir şekilde artış göstermiştir. 1992-1994 arasında hem ithalat oranı hem de ihracat oranları azaldı. Petrol fiyatları iyi olduğu için 1995'e kadar tekrardan artış gösterdi, aynı zamanda ithalat oranı da arttı.

Grafik 46: Nijerya'nın İthalat ve İhracat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

1996'da ithalat oranı artmaya devam etti ve ihracat oranı birazcık azaldı. Sonradan 1997'de petrol fiyatlarının artmasından dolayı ihracat ve ithalat arttı. 1997-1998 arasında ihracat ve ithalat oranları aynı anda azaldılar. İhracat oranı azalma hızı daha çok olduğu için 1998'de bilanço dengesi bozuldu ve negatif oldu ancak 1998-2000'e kadar petrol fiyatlarının artmasından dolayı ihracat oranında devamlı bir artış gözükte. Bu sırada

ithalat oranı düşmeye devam etti ve ticaret bilançosu tekrar iyileşti. 2000-2002'ye kadar ihracat oranı düştü ve ithalat oranı 2001'e kadar arttı. Bu durum ticaret bilançosunun pozitif kalmasına rağmen etkiledi. Yeni hükümetin aldığı bazı korumacı kararlardan dolayı ithalat oranı düştü. 2003'te petrol ve doğal gaz üretimlerinin artmasından dolayı ihracat oranı arttı, aynı zamanda petrol dışındaki ürünlere talebin artmasından dolayı ithalat oranı da arttı. 2004'te tekrar iki değişken de azaldı ama ithalat daha çok azaldı ve bu ticaret dengesinin zayıf olduğunu gizlemektedir. 2005-2006 arasında hem petrol üretiminin artmasından hem de hükümetin ekonomiyi iyileştirmeye odaklanmasından dolayı ihracat oranı arttı, aynı zamanda ithalat oranı da daha düşük bir hızla arttı. 2007'de tekrar düştü. 2008'de tekrar arttı ancak 2009'da güvensizlikten dolayı doğal gaz üretimi azaldı ve aynı zamanda petrol üretimi de azaldı. Bu durum ihracat oranının azalmasına yol açtı, aynı anda ithalat oranı arttığı için ticaret dengesi bozuldu. Sonradan 2011'e kadar küresel piyasada petrol ürünlerinin fiyatı yüksek olduğundan dolayı ihracat oranı devamlı bir artış gösterdi, ithalat oranı da artmaya devam etti. 2012 ihracat oranının istikrarlı kaldığı gözükmektedir. 2012-2016 arası petrol üretimi düşük kaldığından dolayı devamlı bir düşüş yaşadığı gözükmektedir. 2016'da ticaret dengesinin negatif olduğunu gözükmektedir. 2016-2018 arasında ihracat oranı arttı ama ticaret dengesi ithalat oranı daha çok arttığı için hala negatif olduğu görülmektedir.

2.2.12. TOGO

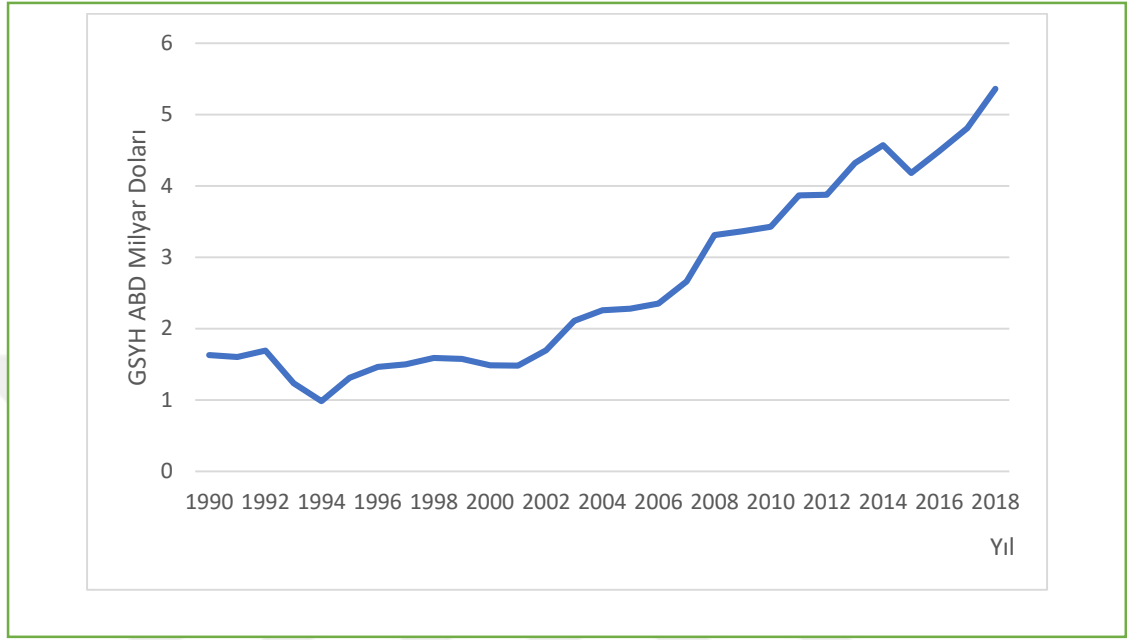
Togo 1960 yılında Fransa'dan bağımsızlık kazandı. 1963'te ilk cumhurbaşkanı Sylvanus Olympio öldürüldü ve geçici bir hükümet ilerleyen dört yıl boyunca ülkeyi yönetti. 1967'de General Gnassingbe Eyadema, askeri bir darbenin ardından iktidarı ele geçirdi ve cumhurbaşkanı olarak otuz yılı aşkın bir süredir kendisine Sahra altı Afrika'nın en uzun süredir devam eden devlet başkanı statüsü verdi. 1990'ların başında yeni bir, çok partili anayasa kabul edildi ve başkanlık gücü seyreldi. Ancak muhalefet 1993 cumhurbaşkanlığı seçimlerini boykot etti ve 1998'de Cumhurbaşkanı Eyadema, Togo'nun ulusal seçim komisyonu başkanının istifası sonrasında tekrar tartışmalı şartlarda yeniden seçildi. Sayın Eyadema'nın partisi, Togolu Halk Meclisi, Mart 1999 yasama seçimlerinde

zafer kazandı ve üç ay sonra cumhurbaşkanı yeni bir hükümet kurdu. Uluslararası Af Örgütü, Togo hükümetini siyasi baskı yapmakla suçladı. 32 yılda ilk kez, Togo belediye meclis üyelerini seçmek için Haziran 2019’da yerel seçimler yaptı. İktidar Birliği pour la République (UNIR), koltukların çoğunu kazandı ve 1.490 sandalyenin 878’ini kazandı. İttifakın ulusal dökümü, en fazla ikinci sandalye (132) topladı ve ardından muhalefet koalisyonu C14 (131) kazandı. Bir sonraki başkanlık seçimleri 2020 baharında yapılacak.

2.2.12.1. Togo Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Togo ekonomisi fosfat üretimi, tarım, avcılık ve hizmet sektörlerine çok bağlıdır. 1990-1992 arasında fosfat fiyatları istikrarlı olduğu için GSYH çok değişmedi, 1992-1994 arası siyasi durumu kötüleştiği için 1994 devalüasyonu ekonomiyi etkiledi ve GSYH 1994’e kadar azalmaya devam etti. Togo ile uluslararası partnerlerinin ilişkileri tekrar başladığı için 1999’a kadar GSYH yavaş bir şekilde artmaya devam etti, ama siyasi sıkıntılardan dolayı 2001’e kadar biraz azalma gösterdi. 2001-2004 arasında iyi iklim koşullarından dolayı tarım sektörü verimliydi, aynı anda kakao fiyatı uluslararası piyasada arttı, hizmet sektörü de çok verimli oldu, bu durumlardan dolayı GSYH arttı ve Togo’nun GSYH’si artmaya devam etti. Ancak 2004-2006 arası artma hızı çok azdı, 2006’da Togo Cumhurbaşkanı öldükten sonra yeni politikalar düzenledi ve uluslararası partnerleriyle tekrar ilişkilerine başladılar.

Grafik 47: Togo'nun GSYH Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

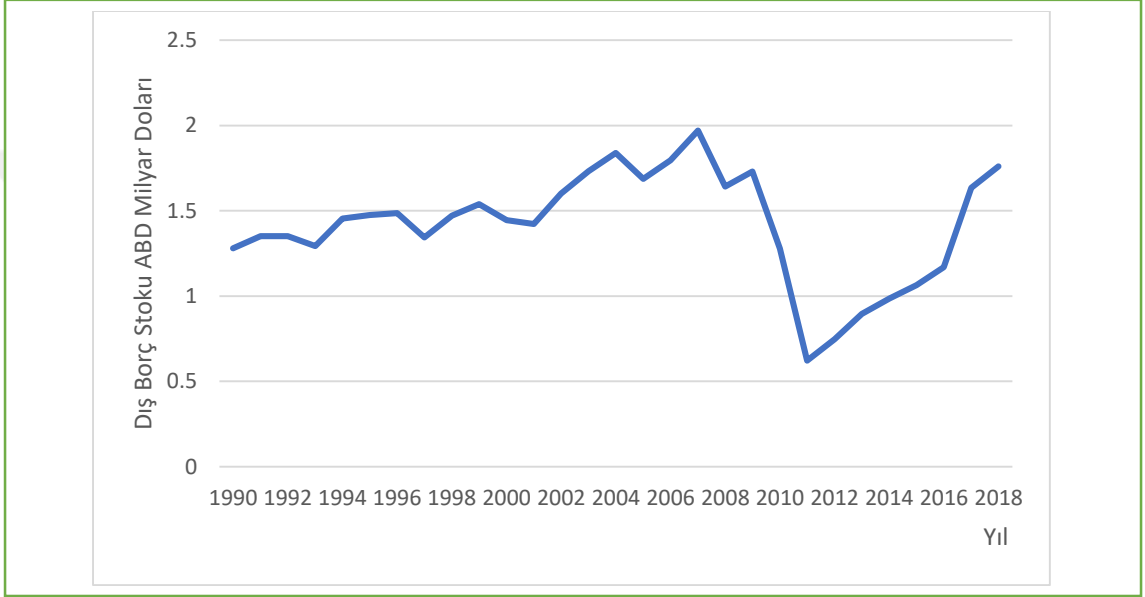
GSYH'si büyük hızla 2008'de artmaya devam etti. 2006'da 2.3 milyar iken 2008'de 3.3 milyara çıktı. GSYH'si küresel durum kötü olduğu için az bir hızla 2010'a kadar artmaya devam etti. 2010-2011 arası hükümet tarafından yapılan büyük yapısal reformlar, sanayi sektörünün faaliyetlerinin yeniden canlandırılması (% 6,4) ve hizmet sektörü (esas olarak ulaştırma ve liman) canlandırılması gibi faaliyetler sonucu GSYH'si 3.4 milyardan 3.9 milyara çıktı. 2011-2012 arası istikrarlı kaldı ve 2014'e kadar tarımsal faaliyetler, Lomé Limanının ve uluslararası havaalanı genişletilmesi sayesinde GSYH artmaya devam etti. 2015-2016 arası seçimden dolayı GSYH'si 4.6 milyardan 4.2 milyara düştü, seçimlerden bu yana kadar ekonomi tekrar canlandı. Bunun nedeni tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin canlandırılmasından kaynaklanıyor.

2.2.12.2. Togo Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Togo diğer Afrika ülkeleri gibi çok borçlu bir ülkedir. 1993'de borç yükünde ödemediği dolaylı bir azalma yaşandı ama hemen sonra 1996'ya kadar artmaya devam etti. 1995-1999

Hükümet ve Bretton Woods kurumlarının uyguladığı yapısal reformlardan dolayı 1997’de borç yükü azaldı, 1996’da 1.5 milyarken 1997’de 1.3milyara düştü, sonra 1999’a kadar artmaya devam etti.

Grafik 48: Togo’nun Dış Borç Gelişimi

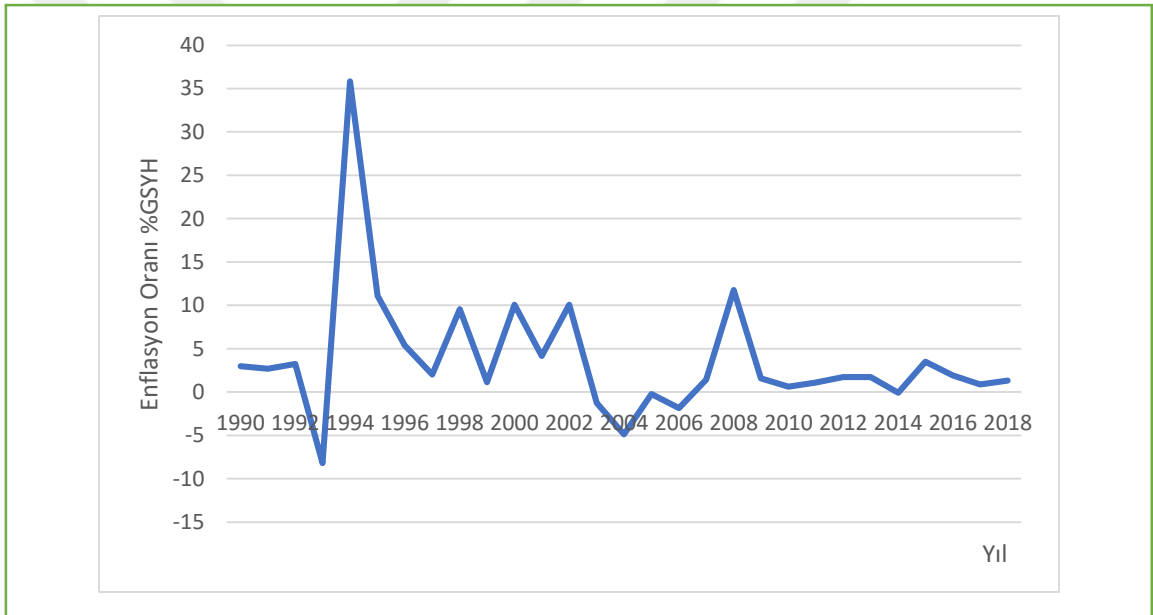
Kaynak: Dünya Bankası

1999-2001 arası Çin’le imzalanan borç azaltma protokolü nedeniyle bir azalma yaşandı. 2001-2004 arası uluslararası partnerleriyle araları kötüleştiği için borç yükü 1.4 milyardan 1.8 milyara ulaştı. 2005’te bir azalma gözüktü sonradan 2007’ye kadar borç yükü arttı ancak 2008’de gecikmiş borç seviyesinin bir kısmını ödemesinden dolayı bir azalma gözüktü. 2009-2011 arası HIPC programları tamamlanma noktasına ulaştığı için borç yükü 1.7milyardan 622.1milyona düştü. 2011’den sonra hükümet hedeflediği kalkınma seviyesine ulaşmak için tekrar borçlanmaya devam etti, 2011’den bu yana kadar borç yükü artmaktadır.

2.2.12.3. Togo Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Togo UEMOA Para bölgesinde bir ülkedir, 1990-1992 arası enflasyon oranı istikrarlı kaldı. 1993'te %(-)8,19'a indi. Sonradan 1994 devalüasyonundan dolayı enflasyon 1990-2018 döneminin tepe noktasına çıktı (%35,84). Buna karşı hükümetin ve partnerlerinin uyguladıkları reformlardan dolayı 1997'ye kadar düşmeye devam etti 1997'de %2,03 iken 1998'de enflasyon oranı %9,55'e çıktı ve 1999'de %1,11'e düştü

Grafik 49: Togo'nun Enflasyon Gelişimi

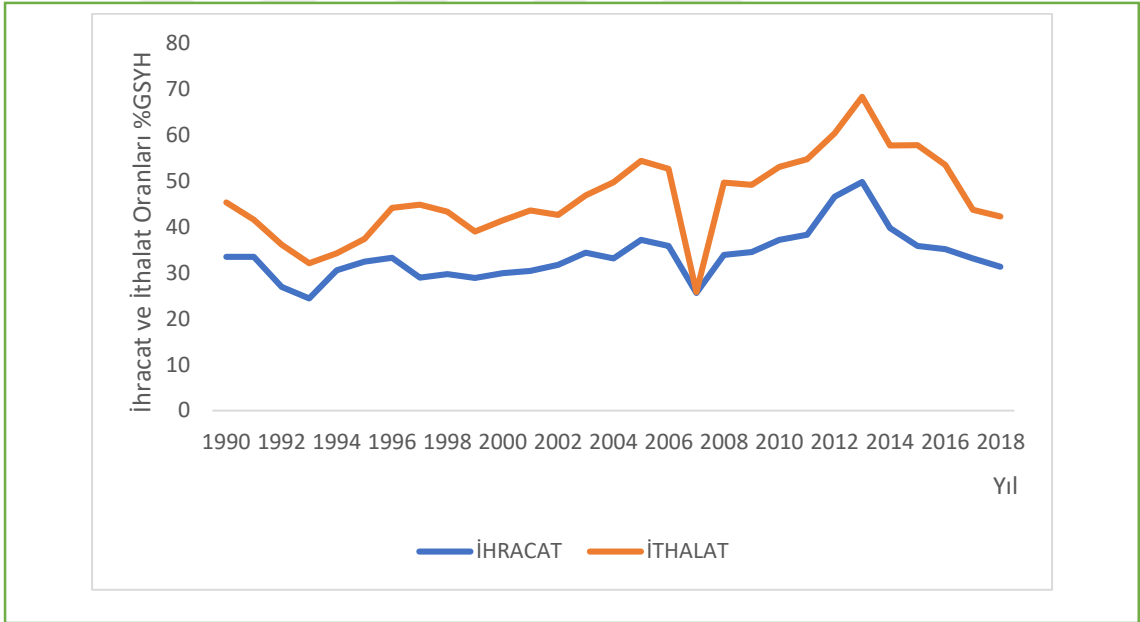
Kaynak: Dünya Bankası

2002'ye kadar çok istikrarlı davrandı, 2002-2004 arasında tarım sektörü verimli olduğu için enflasyon oranı 2004'e kadar düşüş gösterdi. 2006-2008 arası gıda ürünleri fiyatlarının artmasından dolayı enflasyon oranı arttı, buna karşılık hükümet gıda ürünlerini uygun fiyata satma kararı aldı. Enflasyon oranı 2008'de % 11,77 iken 2009'da % 1,58'e düştü, 2014'e kadar %1 ve %2 arasında kaldı. 2015'te %3,47'e çıktı sonradan bu 2018'e kadar tekrar %1 ve 2 arasında kaldı.

2.2.12.4. Togo Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Togo'nun çoğu Afrika ülkesi gibi ticaret bilançosu yapısal olarak negatif olmaktadır. Ana ihracat ürünleri fosfat, kumaş, kahve ve kakaodur, ana ithalat ürünleri petrol, gıda, inşaat ve otomotiv ürünleridir. 1991-1993 arası Togo'nun diğer UEMOA ülkeleri gibi yaşadığı krizden dolayı hem ihracat oranı hem de ithalat oranı azalmış, 1993'ten sonra reformlar gelmiş ve ekonomi iyileşmeye başlamıştır. Devalüasyon ekonomiyi kompetitif haline getirdi, ihracat oranı 1997'ye kadar arttı aynı zamanda ithalat oranları da, ticaret bilançosu iyileşti ama negatif kaldı.

Grafik 50: Togo'nun İthalat ve İhracat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

1996-1997 arasında ticaret dengesi bozuldu, dünyadaki talep düşmesinden, enerji krizi bir de kötü iklim koşullarından dolayı, ihracat oranı azaldı ve ithalat oranı artmaya devam etti. 2001'e kadar ihracat oranının çok değişmediği gözükmektedir, sadece ithalat oranı 1997-1999 arasında düştü, sonradan artmaya devam etti. 2001 sonunda ve 2003 arasında tarım sektörü verimli olduğu için ihracat oranı biraz arttı, ithalat oranı da arttığı için ticaret dengesinde bir değişiklik olmadı. 2003-2004 arası ithalat oranı artmaya devam etti ve ihracat oranı azaldı, sonrasında biraz arttı 2005'e kadar. 2006-2007 arası hem

ihracat oranı hem de ithalat oranı küresel krizden dolayı azaldı. 2008-2013 arasında tarım sektörünün verimli olması ve fosfat üretiminin artmasından dolayı ihracat oranında devamlı bir artış yaşandı, aynı zamanda ithalat oranı da arttı, ticaret dengesi aynı şekilde açık kaldı. 2013-2018 arasında ihracat oranı aynen devam etti, özellikle diğer komşu ülkelerin para birimleri değer kaybettikleri için ithalat oranı da azaldı ama ticaret dengesi negatif kaldı.

2.2.13. CABO VERDE

Afrika'nın batı kıyısına 500 kilometre uzaklıkta yer alan Cabo Verde, 10 adadan oluşan bir takımadadır. Cabo Verde'deki politikalar büyük ölçüde uzlaşma odaklıydı ve 1975'te Portekiz'den bağımsızlığını kazandığından bu yana, Cabo Verde tek bir darbe yaşamamıştı. Seçimler özgür ve adil sayılır ve iktidardaki partiler düzenli olarak değişir. Şu anki Cabo Verde hükümeti 2016 başkanlık ve parlamento seçimlerinden bu yana görevde bulunuyor ve bu da Partido Africano da Independência de Cabo Verde yönetimindeki 15 yıllık hükümetin ardından muhalefet parti Movimento para Democracia'nın (MpD) zaferinde bir değişikliğe yol açtı. Şu andaki cumhurbaşkanı Jorge Carlos Fonseca'dır.

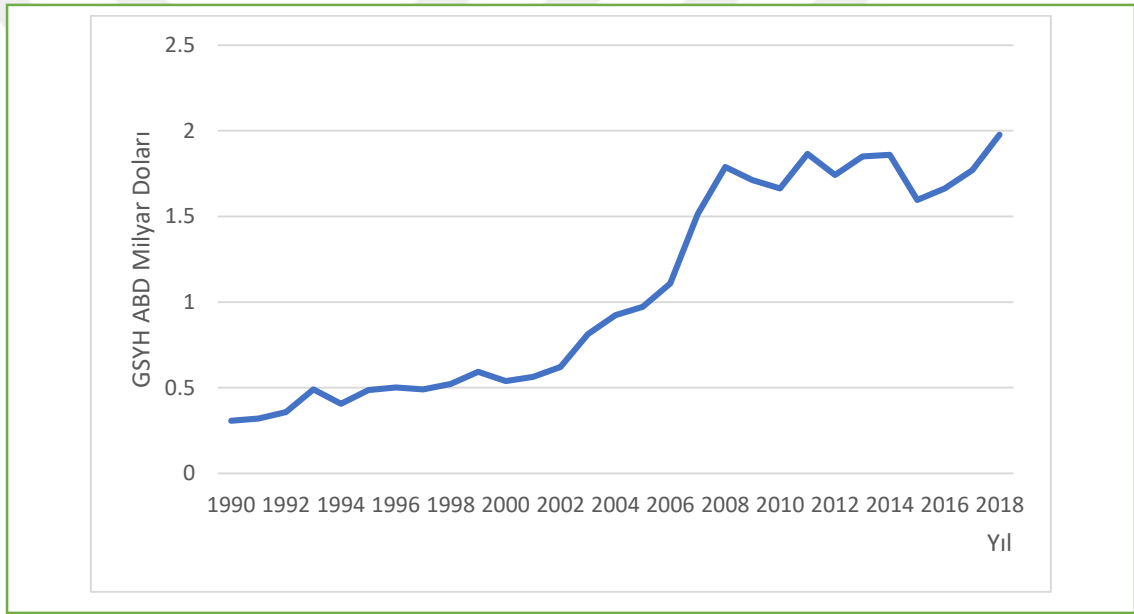
Cabo Verde'nin ekonomisi, yıl boyunca cazip hava koşullarına, güzel plajlara istikrarlı demokrasiye, sınırlı güvenlik risklerine ve Avrupa'ya yakınlığa dayalı turizme dayanmaktadır. Ülkenin küçük nüfusu, geniş bir su alanına dağılmış dokuz adaya yayılmıştır, büyüme ve kalkınma için büyük bir engel oluşturmaktadır.

2.2.13.1. Cabo Verde Ekonomisinde GSYH Gelişimi

Cabo Verde diğer batı Afrika ülkelerinin aksine yenilenebilir enerji ve okyanustan sonra hiçbir maden kaynağı yoktur, en verimli sektörü hizmet sektöründeki turizmdir. 1990'dan önce çoğu ülkenin yaşadığı krizleri yaşadı. 1991'de yeni gelen hükümet bu krizden

kurtulmak için yeni yapısal programlara başladı. Özellikle ekonominin serbestleştirilmesi ve doğrudan yabancı yatırımların kolaylaştırılması, kamu firmalarının özelleştirilmesi. Bu programlar başarıya ulaşarak 1993'e kadar GSYH'sini arttırdı. 1994'te birazcık düştü sonradan artmaya devam etti 1999'a kadar. 2001 seçimlerinden sonra yeni gelen hükümet aynı programlara, özellikle de turizm sektöründeki yabancı yatırımları kolaylaştırmaya (oteller yapmaya) devam etti.

Grafik 51: Cabo Verde'nin GSYH Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

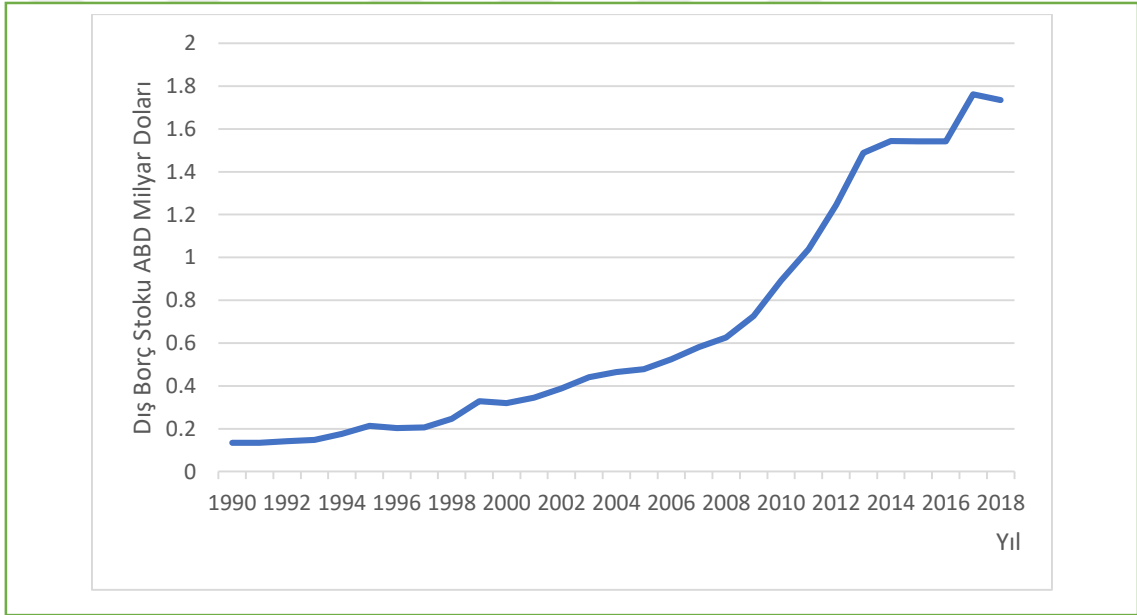
Ekonomi 2008'e kadar iyi durumdaydı, küresel durumlardan dolayı (2008 krizi) GSYH'sı 2010'a kadar düştü. 2008'de 1.8 milyarken 2010'da 1.7 milyara düştü. 2011'de ekonomi canlanmaya başladı ama devam etmedi. 2012'de GSYH'si tekrar düştü. 2013'te tekrar arttı ama devam etmedi ve sonrasında 2015'e kadar düştü. 2015-2018 arasında GSYH devamlı bir artış yaşadı.

2.2.13.2. Cabo-Verde Ekonomisinde Dış Borç Gelişimi

Cabo Verde'nin dış borcu çok taraflı ve iki taraflı borç ile yapılandırılmıştır. En büyük çok taraflı partneri Dünya Bankası'dır ve en büyük iki taraflı partneri Portekiz'dir. Cabo

Verde'nin dış borcu sürdürülebilir olduğundan, HIPC programına uygun olmayan ülkelerden biridir. 1990-2018'e kadar Cabo Verde'nin dış borcunda devamlı bir artış gözükmektedir. 1997-1999 arasında hibe ve uygun koşullarla alınan borçlarının azalmasından dolayı dış borcu hızlıca arttı, aynı şekilde artmaya devam etti. Ancak 2005-2013 arasında borç oranının artışını daha da hızlandırdı, sonradan ekonomi biraz durgunluk yaşadığı için 2016'ya kadar artma hızı azaldı, sonrasında ise artmaya devam etti.

Grafik 52: Cabo Verde'nin Dış Borç Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

2.2.13.3. Cabo Verde Ekonomisinde Enflasyon Gelişimi

Cabo Verde batı Afrika'daki ülkeler arasında enflasyon oranını yönetebilen bir ülke konumundadır. 1992'de enflasyon oranı %-4,11 iken 1993'te %49,35 oldu. Sonrasında ekonomik hareketler canlandığı için 1994'te enflasyon oranı %-29,1722'e indi. 1999'da gıda ürünlerinin fiyatları yükseldiği için enflasyon oranı %7'ye çıktı. 2000'de merkez bankası kısıtlama politikası uyguladığı için enflasyon oranı %- 7,90'a düştü. 2001'de

enflasyon oranı %5,15'e çıktı, yeni genel hükümetin başladığı reformlardan dolayı 2002'de enflasyon oranı %-0,36 indi. 2003'te merkez bankasının ekonomiyi teşvik etmek için genişlemeci politika uyguladı ve %4,92'ye çıktı. Gıda ürünlerinin ve giyim ürünlerin fiyatları düştüğü için 2004'te enflasyon oranı tekrar %-6,33'e düştü. 2004-2007 arasında enflasyon oranı gıda ürünleri fiyatlarının artmasından ve Avrupa ülkelerinde yaşanan fiyat artışlarından dolayı %-6,33 iken 2007'de %8,75'e çıktı. Enflasyon oranında, hükümetin para kontrol etmek için kısıtlama politikaları uygulaması sonucu 2008'den 2010'a kadar devamlı bir düşüş yaşandı. 2010'dan 2018'e kadar enflasyon oranı düşük kaldı.

Grafik 53: Cabo Verde'nin Enflasyon Gelişimi

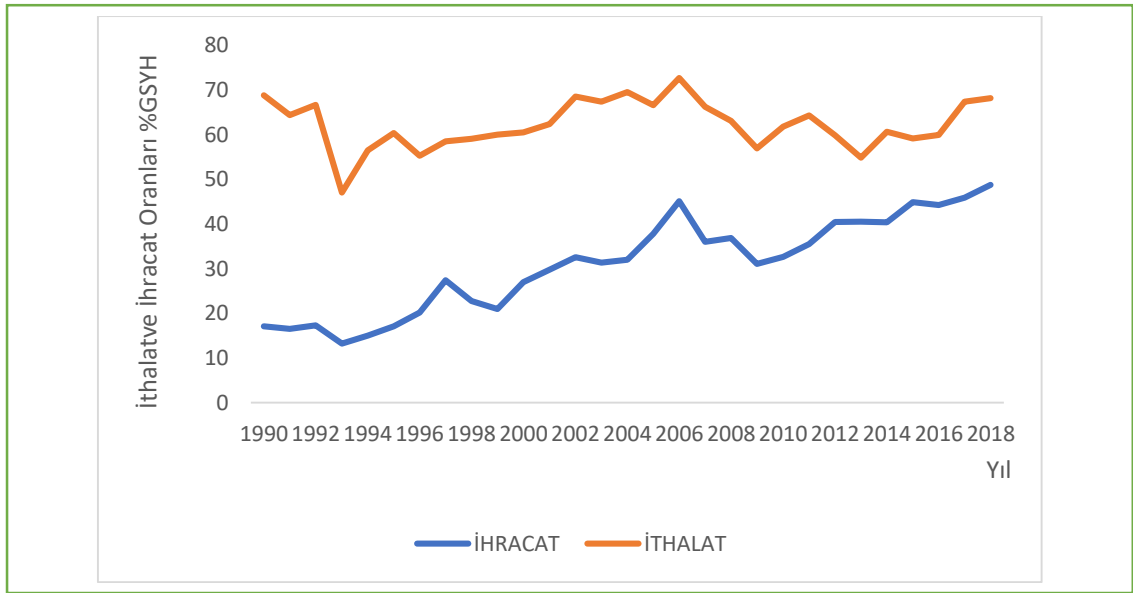

Kaynak: Dünya Bankası

2.2.13.4. Cabo-Verde Ekonomisinde İhracat ve İthalat Oranları Gelişimi

Cabo Verde'nin de diğer Afrika ülkeleri gibi ticaret bilançosu yapısal olarak açıktır. Ana ihracat ürünleri balık ve hizmet sektörüdür, ana ithalat ürünleri gıda, petrol, inşaat ve otomotiv ürünleridir. 1990'dan önceki krizlerden dolayı hem ihracat ve ithalat oranları 1993'e kadar düştü. 1993-1997 arasında ihracat oranı devamlı bir artış yaşadı. 1991'de gelen hükümetin yaptığı değişikliklerden dolayı balık ihracatı arttı ve bir de ekonomi daha açık olduğu için inşaat ürünlerin ithalatları arttı. Ama bu dönemden sonra balık sektörü az verimli olduğu için 1997-1999 arasında ihracat oranı azaldı. Sonradan 2002'ye kadar artmaya devam etti. 2002-2004 arasında ihracat oranı istikrarlı kaldı ve ithalat oranı artmaya devam etti. Sonrasında hükümetin ihracat ürünlerini çeşitlendirme amacıyla ihracat oranı 2006'ya kadar arttı aynı şekilde ithalat oranı da artış gösterdi. Küresel ekonomiyi kötü durumda olduğu için 2006-2009 arasında hem ihracat hem de ithalat oranları azaldı. 2009-2018 arasında bu iki değişken de artmaya devam etti ve bu durum ticaret dengesini biraz iyileştirdi.

Grafik 54: Cabo Verde'nin İthalat ve İhracat Gelişimi

Kaynak: Dünya Bankası

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EKONOMİK BÜYÜME VE DIŞ BORÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ: AMPİRİK ÇALIŞMALAR VE ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ

3.1. EKONOMİK BÜYÜME VE DIŞ BORÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ: AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Borçların ekonomik büyüme üzerindeki etkisine dair ampirik çalışmalar yakın zamanda daha yaygın hale gelmiştir. Özellikle 1980'lerin borç krizinden bu yana gelişmekte olan ülkelerde bu konudaki çalışmaların sayısı artmaktadır.

Barry ve Portes (1986) 30 ülkenin ekonomilerinin belirli bir noktasında borç stoklarının belirleyicilerini tanımlamakla ilgilenmişlerdir. Aşırı borçlanma ve temerrütlerin, reel büyüme oranını ve devletin güvenilirliğini azaltma eğiliminde olduğu sonucuna vardılar.

Elbadawi ve diğ. (1996) gelişmekte olan ülke düzeyindeki 99 ülke için aşırı borçlanmanın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini doğruladı ve borcun, büyümeyi olumsuz etkilediği kanalları belirlemeye çalıştılar. Bunu yapmak için, borcun büyüme üzerindeki etkilerini üç aktarım kanalı belirlediler. Bunlar, borcun büyüme üzerindeki etkisi, borç servisinin azalması nedeniyle borcun likidite üzerindeki etkisi ve son olarak borcun (dolaylı olarak) kamu sektörü harcamaları ve açıkları üzerindeki etkisidir. Çalışma, büyümeyi olumsuz etkileyen etkenin borç birikimi olduğu sonucuna vardı.

Aynı şekilde, IMF (2002) borç ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek için ampirik bir çalışma yaptı. Bu çalışmanın sonuçları, borçların, ihracatın %160 ila %170'ini ve GSYH'nin %35 ile %40'ını oluşturduğunda, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermiştir.

2002'de yaptığı bir ek çalışmada Patillo ve diğ. gelişmekte olan 61 ülkeye, büyüme modelini uygulamışlar ve dış borçlarının ortalama düzeyini iki katına çıkarmanın, hem kişi başına düşen fiziksel sermayenin hem de toplam verimliliğin neredeyse bir puan faktörüyle azaldığını bulmuşlardır. Laffer eğrisinden başlayarak, yaptıkları araştırma,

borçların büyümeyle tersine çevrilmiş U şeklinde bir ilişkiye sahip olacağını kanıtlamalarını sağladı. Elde edilen sonuçlar aşırı borçluluk tezini oluşturduğundan, borçların ihracattaki oranının %160 - %170'ini ve nominal olarak GSYH'ye oranla %35-%40'ının ötesine geçtiğini, borçların büyümeyle olumsuz etkilediği görülmüştür.

Uzochukwu'ya göre (2005), Nijerya ekonomisinin büyümesindeki yavaşlamanın temel nedeni aşırı dış borç göstergeleridir.

Ferreira (2009), 1988-2001 döneminde 20 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkesi için araştırma yapmıştır ve Granger nedensellik testlerini uygulayarak, artan borç oranlarının büyüme üzerinde olumsuz etkileri olduğunu bulmuştur. Olumsuz etki her iki yönde de istatistiksel olarak anlamlıdır ve ortaya çıkar: Büyük bir kamu borcu ekonomik büyümeyi azaltır ve düşük büyüme borçları ağırlaştırır.

Reinhart ve Rogoff (2010a), 44 ülkeden 20'si sanayileşmiş ve 24'ü geliştirmekte olan bir örneklemden toplam 3700 yıllık gözlemden oluşan bir veri setine dayanan toplam kamu borcu ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Bu analizler, kamu borçlarının GSYH'nin %90'ını aşmadığı sürece ekonomik büyümeye bağlı olmadığını kanıtlamaktadır. Gerçekten GSYH'si %90'ın altında olan ağır borçlu ülkelerin büyümesinin olumsuz etkilendiği görülmüştür.

Reinhart ve Rogoff (2010), 1946'dan 2009'a kadar 20 gelişmiş ülkeden oluşan bir panelde, korelasyonların analizinden, kamu borcu ile ekonomik büyüme arasında %90 eşliğinin ötesinde negatif bir korelasyonun görüldüğünü göstermiştir.

Kumar ve Woo (2010), bir panelde 1970-2007 döneminde gelişmiş ve geliştirmekte olan ekonomilerden oluşan ülkelerin yüksek kamu borcunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelediler. Sonuçlar, kamu borçlarının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz doğrusal etkisini göstermiştir. Kamu borç oranındaki %10'luk bir artış, ekonomik büyüme hızında %2'lik bir yavaşlamaya yol açmaktadır.

Cecchetti, Mohanty ve Zampolli (2011) 18 OECD ülkesi için 1980-2010 döneminde borç ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma yaptılar. Sonuçlara göre kamu borcu GSYH'nin %85'i civarında olduğunda, borcun daha da artması büyüme üzerinde önemli

bir etkiye sahip olmaya başlayabilir: spesifik olarak, yüzde 10'luk bir başka artış, trend büyümesini yüzde 1'in onda biri kadar azaltır. Bu analiz, 1970'ten itibaren 2010'a kadar on iki euro bölgesi ülkesinde kamu borcunun kişi başına GSYH büyüme oranı üzerindeki doğrusal olmayan etkisine dair kanıtlar bulmaktadır. Kamu borcu ve ekonomik büyüme arasında içbükey (ters U şekilli) bir ilişki ortaya koymaktadır ve borç/GSYH yaklaşık %90-100 aralığında bir orandadır. Bu, ortalama olarak daha yüksek bir kamu borç/GSYH oranının, GSYH'nin %90-100'ünün üzerindeki borç seviyelerinde uzun vadeli düşük büyüme oranları ile ilişkili olduğu anlamına gelir. Uzun vadeli perspektif, kamu borcunun potansiyel/trend GSYH büyüme oranı üzerindeki benzer etkisinin kanıtı ile güçlendirilmiştir.

Moki (2012) 30 yıl boyunca 53 Afrika ülkesi için borç ve büyüme arasındaki ilişki üzerinde çalıştı ve çalışma sonunda kamu borcunun ekonomik büyüme üzerindeki önemli pozitif etkisini ortaya koymuştur. Yani bu ülkeler için kamu borcundaki artışın ekonomik büyümeyi iyileştirdiği görülmektedir.

Muye, Kaita ve Sheikh Hassan (2017), 1969-2013 dönemi için Suudi Arabistan'daki borçların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini otoregresif dağılmış gecikmeler yaklaşımına göre incelemektedir. Kamu borcu ekonomik büyümeyi olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediğini bulmuşlardır.

Kobey (2016) 1990-2015 dönemi arasında Kenya'da kamu borcu ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceledi ve ampirik sonuçlar, kamu borçlarının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etki yaptığını; daha yüksek kamu borçlarının ekonomik büyümeyi caydırdığını açıkça göstermektedir. Bununla birlikte, regresyon modeli, bağımsız değişken olarak kamu borcunun Kenya'daki ekonomik büyümedeki değişimlerle önemsiz bir şekilde bağlantılı olduğunu da göstermektedir.

Spilioti (2015), 1981-2014 döneminde Avrupa ülkeleri için kamu borcu ve büyüme arasındaki ilişki üzerinde yapıldığı çalışmanın ampirik sonuçları, kamu borcunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin olumlu olduğunu ve istatistiksel olarak son derece anlamlı olduğunu ortaya koymuştur.

Iyoha (1999), 1970-1994 döneminde Sahra Altı Afrika ülkeleri için yaptığı çalışmada, borç stokunun azaltılmasının yatırım ve büyüme performansını önemli ölçüde artıracağı bulundu. Ortalama %20 oranında borç stoku azalması, 1987-1994 döneminde,

yatırımları %18, GSYH büyümesini %1 artırmıştır. Bu nedenle sonuçlar, borç affının Sahra Altı Afrika'da yatırımların toparlanması ve ekonomik büyüme için çok gerekli bir teşvik sağlayabildiğini göstermektedir.

Ltaief (2014) 2006-2013 döneminde Avrupa ülkeleri için büyüme ve kamu borcu arasındaki ilişkiye dair yaptığı ampirik çalışmada, büyüme ve kamu borcu arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Diallo (2007) 1972-2005 dönemi için Gine kamu borcu ve ekonominin finansmanı ile ilgili yaptığı çalışmada, kamu borcunun Gine'nin ekonomik büyümesini teşvik etmediği sonucunu elde etmiştir.

Kumarasinghe ve Purankumbura (2018), 1990-2015 arası verileri kullanarak Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'dan oluşan Güney Asya ülkeleri için, dış borcun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini öne sürmüşlerdir.

Schelarek (2004), 1970-2002 döneminde kamu borcu ve büyüme arasındaki ilişkinin, bazı gelişmekte olan ülkeler için özellikle güçlü olduğunu, endüstriyel ülkeler için ise güçlü olmadığını bulmuştur.

3.2. ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ

Bu çalışmanın amacı ECOWAS ülkeleri için 1990-2018 tarihleri arasında ekonomik büyüme ve dış borç arasındaki ilişkiyi araştırmaktır, bu ilişkiyi bulmak için temel yöntem alınmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni, gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) ve bağımsız değişkenler dış borç, enflasyon, ithalat ve ihracat oranıdır. Veriler Dünya Bankası veri tabanından alınmıştır. ECOWAS ülkeleri 15 tane olmasına rağmen, veri eksikliğinden dolayı Liberya ve Gana ülkeleri çıkartılarak çalışma 13 ülke üzerinden yürütülmüştür. Bu çalışmada yapılan ekonometrik analizler için Eviews 7 kullanılmıştır.

Çalışma dış borç ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlamaktadır. Bunun için ilk olarak Panel Regresyon testi yapılacaktır, sonrasında Rassal Etki Modeli

testi ve Sabit Etki Modeli testi yapılacaktır. Son olarak en uygun modeli seçmek için Hausman testi yapılacaktır.

3.2.1. Panel veri regresyon modeli

Bir panel veri regresyonu, değişkenleri üzerinde bir çift alt simgeye sahip olması bakımından normal bir zaman serisi regresyonundan farklıdır,

$$y_{it} = \alpha + X'_{it}\beta + u_{it} \quad (3.1)$$

$$i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T$$

i haneleri, bireyleri, firmaları, ülkeleri vb. gösterir ve t zamanı belirtir. i alt simgesi, kesit boyutunu belirtirken t , zaman serisi boyutunu belirtir. α bir skalerdir, β $K \times 1$ ve X_{it} açıklayıcı değişkenleri üzerine yapılan birinci gözlemdir.

$$u_{it} = \mu_i + v_{it} \quad (3.2)$$

μ_i gözlemlenemeyen bireye özgü etkiyi ifade eder, v_{it} kalan rahatsızlığı gösterir (Balgati, *Ekonometrics analysis of panel data third edition*, 2005, s. 33).

3.2.2. Sabit Etkiler Modeli

Panel veri modelinde değişkenler, zaman serisi ve yatay kesit verilerden farklı olarak, hem zamanı hem de kesiti ifade edecek şekilde iki alt indis ile gösterilirler. Alt indislerden i , kesitleri ve t , zamanı göstermek üzere, aşağıdaki (1) numaralı model, sabit etkiler modelidir: Aşağıdaki temel varsayımları sağlayan sabit etkiler modelleri grup içi tahmin edicisi ve kukla değişkenli en küçük kareler tahmincisi (LSDV) ile tahmin edilmektedir (Greene, 2002, s. 289).

$$y_{it} = \alpha_i + X'_{it}\beta + e_{it} \quad (3.3)$$

$$i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T$$

$$E(e_{it})=0, \text{Cov}(e_{it}, e_{jt})=0, \text{Var}(e_{it})=\sigma^2 \text{ ve } E(X_{it}, e_{it})=0$$

Modelde X_{it} , açıklayıcı değişkenler vektörünü; Y_{it} , bağımlı değişkeni; β , eğim katsayılarını; e_{it} , hata terimini ve α_i ile gösterilen sabit terim birim etkisini göstermektedir. Bu çalışmada sabit terimin zaman içerisinde sabit ancak her bir birim için değişebildiğini ve sabit terimin birimler arasında sabit ancak zaman içerisinde değişebildiği varsayılarak, zamanın ve birimlerin etkisi analiz edilmiştir. (1) numaralı modelin katsayılarının grup içi tahmin edicisi ile belirlenmesinde her bireye ait gözlemlerden bireye ait gözlemlerin ortalama değerlerinin çıkarılması gerekir. Daha sonra dönüştürülmüş bu veriler kullanılarak en küçük kareler (EKK) yöntemiyle tahmin yapılmaktadır (Aktaran: Bayraktutan & Demirtaş 2011, s.6). Model, sabit terimin zaman içerisinde sabit ancak her bir birim için değişebildiğini varsayan grup etkisine göre ve sabit terimin birimler arasında sabit ancak zaman içerisinde değişebildiğini varsayan zaman etkisine göre analiz edilmiştir. Alternatif bir yöntem modelde sabit terimler arasındaki farklılıkları ifade edebilmek için her bir birim için bir kukla değişken içeren EKK tahmin edicisi kullanılmaktadır. LSDV olarak ifade edilen yöntem, çok sayıda kukla değişkenin kullanılmasına sebep olması nedeniyle serbestlik derecesinin düşmesine ve çoklu doğrusal bağıntı problemine neden olabilmektedir Her bir birim için kukla değişken kullanıldığında (1) numaralı denklemle gösterilen sabit etkiler modeli aşağıdaki şekilde yazılabilir (Aktaran: Bayraktutan & Demirtaş 2011, s.7).

$$y_{it} = \alpha_i D_i + \dots + \alpha_N D_N + X'_{it} \beta + e_{it} \quad (3.4)$$

Her iki modelde de birimler veya zamanlar arasındaki farklılıkların sabit terimler arasındaki farklılıklardan kaynaklandığı varsayılmaktadır (Greene, 2002, s. 287). Dolayısıyla birimler veya zamanlar arasında değişken katsayıların değişmediği varsayılmıştır. Ayrıca bu çalışmada grup etkisini araştırabilmek için sabit terim zaman içerisinde sabit kabul edilmiş ancak her bir birim için değişebildiği varsayılmıştır. Zaman

etkisini araştırabilmek için ise sabit terimin birimler için sabit, zaman içinde ise değişken olduğu varsayılmıştır. Sabit etkiler modelinde birimler arasında farklılığın olup olmadığını tespit edebilmek için grup anlamlılık testinin yapılması gerekmektedir. Sabit terimin birimler arasında aynı olduğu boş hipotezi altında aşağıdaki F istatistiği elde edilmektedir.

$$F_{(N-1,NT-N-K)} = \frac{(R_{LSDV}^2 - R_{Pooled}^2)(N-1)}{(1-R_{LSDV}^2)(NT-N-K)} \quad (3.5)$$

F istatistiğinde R_{LSDV}^2 : LSDV modeline ait determinasyon katsayısını, R_{Pooled}^2 : panel verilerin EKK ile tahmininden elde edilen determinasyon katsayısını; T, her birime ait gözlem değerini; N, birim (grup) sayısını ve K, açıklayıcı değişken sayısını göstermektedir. Elde edilen F istatistiğinin tablo değerinden büyük olması durumunda boş hipotez reddedilecektir. Bu durumda grup etkisinin olduğu, diğer bir ifadeyle birimler arasında farklılığın olduğu kabul edilecektir.

Zaman içerisinde farklılığın olup olmadığını tespit edebilmek için ise yine aynı test istatistiği kullanılmaktadır. Fakat bu durumda LSDV modelinde sabit terimin zamana göre değiştiği model kullanılmakta ve boş hipotez, sabit terimin zamana göre değişmediği şeklinde ifade edilmektedir.

3.2.3. Rassal Etkiler Modeli

Uygulamada kullanılacak bir diğer model, rassal etkiler modelidir. Bireysel etkiler eğer modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerle ilgili değilse ve birimlerin sabit terimleri birimlere göre rassal olarak dağılıyorsa, modelin yapılanması buna uygun hale getirilmelidir (Greene, 2002, s. 293).

Rassal etkiler modelinde, kesitlere ve/veya zamana bağlı olarak meydana gelen değişmeler, modelde hata teriminin bir bileşeni olarak yer almaktadır. Bunun nedeni, sabit

etkili modellerde karşılaşılan serbestlik derecesi kaybının rassal etkiler modelinde ortadan kalkmasıdır.

Diğer bir ifadeyle i , kesitleri ve t zamanı göstermek üzere, kesitler arasındaki farklılığın modelde hata terimlerinin bir bileşeni olduğunu gösteren aşağıdaki (3.6) numaralı model tahmin edilmiştir.

$$y_{it} = \alpha_i + X'_{it}\beta + (\mu_i + v_{it}) \quad (3.6)$$

$$i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T$$

$$E(\mu_i) = E(v_{it}) = 0, \text{Cov}(\mu_i, v_{it}) = \sigma_{u,v}, \text{Var}(\mu_i) = \sigma_u^2 \text{ ve } E(X_{it}, \mu_t) = 0$$

Modelde X_{it} , açıklayıcı değişkenler vektörünü; y_{it} , bağımlı değişkeni; β , değişken katsayılarını ve α , sabit terimi göstermektedir. Burada hata terimlerinin, varyanslarının sıfıra eşit olacak şekilde bağımsız ve özdeş dağıldığı kabul edilmektedir. μ_i , birimlerde meydana gelen gözlenemeyen tesadüfi farkları içeren hata terimi iken, v_{it} geri kalan hataları içeren terimdir. μ_i , kesit etkisini ifade eden bireysel hata terimleri kendi aralarında ve v_{it} , panel hata terimi ile ilişkili değildir. Modelden normal dağılım varsayımları altında iki hata teriminin bileşiminden oluşan aşağıdaki (3.7) numaralı model elde edilir.

$$y_{it} = \alpha_i + X'_{it}\beta + e_{it} \quad (3.7)$$

$$e_{it} = (\mu_i + v_{it})$$

Bu modelde hata terimleri iki bileşenden oluşmakta ve hata terimleri varyansı (6) sabit varyans ve sıfır ko-varyans özellikleri göstermemektedir.

$$\text{Var}(e_{it}) = \begin{bmatrix} \sigma_u^2 & \sigma_{u,v} \\ \sigma_{v,u} & \sigma_v^2 \end{bmatrix} \quad (3.8)$$

Dolayısıyla bu modele EKK tahmin edicisi, hata terimleri arzulan özelliklere sahip olmadığı için uygulanamamakta; Genelleştirilmiş En küçük Kareler yöntemi ve uygun Genelleştirilmiş En küçük Kareler yöntemi gibi yöntemler uygulanabilmektedir.

Bu modellerden Genelleştirilmiş En küçük Kareler yöntemi uygulayabilmek için hata terimleri varyans bileşenlerinin bilinmesi gerekir. Bu çalışmada varyans bileşenlerinin tespit edilmesi için Swamy ve Arora (1972) yöntemi ile Wallace ve Hussain (1969) yöntemi kullanılmıştır. Swamy and Arora (1972), grup içi ve gruplar arası regresyon modellerinden hareketle varyans bileşenlerinin elde edilmesini önermiştir.

3.2.4. Hausman Testi

Panel veri analizi içerisinde sabit etkiler modeli, sıklıkla kullanılan ve istatistiksel özellikleri açısından arzu edilen özelliklere sahip olan bir modeldir. Ancak tesadüfi etkiler modeli sabit etkiler modeline göre daha etkin sonuçlar veriyorsa, tesadüfi etkiler modeli kullanılmalıdır. Dolayısıyla her ikisi de tutarlı olan fakat etkinliği farklı olan iki model arasında daha etkin olanı tespit etmek gerekebilir. Literatürde, bu etkinlik testi, diğer bir ifadeyle sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modeli arasında seçim için k serbestlik dereceli ki-kare dağılımına uyan Hausman testi kullanılmaktadır (Aktaran: Bayraktutan & Demirtaş 2011, s.9).

Hausman testinde, tesadüfi etkiler modelinden elde edilen katsayılar ile sabit etkiler modelinden elde edilen katsayıların aynı olduğunu gösteren boş hipotezin reddedilmesi, sabit etkiler modelinin reddedilememesi ise tesadüfi etkiler modelinin daha etkin sonuçlar verdiğini göstermektedir.

3.2.5. Model Belirleme

Bu çalışmada bağımlı değişken gayrisafi yurtiçi hasıladır (GSYH). Bağımsız değişkenler dış borç, enflasyon, ithalat ve ihracattır. Denklem şu şekilde gösterilebilir:

$$GSYH = f(DB, ENF, İHR, İTH)$$

3.2.1. Test Sonuçları

Tablo 2 ECOWAS ülkeleri için seçilmiş değişkenlerin pooled OLS, sabit etkileri ve rassal etkilerin sonuçları yer almaktadır.

Panel regresyon modelinde: Dış borç katsayısı pozitif ve olasılığı %5'ten az olduğu için anlamlı olmaktadır. Bu model, bu ülkeler için dış borç ve büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu ifade etmektedir yani dış borç bir baz artarsa büyüme 5 baz artmaktadır. Enflasyon, ihracat ve ithalatın, ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini ifade etmektedir.

Sabit etkiler modelinde: Dış borç katsayısı negatif ve olasılığının %5'ten az olması anlamlı olduğunu büyümeyi negatif etkilediğini ifade etmektedir. Bu ülkeler için dış borcun 1 baz artması büyümenin 6 baz azalmasına yol açmaktadır. Enflasyon ve ihracatın aynı şekilde büyümeyi negatif etkilediği gözükmektedir, ithalat büyümeyi pozitif etkiler.

Tablo 2: Test sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	EKK	Sabit Etkiler	Rassal Etkiler
C	3.11E+10 (0.0062)*	671E+10 (0.0000)*	390E+10 (0.0009)*
DB	5.4394 (0.0000)*	-6.1766 (0.0000)*	2.6994 (0.0000)*
ENF	-2.86E+08 (0.1129)**	-3.86E+08 (0.0113)*	-3.87E+08 (0.0088)*
İHR	-8.48E+08 (0.0421)*	-8.54E+08 (0.0504)*	-1.39E+08 (0.7150)**
İTH	-3.38E+08 (0.3129)**	2.41E+08 (0.4997)**	-6.62E08 (0.0331)*
R ²	0.363266	0.6323	0.0868
F-ist	53,05	38.69	8.8459
HAUSMAN TEST		(0.0000)*	

Prob<%5 *; prob>%5 ise **

Rassal etkiler modelinde: Dış borç katsayısı pozitif ve olasılığı %5'ten az olduğu için anlamlı olmaktadır. Bu modelde bu ülkeler için dış borç ve büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Yani dış borç bir baz artarsa büyüme 2,6 baz artmaktadır. Enflasyon, ihracat ve ithalatın ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini ifade etmektedir.

Rassal etkiler modeli ve sabit etkiler modellerinden bu çalışma için hangisinin daha iyi olduğuna karar verebilmek için Hausman testi yapılmıştır.

Hausman

testinin

hipotezleri: $\begin{cases} H_0: \text{en iyi modeli rasal etkilerin modeli; } P_{value} > \%5 \\ H_1: \text{en iyi modeli sabit etkileri modeli; } P_{value} < \%5 \end{cases}$

Hausman test sonucu P-value %5'ten daha az olduğu gözükmekte ve H_0 reddedilirken, H_1 kabul edilir, bu sonuç, bu çalışma için en uygun modelin sabit etkiler modeli olduğunun kabul edilmesine izin vermiştir.

SONUÇ

Kamu borcu ve kalkınma arasındaki bağlantı, ekonomik büyüme yoluyla, 1970'lerin borç krizinin başlangıcından günümüze kadar hala güncel bir tartışma konusudur. Bu krizin başlangıcında borç sorunu sadece gelişmekte olan ülkeleri ilgilendiriyorsa da günümüzde gelişmiş ülkeler de borç yükünden etkilenmektedir. Bazı gelişmekte olan ülkeler, özellikle Afrika ülkeleri aşırı borçlu ülkelerdir. Bu nedenle ekonomik büyüme ile kamu borcu arasında var olabilecek bağlantı sorusunu sormak önemlidir. Çalışmamızın temel Hipotezi, 1990-2018 döneminde ECOWAS bölgesi ülkeleri için kamu borcu ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı bulmayı amaçladı.

ECOWAS topluluğu 15 üye devletten oluşmaktadır fakat Liberya ve Gana ile ilgili verilerimizin eksikliğinden dolayı, analiz 13 ülkeden oluşan bir panele indirgenmiştir. Bunun için çalışma üç bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm borç ve aşırı borçluluk kavramlarından bahsetmektedir, ardından gelişmekte olan ülkelerin borç yükünden kurtulmalarına yardımcı olacak bir girişim olan HIPC programı incelemiştir. İkinci bölüm ise bölgedeki ülkelerin ekonomisini incelemiştir. Son olarak üçüncü bölüm evIEWS yazılım incelemelerinden yapılan ekonometrik çalışmaları ve elde edilen sonuçları yorumlamaktadır.

Çalışmada, değişkenler arasında var olan ilişkiyi bulmak için önce Panel Regresyon (Pooled OLS) testi yapılmıştır. Sonuçlarda modelin R² değeri 0.36 çıkmıştır yani bağımsız değişkenler olan dış borç, enflasyon, ithalat ve ihracat değişkenleri; bağımlı değişkeni, gayrisafi yurtiçi hasılayı, %36 oranında ifade etmektedir. F-istatistiği ise 53,05'tir yani modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Sonradan bağımsız değişkenlerin nasıl bağımlı değişkeni etkilediğini bulmak için Rassal Etki Modeli ve Sabit Etki Modeli testleri yapılmıştır. Rassal Etki Modeli testi sonucunda dış borcun ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediği bulunmuştur. Dış borç bir baz artarsa büyüme 2,6 baz artmaktadır. Sabit Etki Modeli testi sonuca göre ise, dış borç katsayısı negatif, olasılığı %5'ten az olduğundan dolayı büyümenin negatif etkilendiği bulunmuştur. ECOWAS ülkeleri için dış borcun 1 baz artması büyümenin 6

baz azalmasına yol açmaktadır. Sonuçta bu iki modeller arasında çalışmamız açısından en iyi modeli seçmek için Hausman testi yapıldı, bu test sonucunda, çalışma için Sabit Etki Modelinin daha uygun olduğu bulundu.

Bu çalışmanın sonucu daha önce yapılan bazı ampirik çalışmalar ile aynı sonuca vardı. Barry ve Portes (1986) 30 ülke için yaptıkları çalışmada, aşırı borçlanmanın, ekonomik reel büyüme oranını ve devletin güvenilirliğini azalttığı sonucuna vardılar. Elbadawi ve diğ. (1996) gelişmekte olan 99 ülke için yaptıkları çalışmada, bu gelişmekte olan ülkeler için borçlanmanın ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilediği sonucuna vardılar. IMF 2002'de yaptığı ampirik çalışmada, borç stokunun, ihracatın %160 ila %170'ini ve GSYH'nin %35 ile %40'ını oluşturduğunda, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermiştir. Aynı yılda Patillo ve diğ yaptıkları 61 gelişmekte olan ülke üzerinde çalışma yaptılar ve vardıkları sonuç ülkelerin borçlarının ihracattaki oranının %160 - %170'ini ve nominal GSYH'ye oranla %35-%40'ının ötesine geçtiği, borçların büyümeyi olumsuz etkilediği görülmüştür. Ferreira 2009'da 20 OECD ülkesi için 1988-2001 dönemi için Granger nedensellik testi uygulayarak artan borç oranlarının ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilediğini buldu. Reinhart ve Rogoff (2010a) 20'si sanayileşmiş ve 24'ü gelişmekte olan 44 ülke için sanayileşmiş olan ülkelerin borç stoku GSYH'sinin %90'ını aşmadığı sürece ekonomik büyümeye bağlı olmadığını kanıtlamaktadır ancak GSYH'si %90'ın altında olan ağır borçlu ülkelerin büyümesinin olumsuz etkilendiği görülmüştür. Kumar ve Woo 2010'da 1970-2007 dönemi için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde yaptıkları çalışmada kamu borçlarının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz doğrusal etkisini göstermiştir. Kamu borç oranındaki %10'luk bir artış, ekonomik büyüme hızında %2'lik bir yavaşlamaya yol açmaktadır. Cecchetti, Mohanty ve Zampolli 2011'de 1980-2010 dönemi için kamu borcu GSYH'nin %85'i üstüne geçtiğinde borç stoku %10'luk bir başka artış büyüme trendinde %1 azaltmaya yol açar. Ltaief 2014'te 2006-2013 dönemi için Avrupa ülkeleri için yaptığı çalışma sonucunda, ekonomik büyüme ve kamu borcu arasında negatif ilişki olduğunu buldu. Kumarasinghe ve Purankumbura (2018), 1990-2015 dönemi için Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka'dan oluşan Güney Asya ülkeleri için, dış borcun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini öne sürmüşlerdir.

Öte yanda yapılan bazı araştırmalar da dış borcun ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna vardı. Moki 2012’de 53 Afrika ülkesi için 30 yıllık bir dönem için kamu borcu ekonomik büyüme üzerinde önemli bir pozitif etki olduğunu sonucuna vardı. Muye, Kaita ve Sheikh Hassan 2017’de 1969-2013 dönemi için Suudi Arabistan üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda kamu borcunun ekonomik büyümeyi olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediğini buldular. Spilioti (2015), 1981-2014 döneminde Avrupa ülkeleri için kamu borcu ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin olumlu olduğunu ve istatistiksel olarak son derece anlamlı olduğunu ortaya koydular.

Yapılan çalışmalardan da yola çıkılarak dış borcun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi yalnızca ECOWAS ülkeleri için değil bütün ülkeler için mümkün olabilmektedir. Borç, düzgünce kullanılmadığında ekonomik büyümeyi olumsuz olarak etkilemektedir. Bunu önlemenin yolu, borcu, alındığı amaca uygun olarak, verimli bir şekilde kullanmaktan geçer. Bir amaç için alınan borcu, üretken sektörlere yatırım yapma veya büyük kalkınma projelerini finanse etme yolunda kullanmak bu yolda alınabilecek doğru kararlardandır.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

OECD. (2019). Afrique de l'Ouest Politiques politiques publiques pour la transformation productive , dans Africa's Development Dynamics 2019. Addis Abeba: OCDE. doi:<https://doi.org/10.1787/f99a72c6-fr>

Badı H. Baltagi, Chihwa Kao. (2000). Nonstationary Panels, Cointegration in Panels and Dynamic Panels: A Survey. Emerald Group Publishing Limited .

Balgati, B. (2005). Ekonometrics analysis of panel data. Angland: John Wiley & Sons Ltd.

Greene, W. (2002). Econometric analysis fifth edition.

IMF. (2014). External debt statistics : guide for compilers and users. Washington: IMF.

Tarı, P. D. (2015). Ekonometri 11. baskı. kocaali, türkiye : umuttepe yayınları.

2. Makaleler

Bougouin, A. S., & Raffinot, M. (2001). l'initiative ppte et la lutte contre la pauvreté. acde & Université Paris IX Dauphine (EURISCO).

Cecchetti, S. G., Mohanty, M. S., & Zampolli, F. (2011). The real effects of debt. Economic Symposium Conference Proceedings, Jackson Hole, (s. 96-145).

Clements, B., Bhattacharya, R., & Nguyen, T. Q. (2005, Nissan). L'allégement de la dette peut-il doper la croissance des pauvres? IMF, 4.

Diallo, B. (2009, Ekim 20). Dette et Financement du développement économique en Guinée. Conakry, Conakry, Gine.

Gharyeni, A. (2015, Mart 16). External Debt, Economic Growth and Crisis in Developing Countries: A brief Theoretical, Historical and Statistical overview. 3.

Guloglu, B., & İvrendi , M. (2008, April). Output fluctuations: transitory or permanent? the case of Latin America. Department of Economics, Pamukkale University, K|n|k|l|.

Hurlin, C., & Mignon, V. (2006). Second Generation Panel Unit Root Tests. Researchgate.

Kossi M. Agbékponou, Léleng Kebalo. (15 Temmuz 2019). Relation Dette – Croissance Économique dans la CEDEAO:Analyse à travers une Approche Non-Linéaire. HAL

Kpemoua, p. (2016). is external debt a brake on togo's economic growth? mpra. <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/77420/> adresinden alındı

Raffinot, M. (2009). Soutenabilité de la dette des pays pauvres très endettés. Université Paris Dauphine EURISCO, DIAL.

Rocher, E. (2007, 1). Les risques de ré-endettement des pays en développement après les annulations de dettes. Bulletin de la Banque de France • N° 157.

Sundel, F., & Lemdal, M. (2011). Debt Overhang and the Effects on Developing and Developed Economies. Stockholm School of Economics Department of Economics.

Patillo ve diğ External debt and Growth IMF working Paper Nissan 2002

Manmohan S. Kumar and Jaejoon Woo Public Debt and Growth IMF working Paper Temmuz 2010

Stephen G Cecchetti, M S Mohanty and Fabrizio Zampolli (Eylül 2011) The real effects of debt

Meshach Moki (ekim 2012)an analysis of the relationship between public debt and economic growth in africa university of nairobi

Ibrahim Muhammad Muye1 , Rayyan Abdulkareem Kaita , Ahmad Fahmi Sheikh Hassan(2017), Debt and Economic Growth in an Oil Rich Economy: Evidence from Saudi Arabia, International Journal of Economics and Financial Issues ,

Gideon Kedama Kobey, (2017) effect of public debt on economic growth in kenya, university of nairobi

Stella Spilioti, (Nissan 2015), The relationship between the government debt and GDP growth: evidence of the Euro area countries. Investment Management and Financial Innovations,

milton a. iyoha, external debt and economic growth in sub-saharan african countries: an econometric study, african economic research consortium mart 1999

Leila Ben Ltaief, Dette publique et croissance économique : investigation empirique pour la zone euro, l'Union européenne et les pays avancés, Haziran 2014

P. J. Kumarasinghe ve P. R. P. Purankumbura,(2018) a study on public debt and economic growth in selected south asian countries

Alfredo Schclarek (2018), Debt and Economic Growth in Developing and Industrial Countries, x

Barry E. and R. Portes (1986), “Debt and Default in the 1930 : Causes and Consequences Ellipses”, European Economic Review

Elbadawi I., B. Ndulu & N. Ndung'u (1997), Debt Overhang and Economic Growth in Sub-Saharan Africa, External Finance for Low-Income Countries, ed. Zubair Iqbal and Ravi Kanbur, FMI.

Uzochukwu A. (2005), "Nigeria Public debt and economic growth : An Empirical Assessment of Effects on poverty" working paper.

Ferreira, C. (2009), « Public Debt and Economic Growth: A Granger Causality Panel Data Approach », School of Economics and Management, Technical University of Lisbon, working paper, no 24/2009/DE/UECE

Reinhart, C. et K. Rogoff (2009a), This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly, Princeton University Press

Reinhart, C. et K. Rogoff (2010), « Growth in a Time of Debt », American Economic Review Papers and Proceedings, 100(2) : 1-9.

Josué, M. R. (2017, 01 24). dette exterieure et croissance dette exterieure et croissance. niversite d'antananarivo

INTOSAI. (2010). Indicateurs de la dette. AVUSTURYA. http://www.intosaicommunity.net/wgpd/content/issais/DebtInd_f.pdf adresinden alındı

Jacquet, (2009). Journal le monde. Le "big push" de Paul Rosenstein-Rodan. Fransa. https://www.lemonde.fr/talents-fr/article/2009/01/19/le-big-push-de-paul-rosenstein-rodan_1143471_3504.html adresinden alındı

Manas, A. (2005). Pays pauvres très endettés,mécanismes et éléments d'évaluation. Bulletin de la Banque de France N° 140.

Toussaint, E. (2020). Les mensonges théoriques de la Banque mondiale. C.A.D.T.M. <https://www.cadtm.org/Les-mensonges-theoriques-de-la-Banque-mondiale> adresinden alındı

Zacharie, A. (2001). Les dix limites de l'initiative PPTE. CADTM. www.cadtm.org/Les-dix-limites-de-l-initiative adresinden alındı

3. Theseler:

Ngatom, H. M. (2007). L'Initiative PPTE et la lutte contre la pauvreté au Cameroun: une analyse sociologique. Université de Yaoundé 1. https://www.memoireonline.com/03/07/399/m_initiative-ppte-lutte-contre-pauvrete-au-cameroun6.html adresinden alındı

Rabenarivo, J. N. (2017, 01). Dette exterieure et croissance economique : cas de madagascar. universite d'antananarivo.

Sarı, M. (2004). Dış borç yönetimi ve Türkiye uygulamaları. Ankara, Türkiye: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/muslimsari.pdf> adresinden alındı

Kobyagda, L. I. (2007). Soutenabilité de la dette publique et croissance économique: Cas du Burkina Faso. Université de Ouagadougou. https://www.memoireonline.com/02/08/934/m_soutenabilite-dette-publique-croissance-economique-cas-du-Burkina-Faso4.html adresinden alındı

Merckaert, J. (2006). Dix ans après le lancement de l'initiative PPTE Evaluation critique du traitement de la dette par le G8. CCFD et plate-forme Dette & Développement.

4. İnternet siteler:

Uluslararası Para fonu www.imf.org

Dünya Bankası www.worldbank.org

Uluslararası sözlük www.glossaire-international.com

Djibouti Ekonomi Bankanı www.ministere-finances.dj

Batı Afrika Ülkelerin Ekonomik Topluluğu <https://www.ecowas.int>